دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

کوردستان

ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١١٥ ساڵ لەمەوبەر شاری مەهاباد لەدایك بوونی کۆرپەیەکی بەخۆیەوە بینی کە لە داهاتوودا ببێتە مایەی سەربەرزیی نەتەوەیی و هەموو نەتەوەی کورد شانازی بە بوونیەوە بکات. پێشەوای نەمر شەهید قازی محەممەد ئەو ئەستێرە پرشنگدارە بوو کە لە ڕۆژی ١١ی بانەمەڕی ساڵی ١٢٧٩ی هەتاوی لەدایك بوو بۆ ئەوەی لاپەڕەکانی مێژووی نەتەوەکەی بە ناوی خۆی بڕازێنێتەوە و سەروەری یەکەمین کیانی کوردییان بۆ تۆمار بکات.

بەرز و پیرۆز بێت یادی ١١٥ ساڵەی لەدایك بوونی یەکەمین سەرۆك کۆماری کوردستان.

ژمارە ٦٥٢، سێ شەممە، ١٥ی بانەمەڕی ١٣٩٤، ٥ی مای ٢٠١٥، ٥٠٠ تمەن

www.kurdistanmedia.com

وتووێژی بەڕێز مستەفا هیجری لەگەڵ گۆڤاری سڤیل

٤

وتووێژی ڕۆژنامەی ئاوێنە (ژمارە ٤٧٤) لەگەڵ بەڕێز مستەفا هیجری

٦

«کاریگەریی لابردنی گەمارۆکان بۆ سەر ئابووری ئێران»

٨

پرسی ئازادیی ڕاگەیەنەکان لە ئێران

٩

زوڵم و ستەمەکانی ڕێژیم کرێکارانی هێنایە سەر شەقام

کۆبوونەوە بەربڵاوە کرێکارییەکان لە ئێران و کوردستان بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی کرێکار، هاوکات بوو لەگەڵ زەخت و گوشارەکانی ڕێژیم بۆ سەر چالاکان و دامەزراوە کرێکارییە سەربەخۆکان و هەوڵی ڕێژیم بۆ بەلاڕێدابردنی داخوازە ڕاستەقینەکانی کرێکاران.

بەپێی هەواڵی ئاژانسی هەواڵدەری کوردپا، ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی ١١ بانەمەڕ بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی کرێکارەوە، کۆبوونەوەیەکی چەندین هەزار کەسی لە بەردەم بینای ماڵی کرێکار لە تاران بەڕێوەچوو.

بەشداربووانی ئەم کۆبوونەوەیە بریتی بوون لە کۆمەڵێکی بەرچاو لەو کرێکارانەی کە لە شارە جۆربەجۆرەکانی ئێرانەوە بۆ بەشداری لە خۆپیشاندانی ڕۆژی جیهانیی کرێکار لە تاران ئامادە ببوون.

کرێکارانی بەشداربوو لەم کۆبوونەوەدا بە دروشمگەلی وەك «دابین کردنی کۆمەڵایەتی مافی بێئەملاوئەولای ئێمەیە» ناڕەزایەتی خۆیان لەهەمبەر بارودۆخی ژیانیان دەربڕی. لەم نێوانەدا دروشمگەلی ڕەگەزپەرستانەی وەك «خاوەنکار شەرم بکە، ئەفغانییەکان دەر بکە» دەبیندرا کە بە بەشێك لە هەوڵەکانی نیهادی حکومەتی «ماڵی کرێکار» دەزانرێت بۆ ئەوەیکە تاوانی هەموو زوڵم و زۆرییەکان و کێشەکانی کرێکارەکان بخرێتە ئەستۆی ئەفغانییەکانی دانیشتووی ئێران.

ئەم هێرشە بۆ سەر کرێکارانی ئەفغانی لە هەل و مەرجێکدایە کە ئەم کرێکارانە زیاتر سەرقاڵی کارە دژوار و مەترسیدارەکانن و لە زۆربەی پارێزگاکانی ئێران یان لە کارخانە گەورە و بەرهەمهێنەرە سەرەکییەکاندا بوونیان نییە.

چالاکانی کرێکاری، بەربڵاویی خۆپیشاندانەکانی ڕۆژی کرێکار لە تاران، بە نیشانەی ناڵەباریی دۆخی ژیانی کرێکاران لە ئێران دەزانن.

ئەم چالاکانە دەڵێن: ئەگەری دەست پێڕاگەیشتنی کرێکاران بە داخوازە سینفییەکانیان تەنیا لە کاتێکدا دێتەدی کە ئەنجومەنە سینفیە سەربەخۆ کرێکارییەکان بەشێوەیەکی ئازادانە چالاکی بکەن.

لە خاکەلێوەی ساڵی ٩٣ تاکوو ١٠ی بانەمەڕی ساڵی ٩٤ سەرجەم ٣٥ جار کۆبوونەوەی ئیعترازی کرێکاری لە بەردەم مەجلیسی ڕێژیمدا بەڕێوەچووە کە ئەم ڕێژەیە بەبەراورد لەگەڵ کۆبوونەوە ئیعترازییەکان لە ماوەی وێکچووی ساڵی پێشوو گەشەی کردووە و پەرەی ئەستاندووە.

لەلایەکی دیکەشەوە زیندانیانی سیاسی زیندانی مەهاباد بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی کرێکارەوە ڕاگەیەندراوێکیان بڵاو کردۆتەوە.

هەروەها زیندانیە سیاسیەکانی ڕەجایی شەهری کەرەج و زاهێدانیش بە بڵاوکردنەوەی ڕاگەیەندراوی جیاواز بەمبۆنەوە ، پشتیوانی خۆیان لەم چینەی کۆمەڵگە ڕاگەیاندووە.

لە ڕۆژانی ڕابردوودا و لە بەرەبەری ڕۆژی جیهانیی کرێکاردا، نیزیك بە ٢٠ چالاکی کرێکاری کورد لەوانە مەحموودی ساڵحی و عوسمان ئیسماعیلی لە شاری سەقز، لەلایەن دامەزراوە ئەمنییەتیەکانی ڕێژیمەوە دەست بەسەر کراون و شەیسی ئەمانییش لە سنە بانگهێشتی ئیدارەی ئیتلاعاتی ئەو شارە کراوە.

چالاکانی کرێکاری لە کوردستان، گرتن و هەڕەشەکردن لە چالاکانی کرێکاری لە بەرەبەری ڕۆژی جیهانیی کرێکار بە «گوشاری سیستماتیکی نیهادە ئەمنیەتیەکان» بۆ سەر ئەم چینە دەزانن.

هەروەها کۆمەڵێك لە کرێکارانی نانەواییەکانی سنە بۆ ڕێزگرتن لە ڕۆژی جیهانیی کرێکار، ئێوارەی ڕۆژی پێنجشەممە ١٠ی بانەمەڕی ١٣٩٤، بە بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی تایبەت و خوێندنەوەی بڕیارنامەیەك خوازیاری لابردنی حوکمە نایاساییەکان لەدژی چالاکانی سینفی کرێکاری و مامۆستایان بوون.

پەیڤ

ناهید حسێنی

ئەمساڵیش وەکوو ساڵانی پێشوو کرێکارانی وڵات لە کاتێکدا بەرەو پێشوازی ١ی گوڵان، ڕۆژی جیهانیی کرێکاران ڕۆیشتن کە سیاسەتە دژی کرێکارییەکانی کۆماری ئیسلامی، تەنگیان بە چینی هەژار و دەستکورتی وڵات هەڵچنیوە. ١ی گوڵانی ئەمساڵیش بۆ میلیۆنان کرێکار و ڕەنجدەری وڵات بە مەینەت و ئازار تێپەڕی. کۆماری ئیسلامی بە قەدەغەکردنی کاری ڕێکخراوەیی و چالاکیی پیشەیی چین و توێژە جیاوازە کۆمەڵایەتیەکان، بە هەموو شێوەیەك هەوڵ دەدا پێش بە سەرهەڵدانی داخوازییە پیشەیی، ئابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان بگرێ. مەلاکان، بازرگانە دەستڕۆیشتووەکانی سەر بە سوپا و بەسیج، فەرماندارە پلە بەرزەکانی ئەو ئۆرگانە سەرکوتکەرانە و بەڕێوەبەرانی بنیاتە جیاوازەکانی سەر بە بەیتی خامنەیی دەستیان بە سەر پتر لە ٨٠٪ ی داهات و سەرمایەی وڵاتدا گرتوە و هەڵکێش و داکێشی بازاڕی پاشماوەی ٢٠٪ی داراییەکانی وڵاتیش کۆنترۆڵ دەکەن.

بە شێوەی ڕواڵەتی، کۆماری ئیسلامی شێوە یاسایەکی کاری تایبەت بە خۆی هەیە کە نە لەگەڵ یاساکانی کار و کرێکاریی باو لە جیهاندا دەگونجێ و نە بە هیچ شێوەیەك ماف و بەرژەوەندییەکانی کرێکاران مسۆگەر دەکا. لە یاساکانی کۆماری ئیسلامی دا، کرێکاران مافی مانگرتن و خۆپیشاندانیان نییە، ناتوانن بە شێوەی ڕێکخراو سەبارەت بە هەقدەست، مەرجەکانی کار، لانیکەمی تەمەنی کار و چوارچێوەی ژینگەی کار لە گەڵ خاوەن کارەکان بکەونە دانوستانەوە یا داخوازییەکانیان لە بەرامبەر دەسەڵاتی زاڵدا بەرز بکەنەوە.

سەرەڕای هەموو بەربەست و گیروگرفتەکانی سەر ڕێگای خەباتی بە ڕێکخراوی کرێکاران و مەرجەکانی تاقەتپرووکێنی کار، گرفتێکی دیکەی سەرەکی بۆ کرێکارانی وڵات، نەبوونی گارانتی پاراستنی دەرفەتی کارە. بە شێوەیەك کە لە هەموو کات و ساتێکدا مۆتەکەی بێکاری و بێداهاتی باڵی ڕەشی بە سەر ژیان و چارەنووسی کرێکاراندا کێشاوە و هەڕەشەی بێدەنگبوون و قبووڵی چارەڕەشیان لێ دەکا.

گرفتی لەوەش بە ئازارتر ئەوەیە کە پتر لە ٢٥٪ هێزی کار و زیاتر لە ٤٠٪ توێژی لاوی وڵات بێکارن. ئەگەر کاری وەرزی، دەستفرۆشی و ئەو شێوە کارانەی کە ناکەونە خانەی ئەو کارانەی کە داهاتی بەردەوام و جێگای متمانەیان بە دواوەیە لە بازاڕی کاری وڵات دەرباوێین، نیوەی هێزی کاری وڵات بێ داهاتە. لەو ڕەوشەدا، کرێکارانی وڵات و ئەوانەی دەکەونە ڕیزی دەستکورتترین و بێ داهاتترین توێژەکانی کۆمەڵگاوە هیچ دەرفەت و دەرەتانێکیان نیە کە داخوازە مرۆڤیەکانیان بێننە زمان. ئەوان ناچار کراون کە تاوانی سزایەك بکێشن کە سووچدارە سەرەکییەکانی کاربەدەستە هەرە بەرزەکانی وڵاتن.

هەزاران کەس لە سووریە بە بۆمبی بەرمیلی کوژراون

ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی، دەوڵەتی سووریەی بە بەکارهێنانی بۆمبە بەرمیلییەکان دژی خەڵکی سڤیل تۆمەتبار کردووە. لە ڕاپۆرتێکدا کە ئەم ڕێکخراوەی مافی مرۆڤ ڕۆژی سێ شەممە ٥ی مای، ١٥ی بانەمەڕ بڵاوی کردووەتەوە، هاتووە: « بە هۆی وەها هێرشگەلێکەوە لە ژانوییەی ساڵی ٢٠١٤ تا ئێستا تەنیا لە شاری حەڵەبدا زیاتر لە سێ هەزار خەڵکی مەدەنی کوژراون.»

بەپێی ئەم ڕاپۆرتە، تەنیا لە مانگی ئاوریلی ئەمساڵدا لە حەڵەب ١١٠ کەس لە خەڵکی مەدەنی بە هۆی بۆمبە بەرمیلییەکانەوە کوژراون. ئەمە لە کاتێکدایە کە ژمارەی قوربانیانی مەدەنی تەقینەوەی ئەم جۆر بۆمبانە لە سەرانسەری سووریەدا لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٢ی زایینیەوە زیاتر لە ١١ هەزار کەسە.

لە ڕاپۆرتەکەی ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی کە بە ناوی «تاوانی جەنگی و پێشێل کردنی مافی مرۆڤ لە حەڵەب» بڵاو بووەتەوە، هاتووە، دەوڵەتی سووریە بە شێوەی «ئامانجدار و سیستماتیك» هێرشی کردووەتە سەر خەڵکی مەدەنی و نەخۆشخانە، قوتابخانە، بازاڕ و مزگەوتەکان بوردمان دەکات.

ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی لەسەر ئەو بڕوایەیە کە «ماوە، سنوور و توندیی هێرشەکان» دژی حەڵەب، باس لە «سزادانێکی گشتی» دەکات کە دژی شارۆمەندانی ئەم شارە بەکارهێندراوە. ئەم ڕێکخراوە وەها «سزایەکی گشتی» بە «تاوانی جەنگی» ناساندووە.

لەم ڕاپۆرتەدا هەروەها هێما کراوە بۆ هێرشێك لە ژوەنی ٢٠١٤دا بۆ سەر شاری حەڵەب کە لە ئەنجامیدا باڵە فڕە سەربازییەکان، بۆمبێکی بەرمیلییان تەقاندووتەوە بەسەر ١٥٠ کەسی مەدەنیدا. ئەم ١٥٠ کەسە لە سەرەی وەرگرتنی خۆراکی یەکێك لە ڕێکخراوە مرۆڤدۆستەکاندا وەستابوون.

ناوگانی ئامریکا ئیسکۆرتی کەشتییەکانی بریتانیای لە گەروی هۆرمۆز دەست پێکرد

هێزی دەریایی ئامریکا ئیسکۆرت کردنی کەشتییە بازرگانییەکانی بریتانیای دەست پێکرد کە دەیانهەوێ لە گەروی هۆرمۆزەوە تێپەڕن.

وەزارەتی بەرگری ئامریکا (پێنتاگۆن) وێڕای بڵاوکردنەوەی ئەم هەواڵە لە ڕێکەوتی ١٤ی بانەمەڕ ئاشکرای کرد: پاش ئەوەیکە کەشتییەکی بازرگانی بە ئاڵای بریتانیاوە داوای لە هێزی دەریایی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کرد کە بۆ تێپەڕین لە گەروی هۆرمۆزە هاوکاری بکات، هێزی دەریایی وەڵامی پۆزەتیڤی بەم داواکارییە دایەوە.

هێزی دەریایی ئامریکا ماوەی چەند ڕۆژێکە لە دژکردەوە بە ڕاگرتنی کەشتییەکی بارهەڵگر کە ئاڵای دوورگەکانی مارشاڵی لە سەر بووە و لە کەنداو لەلایەن سپای پاسدارانەوە ڕاگیرابوو، ئیسکۆرتی کەشتییە بارهەڵگر و بازرگانییەکانی وڵاتەکەی دەست پێکردووە کە لە کەنداو و گەروی هۆرمۆزدا هاتوچۆ دەکەن.

هەروەها کۆمپانیای کەشتیرانی مۆڕسێك کە کەشتییە بازرگانییەکەی و پێرسۆنێلی کەشتییەکەی هەنووکە لەلایەن ئێرانەوە دەست بەسەر کراون، ڕایگەیاندووە کە جارێکی دیکە وتووێژی لەگەڵ لێپرسراوانی کۆماری ئیسلامی کردووە بەڵام تا ئێستا هەوڵەکانیان بێ ئاکام ماوەتەوە.

کۆمپانیای هێمابۆکراو ڕایگەیاندووە کە نوێنەرەکەیان چاوپێکەوتنی لەگەڵ گەورە بەرپرسانی بەندەرەکان و کەشتیرانی ئێران ئەنجام داوە و باڵوێزی دانمارکیش لەو پێوەندییەدا چاوی بە لێپرسراوانی وەزارەتی کاروباری دەرەوەی کۆماری ئیسلامی کەوتووە.

پەیکەرسازێکی کورد لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە ڕێزی لێ گیرا

ڕێکەوتـــی ٥ی بانەمـــەڕی١٣٩٤ی هەتاوی،نوێنـــەری حیزبـــی دێموکراتی کوردســـتانی ئێران لە شاری هەولێر بۆ بەرز نرخاندنـــی دوا بەرهەمی هونەریی «شۆڕش ئاهی» وێڕای سەردانی ناوبراو، لەوحەی ڕێزلێنانی حیزبی دێموکراتیان پێشکەش بە ناوبراو کرد. ئەو هونەرمەندە کە ئێســـتا ســـەرقاڵی درووســـتکردنی پەیکەری شەهید دوکتور «قاسملوو»یە، وێڕای دەستخۆشی و بەرز نرخاندنی ئەو کارە هونەریە لەوحەی ڕێزلێنانی حیزبی دێموکراتی لە لەیەن کاك موحەمەد ساڵح قادری، ئەندامی کومیتـــەی ناوەندی و بەرپرســـی پەیوەندییەکانی هەولێرەوە پێشکەش کرا. شۆڕش ئاهی، پەیکەری ڕێبەری شـــەهیدی گەلەکەمان دوکتور «قاســـملوو»ی نەمر وەکـــوو ڕەمزی «هونەری بەرگری» پێناســـە دەکات. شۆڕش ئاهی هونەرمەندی پەیکەرساز، کوڕی شـــەهید «عەبدولقـــادر ئاهی» شـــەهیدی حیزبی دێموکرات، خەڵکی شـــاری مەهابادە و ناوبراو هەتا ئێســـتا بە بەرهەمـــە هونەرییەکانی لە چەندین فێستیڤالی هونەری لە شارە جیاجیاکانی کوردســـتان و تاران بەشـــداریی کردووە. ئەو هونەرمەندە لەســـەر داوای دایکی، پەیکەری دوکتور قاســـملووی دروست کردووە.

شاندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سەردانی نوێنەری حکوومەتی هەرێم لە ئەمریکای کرد

ڕێکەوتـــی ٢ی بانەمـــەڕی ١٣٩٤ی هەتاوی، شاندێکی حیزبی دیمۆکراتی کوردســـتانی ئێـــران لـــە ئەمریکا بە سەرپەرەستیی «ئارش ساڵح» نوێنەری پێوەندییەکانـــی حیزبـــی دێموکرات لە ئامریکا سەردانی دەفتەری نوێنەرایەتی حکوومەتی هەرێمی کوردســـتانیان لە واشـــنگتۆن کرد و لە لایـــەن «بەیان ســـامی عەبدولرەحمـــان» نوێنـــەری حکوومەتی هەرێمەوە پێشـــوازییان لێ کرا. سەرەتا «ئارەش ساڵح» باسی لە ســـەر ئەوە کرد کە لەو وڵاتەدا هەندێك بواری هاوبەش هەن کە دەکرێت بنەمای هاوکاری بتەویان لەســـەر دابنێردرێت و ئاماژەی بـــە کولتـــووری هاوبەش و شوناسی هاوبەش کرد کە دەتوانێت ببێتە بنەمایێکی بەهێز بۆ هەموو چەشـــنە هاوکارییێـــك لە ئەمریـــکادا. هەروەها نوێنەری حیزب داوای کرد کە پەیوەندی حیزبە کوردستانیەکان لە سەر بنەمای دوو چەمکی بەرژەوەندی نەتەوایەتی و ئاسایشی نەتەوایەتی دابمەزرێت و لایەنە سیاسیەکان بتوانن لە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ یەك بە تێگەیشتنێکی هاوبەش لەو دوو چەمکە بگەن. «بەیان سامی عەبدولڕەحمـــان» وتی کە نوێنەرایەتی حکوومەتی هەرێم لە ئەمریکا هەست بە پێویستی هاوکاری لەو بوارە هاوبەشانە دەکات و لـــە چوارچێـــوەی واقعیەتی سیاســـی‌دا زۆر پێشوازی لە بیرۆکەی هاوکاری حیزبە کوردستانیەکان دەکات. پاشـــان جەماڵ عەبدوڵلازادە بەرپرسی کۆمیتەی حیزب لە ئامریکا ئاماژەی بە هاوکارییەکانـــی کۆمیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ئەمریکا کرد کە هەتاکوو ئیســـتا چی لەدەستی هاتـــووە بۆ یارمەتـــی‌دان بەرژەوەندیی کورد لـــە ئەمریکا درێغـــی نەکردوەو و لەمەوبـــە دواش هـــەر بەو شـــێوەیە دەجووڵێنەوە. لـــە کۆتاییدا هەر دوو لا وێڕای تەئکید کردن لە ســـەر پێویستی هاوکاری زیاتر لـــە ئەمریکا وتیان کە بەتایبـــەت لاوەکان و جیلی دووهەمی کۆچبـــەران بابەتێکی زۆر گرینگن کە پێویستە زۆرتر لەسەریان کار بکریت بۆ ئەوەی کە هەم ئـــاگاداری کەلتووری کوردەواری ببن و هەم ئەوەی بەشداری زیاتر بکـــەن لە بۆنـــە کەلتووریەکان. هەروەها هەر دوو لا تەئکیدیان لە سەر ئەوە کردەوە کە بۆ ئەوەی هاوکاریەکان کاریگەرتر بن پێویســـتە ئەو هاوکاریانە سیستماتیك بکرێن.

شاندی حیزبی دێموکرات لە سێمیناری پارتی دێموکراتی پێشڕەوی کوردی سووریە بەشداریی کرد

ڕێکەوتـــی ٤ی بانەمـــەڕی ١٣٩٤ی هەتاوی، شـــاندێکی حیزبی دێموکرات بە سەرپەرەستیی بەڕێز محەممەدساڵح قـــادری، بـــە بانگهێشـــتی فەرمی، لە ســـێمینارێکی پارتـــی دێموکراتی پێشـــڕەوی کوردی ســـووریە، بەشدار بوون. ئەم سێمینارە بۆ حەمید دەرویش سکرتێری حیزبی دێموکراتی پێشڕەوی کوردی سوریە، سەبارەت بە بارودۆخی ئێستای سووریە، ڕۆژئاوای کوردستان و ڕەهەندە پێوەندییدارەکان ڕێکخرا بوو. ئەو سێمینارە بە بەشداری زۆربەی هێز و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان بەرێوە چوو. هەر لەم پێوەندییەدا، لە بەشـــی وەڵام و پرســـیارەکاندا محەممەدساڵح قـــادری، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات بە تیشـــك خســـتنە سەر هەڵوێســـت و پرنسیپەکانی حیزب لـــە پێوەنـــدی لـــە گەڵ پاراســـتنی سەربەخۆیی سیاسی و دەستێوەرنەدانی هێـــزە سیاســـییەکان لـــە کاروبـــاری بەشەکانی دیکەی کوردستاندا لە سەر کاری هاوبەشـــی لایەنـــەکان لە پێناو بەرژەوەندی نەتەوەییدا پێداگری کرد.

شاندێکی حیزبی دێموکرات لە کۆنفرانسی حیزبی کرێکارانی نۆرویژدا بەشداریی کرد

لە سەر بانگهێشتی فەرمیی حیزبی کـرێـکـارانـی نـۆروێـژ، شاندێکی پەیوەندییەکانی حیزبی دێموکراتی کـوردسـتـانـی ئـێـران لـە نـورویـژ بە سـەرپـەرەسـتـیـی عـەزیـم ئەلیاسی بەرپرسی پێوەندییەکان لە ٦٥ەمین کۆنگرەی ئەم حیزبەدا بەشداریی کرد. ئەم کۆنگرەیە مـاوەی چوار ڕۆژی خایاند. جگە لە کـارە ئاساییەکان، کۆنگرە بەشێکی بەرچاوی کارەکانی بۆ بـاسـکـردن لـە سـەر هەڵبژاردنی شارەوانییەکان و هەروەها ئالۆزییەکانی جـیـهـان و نـاوچـەی ڕۆژهەڵاتی نـاوەڕاسـت تـەرخـان کـردبـوو. لە پەراوێزی دانیشتنەکانی کۆنگرەدا، سێمینارێکی تـایـبـەت بـە میوانە بیانییەکان ڕێـکـخـرا و تیشکییان خـسـتـە سـەر گـرفـتـە نـاوچـەیـی و جیهانییەکان و سیاسەتی حیزبی کرێکاران بۆ مامەڵەکردنی لەگەڵ ئـەم گرفتانە کە لەلایەن «ئانیکن هـویـتـفـلـت» بـەرپـرسی کۆمیتەی کاروباری دەرەوە و بەرگری پارڵمان بەڕێوەچوو. لەم سێمینارەدا نوێنەری حـیـزبـی دێـمـوکـراتـی کوردستانی ئێران باسی لە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران و دەستێوەردانەکانی لە کاروباری وڵاتانی سووریە، عێراق، یەمەن، لوبنان و هەروەها سیاسەتی ناکۆکی دروستکردن لە نێوان شیعە و سوونە لەم وڵاتانە کرد. هەر لەم بـارەوە بـاسـی ئـەوە کرا کە ڕێژیمی ئێران بە چەك و بێ چەکی ناوکی هەڕەشەیەکی جیدییە بۆ سەر ئاسایش و سەقامگیری ناوچەکە و جیهان.

هەیئەتێکی یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان سەردانی نوێنەرایەتی حیزبی دێموکرات لە سلێمانی کرد

ڕێکەوتـــی٣ی بانەمەڕی ١٣٩٤ی هەتاوی، بەڕێز «مامۆســـتا ئیکرام» بەرپرســـی مەکتەبـــی پێوەندییـــە کوردستانییەکانی یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان هاوڕێ لەگەڵ «مەحموود دەربەندیخانـــی» ئەندامی مەکتەب و بەرپرسی بەشی کوردستانی ڕۆژهەڵات لـــەو مەکتەبـــە ســـەردانی دەفتەری پێوەندییەکانـــی حیزبی دێموکراتیان لە شاری سلێمانی کرد و لەلایەن محەممەد ساحێبی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرســـی پەیوەندییەکانی حیزب لە ســـلێمانی پێشوازییان لێکرا. ئەو دیدارە لە درێـــژەی پێوەندییەکانی ڕابردووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان بوو، کە تێیدا باس لە سەر بارودۆخی سیاسیی کوردســـتان، ناوچـــە و ئەرکی حیزبە کوردییەکان لەم بارودۆخەی ئێســـتادا کرا. لـــە کۆتایی دیدارەکەدا، هەردوولا جەختیـــان لە ســـەر بـــەردەوام بوونی دۆســـتایەتی و هاوکاری زیاتری نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان کردەوە.

شاندێکی حیزبی دێموکرات لە کۆنگرەی ساڵانەی پارتی سوسیالیستی گەلی دانمارک بەشداریی کرد

شـــاندێکی پێوەندییەکانـــی حیزبی دێموکراتـــی کوردســـتانی ئێـــران لـــە کۆنگـــرەی ســـاڵانەی پارتـــی سوسیالیستی دانمارك (SF) لە شاری کۆپێنهاگ بەشداریی کرد. شاندێکی پێوەندییەکانـــی حیزبـــی دێموکرات بە سەرپەرستیی «سەعید سووڵتانپوور» لە سەر بانگهێشتی فەرمی ئەو پارتە بەشدارییان لە کۆنگرەی ساڵانەی پارتی سوسیالیستی گەلی دانمارك کرد. لەو کۆنگرەیەدا پەیامی هاوبەشیی حیزبی دێموکـــرات و پارتی سوسیالیســـتی کوردســـتان (PSK) خوێندرایـــەوە. نوێنـــەری حیزبـــی دێموکـــرات لـــە نێوئاخنی کۆنگرەکەدا لەگەڵ سەرۆك و بەرپرسانی دیکەی پارتی سوسیالیستی گـــەل چاوپێکەوتنیان کـــرد. هەروەها، شاندی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات لە چەندین کۆبوونەوە و وۆرکشـــاپی ئەم کۆنگرەیە بەشـــدارییان کرد و ڕا و بۆ چوونـــی حیزبی دێموکراتیان لە ســـەر پرسە جۆراوجۆرەکان خستە ڕوو. هەروەها شاندی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات لەگـــەڵ بەرپرسـانی باڵوێزخانـــەی ئامریکا، سوید، نۆروێژ، پارتی سەوزی ئالمان و پارتی سوسیالیســـتی بۆلیویە کە لەو کۆنگرەیەدا بەشدارییان کردبوو چاوپێکەوتنیان کرد.

لە سلێمانی شاندی حیزبی دێموکرات لە سێمیناری ڕۆژی جیهانی کرێکاردا بەشداری کرد

ڕێکەوتـــی ٥ی بانەمـــەڕی ١٣٩٤ی هەتاوی، شـــاندێکی حیزبی دێموکـــرات بە سەرپەرەســـتیی بەڕێز «محەممـــەد ســـاحێبی»، ئەندامی کومیتەی ناوەندی و نوێنەری حێزبی دێموکـــرات، لە ســـەر بانگهێشـــتی فەرمی، لـــە ســـێمینارێکی حیزبی شـــیوعی کوردستان، بەشـــدار بوون. ئەم ســـێمینارە بە بەشداری نوێنەرانی حیـــزب و لایەنەکانـــی کوردســـتان، ڕێکخراوەکانـــی کۆمەڵگای مەدەنی و کاناڵەکانی ڕاگەیاندن، لە شـــاری ســـلێمانی بە بۆنەی ڕۆژی جیهانی کرێکار لە ســـەر بارودۆخی سیاسیی هەرێـــم و کاردانـــەوەی بارودۆخـــی هەرێم لە ســـەر بارودۆخی کرێکارانی کوردســـتان پێکهات. بەپێی ئامار و داتاکانی ڕێکخراوەکانی کرێکاری کە لە ســـێمینارەکەدا باس کرا، بە هۆی داخرانی کارگەکان ڕێژەی بێکاری لە هەرێمی کوردستان لە ڕووی زیاد بوون دایـــە و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بارودۆخی ژیانـــی کرێکارانی کوردســـتان و بە تایبـــەت کرێکارانـــی بارچەکانـــی دیکەی کوردســـتان خراپتر دەبێت، کە هۆکاری ســـەرەکی بۆ ئەم بارودۆخە نا لەبارەی کرێکاران، شەڕی داعش، بڕانی بوودجەی هەرێمی کوردســـتان لە لایـــەن حکوومەتی ناوەندی و زۆر بوونی کرێکار لە کوردستان بە هۆی ئـــاوارە و پەنابەرانەوە بـــوو. کۆتایی ســـێمینارەکە بـــۆ پرســـیار و وەڵام و ڕێکارەکانی باشـــتر بوونی بارودۆخی کرێکاران تەرخان کرابوو.

لە سوید سێمینارێکی تایبەت بە تێرۆریزمی نێودەوڵەتیی ڕێژیمی ئێران بەڕێوەچوو

ڕێکەوتی ٢٩ی خاکەلێوەی ١٣٩٤ی هـەتـاوی، کـۆمـیـتـەی سـتـۆکـهـۆڵـمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سێمینارێکی بۆ «ئۆسکار هێدین» ڕۆژنامەوان و دەرهێنەری بەناوبانگی سـویـدی و «مـاگـنـوس نۆرێل» لێکۆلەری تێرۆریزم و ڕاوێژکاری باڵا لە دامـەزراوەی «The European Foundation for Democracy – Brussels» سویدی سەبارەت بە یادکردنەوە لە سێ ئەندامی حیزبی دێـمـوکـراتـی کـوردسـتـانـی ئـێـران کە بەدەستی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێـران لـە ساڵەکانی دەیـەی نەوەدی زایینی لە وڵاتی سوید تێرۆر کرابوون، پێك هێنا. سـەرەتـای سێمینارەکە بە سـروودی نەتەوایەتی «ئەی ڕەقیب» و ڕاگـرتـنـی خولەکێك بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە گیانی پاکی شەهیدانی کورد و کوردستان دەستی پێکرد. دواتر پەیامی کۆمیتەی ستۆکهۆڵمی حیزبی دێـمـوکـرات لـە لایـەن «ئـاسـۆ ساڵح» خوێندرایەوە. نـاوبـراو لە بەشێکی لە پەیامەکەدا ئـامـاژەی بـەوە کـرد، ئەو تـێـرۆرانـەی کـە ڕێـژیـمـی کۆماری ئیسلامیی ئـێـران لـە دەرەوەی وڵات ئـەنـجـامـی داون و تـێـیـدا چالاکانی سیاسی و فـەرهـەنـگـی نەتەوەکانی ئێرانی تێرۆر کردووە، یەك لەوان نەتەوەی کـوردە کـە بـووەتـە قـوربـانـی. پاشان لەو سێمینارەدا کورتەیەك لە فیلمی «دۆکۆمێنتاری کۆماندۆی تێرۆر» پیشان درا. دواتر هەریەك لە « ئۆسکار هێدین و ماگنوس نۆرێل» باسەکانی خۆیان پێشکەش کرد. ئۆسکار هێدین ڕۆژنامەوان و دەرهێنەری بەناوبانگی سـویـدی، باسێکی لەسەر پرۆژەکەی خـۆی واتـە فـیـلـمـی «کۆماندۆی تـیـرۆر «Terrorkommandot» پـێـشـکـەش کـــرد. «کـۆمـانـدۆی تیرۆر» فیلمێکی بەڵگەییە، لەسەر تـێـرۆر کـردنـی چالاکـانـی سیاسیی ئۆپۆزیسیۆنی ئـێـرانـی، بـە تایبەت ئەندامانی حیزبی دێموکرات لە وڵاتی سوید بەدەستی تیرۆریستانی ڕێژیمی ئێران کە لە ساڵی ٢٠٠٢ی زایینی دا دروست کراوە. دواتـر مـاگـنـوس نۆرێل لێکۆڵەری تیرۆریزم و ڕاوێژکاری باڵا لە دامـەزراوەی «The European Foundation for Democracy – Brussels» بە گـوێرەی ئەزموون و لێکۆڵینەوەکانی خۆی باسێکی لەسەر تـیـرۆریـزمـی نـێـودەوڵـەتـیـی ڕێژیمی کـۆمـاری ئیسلامی ئـێـران پێشکەش کـرد. مـاگـنـوس نۆرێل سـەرەتـا باسی لەوە کرد کە دەوڵەتی سوید نەیتوانیوە ئاسایش بۆ ئەو چالاکە سیاسیانە دابین بکات و وتی ئەو مەترسییە تا ئەمڕۆش هەر لە سوید بەردەوامە. ماگنوس لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا پێی وابوو کە مەترسیی هەرە گەورەی ئەمڕۆ لە سەر سوید و هەموو وڵاتانی ڕۆژئاوا، ئایینی سیاسیی و بەتایبەت ئیسلامی سیاسیی و توندڕەویی ئایینیە. ناوبراو لە درێـژەی باسەکەیدا ئاماژەی بەوە کـرد کـە ئـایـیـن و سـیـاسـەت لـە هەر بڕگەیەکی مێژووییدا تێکەڵ کرابن، ئاکامەکەی مەترسیدار بووە. ماگنوس بۆ سەلماندنی قسەکانی ڕۆیشتنەوەی دانیشتووانی سوید و بە تایبەت لاوانی وەك نموونەیەك هێنایەوە کە دەڕۆنەوە بۆ وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و پێوندی بە گرووپە تیرۆریستەکان و یەك لەوان، دەوڵەتی ئیسلامیی عێراق و شام «داعش»ەوە دەگرن. ماگنوس لـە بڕگـەیـەکـی دیـکـەی باسەکەیدا ئـامـاژەی بـە ڕێککەوتنی وڵاتانی ٥+١ و ئێرانی کرد و وتـی: من بە هیچ شێوەیەك بەو ڕێکەوتنەی ئێران گەشبین نییم و پێم وا نییە ئەوە هیچ ئاڵوگۆڕێکی سیاسیی لە ئێراندا پێك بهێنێت، چونکە ڕێکەوتننامەکە تەنیا جەخت لـە سـەر پرسی نـاوکـی ئێران دەکاتەوە و بایەخ بە مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە تاکەکەسییەکان نادا و مافی نـەتـەوە بندەستەکانی دیـکـەی ئێران دەخاتە پـەراوێـزەوە.لـە بەشی کۆتایی سێمینارەکەدا دەرفەت درا بە بەشداربووان بۆ دەربـڕیـنـی ڕا و بۆ چوونەکانیان سەبارەت بە قسە و باسەکانی ماگنوس و ئۆسکار و لەلایەن هەر دوو ناوبراوەوە وەڵام درانەوە.

شاندێکی حیزبی دێموکرات له پرسه‌ی دیلمان ئامێدی به‌شداریی کرد

ڕۆژی شه‌ممه ڕێکه‌وتی ٥ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، شاندێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران به سه‌ربه‌رستیی «قادر مێهفه‌ر» به‌شی په‌یوه‌ندییه‌کانی کورد و کوردستانی کۆمیته‌ی سوید، له کۆڕی پرسه و سه‌ره‌خۆشی «دیلمان ئامێدی» ئه‌ندامی پێشووی ده‌فته‌ری سیاسی حیزبی شیوعی کوردستان و به‌رپرسی ناوه‌ندی چاودێری حیزبی شیوعی کوردستانی عێراق له شاری ستۆکهۆڵم به‌شداری کرد. «محه‌ممه‌د ئه‌حمه‌د» ناسراو به «دیلمان ئامێدی»، به‌رپرسی ناوه‌ندی چاودێری حیزبی شیوعی کوردستان و پێشتریش هه‌تا ساڵی ٢٠١٢ی زایینی، ئه‌ندامی ده‌فته‌ری سیاسی حیزبی شیوعی کوردستان و ئه‌ندامی خولی دووهه‌می په‌رلمانی کوردستان بووه. «دیلمان ئامێدی» به هۆی نه‌خۆشییه‌کی کوتوپڕه‌وه کۆچی دوایی کردوه.

له برۆکسێل کۆمیته‌ی حیزبی دێموکرات به‌شداریی ڕێوڕه‌سمی ڕۆژی کرێکاری کرد

ڕێکه‌وتی ١١ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، به‌بۆنه‌ی ڕۆژی جیهانیی کرێکار، ڕێوڕه‌سمێکی به‌رین له شاری برۆکسێل پایته‌ختی وڵاتی بلژیك به‌ڕێوه‌چوو و تێیدا ده‌یان پارت و لایه‌نی سیاسیی و کرێکارییه به‌شداربوون. ئه‌ندامان و لایه‌نگرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له بلژیك به‌شداریی چالاکانه‌یان له ڕێوڕه‌سمی ڕۆژی جیهانیی کرێکاردا کرد. له‌و ڕێوڕه‌سمه‌دا سه‌دان ڕێکخراوی سیاسیی و سه‌ندیکا کرێکارییه‌کانی بلژیك و ده‌یان وڵاتی دیکه به‌شدارییان کردبوو. له‌و ڕێوڕه‌سمه‌دا په‌یامی کۆمیته‌ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ بلژیك به دوو زمانی فه‌ڕانسه‌وی و هۆڵه‌ندی خوێندرایه‌وه. له په‌یامی کۆمیته‌ی حیزبی دێموکراتدا باس له دۆخی خراپ و ناله‌باری کرێکارانی ئێران و به تایبه‌ت کوردستانی ڕۆژهه‌ڵات کرابوو و به وردی مافه پێشێلکراوه‌کانی کرێکارانی له ئێرانی ژێر ده‌سه‌ڵاتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی شی کردبووه‌وه. ئه‌م ڕێوڕه‌سمه له دوو شوێنی جیاواز له شاری برۆکسێل به‌ڕێوه‌چوو که یه‌کێکیان له لایه‌ن فه‌رانسه‌وی زمانه‌کان به‌ڕێوه ده‌چوو و لایه‌نێکی دیکه‌ش له لایه‌ن هۆڵه‌ندی زمانه‌کانه‌وه به‌ڕێوه چوو. له‌و ڕێوڕه‌سمه‌دا، به هۆی ئه‌و شه‌ڕه قاره‌مانانه‌ی که کورد له به‌رامبه‌ر تێرۆریستان له کوردستان به‌ڕێوه‌ی ده‌به‌ن به‌شدارانی ڕێوڕه‌سمه‌که پشتیوانی و هاودڵی خۆیان بۆ کوردستان و کورد ده‌ربڕی.

نوێنه‌ری حیزبی دێموکرات له ئوتریش سه‌ردانی پارلمانی ئه‌و وڵاته‌ی کرد

ڕێکه‌وتی ١٠ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، هیوا به‌هرامی نوێنه‌ری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له ئوتریش سه‌ردانی پارلمانی ئه‌و وڵاته‌ی کرد و چاوی به «ئالێف کۆروون» ئه‌ندام پارلمانی پارتی سه‌وز و سه‌رۆکی کۆمێسیونی مافی مرۆڤی پارلمان که‌وت. له‌م چاوپێکه‌وتنه‌دا وێڕای باسێکی گشتی سه‌باره‌ت به هه‌ل و مه‌رجی سیاسیی ئێران، چه‌ند بابه‌تی دیکه‌و له‌وانه وتووێژه‌کانی نێوان وڵاتانی ٥+ ١ و ئێران سه‌باره‌ت به قه‌یرانی ناوکی، پرسی مافی مرۆڤ له ئێران به گشتیی و کوردستان به تایبه‌تی، چوونه‌سه‌ری ڕاده‌ی له سێداره‌دان پاش هاتنه سه‌رکاری ده‌وڵه‌تی ڕووحانی، بابه‌تگه‌لێك بوون که له لایه‌ن نوێنه‌ری حێزبه‌وه به وردی باسیان لێکرا. هه‌ر له‌و دانیشتنه‌دا، هیوا به‌هرامی ڕه‌خنه‌ی له سیاسه‌تی وڵاتانی ڕۆژئاوا گرت و وتی: له گه‌ڵ ئه‌وه‌ی زانیاریان سه‌باره‌ت به بارودۆخی سیاسیی ناوخۆی ئێران هه‌یه و پێشێلکاری ڕۆژانه‌ی مافی مرۆڤ له لایه‌ن ڕێژیمی ئێرانه‌وه ده‌بینن، به‌ڵام بو ئه‌وه‌ی دانووستانه‌کانیان له گه‌ڵ ڕێژیم به ئاکامی دڵخواز بگات، خویان له‌و بابه‌تانه ده‌دزنه‌وه. نوێنه‌ری حیزب وێڕای ئه‌وه‌ی چه‌ندین زانیاری نووسراوی سه‌باره‌ت به پێشلکردنی مافی مرۆڤ له کوردستان خسته به‌ر دیدی سه‌رۆکی کۆمێسیونی مافی مرۆڤی پارلمانی ئوتریش و له سێداره‌دان، مانگرتن و گیران و ئه‌شکه‌نجه‌ی زۆر یه‌ك له هاووڵاتییانی کوردی که له مانگه‌کانی دواییدا ڕوویان داوه هێنایه به‌رباس. شایانی باسه، پارتی سه‌وزی ئوتریش و فراکسیۆنی پارلمانی ئه‌و حیزبه له چه‌ند مانگی ڕابردوودا له مه‌ڕ ڕووداوه‌کانی کوردستانی ئێران و به گشتیی ئێران چه‌ندین جار به‌یاننامه‌یان داوه‌ته ده‌رێ و جارێکیش وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی ئوتریشیان به فه‌رمی بانگهێشتی پارلمان کرد و به‌شێك له پرسیاره‌کانیان تایبه‌ت به بارووده‌خی مافی مرۆڤ له ئێراندا بوون.

له سوید ئه‌ندامانی حیزبی دێموکرات له ڕێپێوانی ڕۆژی جیهانی کرێکاردا به‌شدارییان کرد

ڕێکه‌وتی ١١ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، ئه‌ندامان و لایه‌نگرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له شاری ستۆکهۆڵم له ڕێوڕه‌سمێکی ڕێزگرتن له «ڕۆژی جیهانیی کرێکار» که له لایه‌ن ڕێکخراوی کرێکارانی سویدییه‌وه ناسراو به (LO) ڕێکخرابوو، به‌شدارییان کرد. ئه‌و ڕێوڕه‌سمه به شێوه‌ی ڕێپێوانێکی چه‌ند هه‌زار که‌سی به‌ڕێوه‌چوو که لایه‌نگرانی بیرۆکه‌ی سۆسیال دێموکراسی و چه‌پ به گشتیی و لایه‌نگرانی خه‌باتی کرێکاری به تایبه‌تی پێیه‌وه‌پێوه‌ست ده‌بوون. له نێو کاروانی ئه‌و ڕێپێوانه‌دا ئاڵای کوردستان و چه‌ندین درووشمی سیاسیی دژ به ڕێژیمی ئێران ده‌بینران که ئه‌ندامانی حیزبی دێموکرات به‌رزیان کردبوونه‌وه. درووشمه‌کان وێڕای ئاماژه به سیاسه‌تی ئێعدام و تۆقاندنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران و بارودۆخی ناله‌باری کرێکاران له‌و ڕێژیمه‌دا، دروشمی بژی پێشمه‌رگه وترایه‌وه و هاوکاتیش داوای هاوپشتی و هاوکاری کورد له گه‌لانی جیهان کرا. له‌و ڕێپێوانه‌دا که به «شه‌مه‌نده‌فه‌ری ١ی مای» ناودێر کرابوو، به ده‌یان پارت و ڕێکخراوی جیاواز له سه‌رتاسه‌ری جیهان تێیدا به‌شدار بوون. ئه‌ندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هه‌وڵیان دا ڕووی دزێوی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ جارێکی دیکه نیشانی جیهانیان بده‌ن و سیاسه‌ت و کرده‌وه‌کانی ئه‌و ڕێژیمه شه‌رمه‌زار بکه‌ن. هاوکات ڕێکه‌وتی ١١ی بانه‌مه‌ڕ، کۆمیته‌ی ئێسکیلستونای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای ئه‌ندامان و لایه‌نگرانی حیزبی دێموکرات له‌و شاره و ده‌وروبه‌ری، وه‌ك ساڵانی پێش، له ڕێپێوانی ڕێزگرتن له ڕۆژی جیهانی کرێکار له‌گه‌ڵ سوسیال دێموکراته‌کانی شاری ئێسکیلستوناو به به‌شداری چه‌ندین ڕێکخراوی پێشه‌یی و سیاسی و هه‌روه‌ها کۆمه‌ڵێك ڕۆژنامه‌نوس و که‌سایه‌تی سیاسی و مه‌ده‌نی به‌شداریی کرد.

له مه‌هاباد ئه‌ندام و پێشمه‌رگه‌یه‌کی دێرینی حیزبی دێموکرات کۆچی دوایی کرد

ڕێکه‌وتی ١٤ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، «قادر پوورحوسێنی» ناسراو به «مه‌لا قادر لاچینی» ئه‌ندام و پێشمه‌رگه‌ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران به هۆی نه‌خۆشی ماڵاوایی له ژیان کرد. مه‌لا قادر لاچینی ساڵی ١٣١٩ی هه‌تاوی، له دایك بووه و له کۆتاییه‌کانی ده‌یه‌ی سی کۆچیدا بووه به ئه‌ندامی حیزبی دێموکرات و له ڕاپه‌ڕینه چه‌کدارییه به‌شکۆکه‌ی ساڵه‌کانی ٤٧ـ ١٣٤٦ی هه‌تاوی دژی ڕێژیمی پاشایه‌تی به‌شداریی کردووه. ناوبراو دواتر به هۆی پیلانێکی ساواك ده‌ستگیر کرا و بۆ ماوه‌ی ١٠ ساڵ زیندانی کرا و له به‌ره‌به‌ری سه‌رکه‌وتنی شۆڕشی گه‌لانی ئێراندا له زیندان ئازاد ده‌بێت و پاش ئازادبوون و خه‌بات و تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چالاکیی خۆی ده‌ست پێ ده‌کاته‌وه. قادر پوورحوسێنی ماوه‌ی چه‌ند ساڵ له نه‌خۆشخانه‌ی حیزب له گوندی «ده‌شتێو»ی ناوچه‌ی سنوور خزمه‌ت ده‌کات و دواتر له‌سه‌ر ڕه‌زامه‌ندی حیزب ده‌گه‌ڕێته‌وه سه‌ر ژیانی ئاسایی خۆی و هه‌تا دوایین ساته‌کانی ژیانی وه‌فادار به ئامانجه‌کانی حیزب مایه‌وه. ته‌رمی ناوبراو له نێو ئاپۆڕای خه‌ڵکی ناوچه‌که، دۆستان و ئاشنایان و خزم و که‌س و کاری له مه‌هاباد به خاك سپێردرا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای سه‌ره‌خۆشی له بنه‌ماڵه و که‌س و کاری مه‌لا قادر لاچینی، خۆی له خه‌م و په‌ژاره‌یاندا به شه‌ریك و به‌شدار ده‌زانێت.

جه‌وله‌ی خوێندکارانی دێموکرات به بۆنه‌ی ڕۆژی خوێندکاری کورده‌وه

یه‌کیه‌تیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستانی ئێران به بۆنه‌ی ١٢ی بانه‌مه‌ڕ ڕۆژی «خوێندکاری کورد» جه‌وله‌یه‌کی نیزامی به‌ڕێوه‌برد. به پێی ڕاپۆرتی ماڵپه‌ڕی «خوێندکاران»، یه‌کیه‌تیی خوێندکاران ڕێکه‌وتی ١١ی بانه‌مه‌ری ١٣٩٤ی هه‌تاوی، به به‌شداری ئه‌ندامان و لایه‌نگرانی ئه‌و یه‌کیه‌تییه ڕێزیان له ١٢ی بانه‌مه‌ڕ ڕۆژی شه‌هیدکرانی سمایل شه‌ریفزاده، هێمای بزووتنه‌وه‌ی خوێندکاری کورد گرت. ئه‌و ڕێزگرتنه‌ی یه‌کیه‌تیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستانی ئێران به جه‌وله‌یه‌کی نیزامی پیرۆز کرا. شه‌هید سمایل شه‌ریفزاده له‌گه‌ڵ چه‌ند هاوڕێی دیکه‌ی، پاش ١٨ مانگ شه‌ڕی قاره‌مانانه و خۆڕاگری له ڕۆژی ١٢ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٤٧ی هه‌تاوی شه‌هید کران. یه‌کیه‌تیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئه‌و ڕۆژه‌ی وه‌ك «ڕۆژی خوێندکاری کورد» دیاری کردووه.

له سلێمانی شاندی حیزبی دێموکرات له کۆنفڕانسی ڕۆژی جیهانیی ڕۆژنامه‌گه‌ری به‌شداری کرد

ڕێکه‌وتی ١٣ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، شاندێکی حیزبی دێموکرات به سه‌رپه‌ره‌ستیی «محه‌ممه‌د ساحێبی» ئه‌ندامی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی و به‌رپرسی پێوه‌ندییه‌کان له سه‌ر بانگهێشتی فه‌رمی، له کۆنفڕانسی میترۆ له هۆڵی سلێمانی پالاس به‌شدار بوون. سه‌ره‌تای کۆنفرانسه‌که به خوله‌کێك بێده‌نگی بۆ ڕێزگرتن له شه‌هیدانی ڕۆژنامه‌نووس ده‌ستی پێکرد. پاشان وتارێك له سه‌ر بارودۆخی ڕۆژنامه‌نووسانی کوردستان له لایه‌ن «ڕه‌حمان غه‌ریب» سه‌رۆکی سه‌نته‌ری میترۆ، پێشکه‌ش کرا. دواتر باسێك له سه‌ر گوتاری توندوتیژی له لایه‌ن به‌شێك له بانگخوازانی هه‌رێمی کوردستان که له ڕێگای میدیا ئیسلامییه‌کان و ماست میدیا به دژی ژنان، پێشمه‌رگه و ئازادییه‌کانی دیکه و ڕێگه چاره بۆ پێشگرتن له‌و وتارانه له لایه‌ن «ئاریان محه‌ممه‌د» ئه‌ندامی سه‌نته‌ری میترۆوه پێشکه‌ش کرا. به‌شێکی کۆنفرانسه ته‌رخان کرابوو بۆ دوو وتاری دیکه له سه‌ر بارودۆخی ڕۆژنامه‌گه‌ری له هه‌رێم و وتاری یه‌کیه‌تیی زانایانی ئاینیی کوردستان که له لایه‌ن مامۆستا «نه‌جمه‌دین قادر» سه‌رۆکی لقی سلێمانی ئه‌و یه‌کیه‌تییه پێشکه‌ش کرا.

نه‌بوونی ئیمکاناتی فێرکاری قوتابیانی ناوچه‌ی ئیلامی له خوێندن بێبه‌ش کردووه

قوتابخانه‌کانی گونده‌کانی شاری ئه‌یوان له پارێزگای ئیلام له لانیکه‌می ئیمکاناتی خوێندن بێبه‌شن و به هۆی نه‌بوونی بینای خوێندن له خێوه‌ت که‌ڵك وه‌رده‌گرن. قوتابیانی ئه‌و ناوچه‌یه، دۆخێکی زۆر ناله‌باریان هه‌یه و به‌رپرسانی په‌روه‌رده و بارهێنان هیچ ئاوڕێك بۆ چاره‌سه‌ری ئه‌و کێشه‌گه‌له ناده‌نه‌وه. شوێنی ئه‌و قوتابخانانه له بواری هه‌ڵکه‌وتی جوغرافیایی له شوێنێکی زۆر مه‌ترسیدار و دووردایه و ئه‌م قوتابخانانه سه‌ره‌ڕای کێشه‌ی فیزیکی، هیچ ئیمکاناتێکی پێویستیان نییه و ئه‌وه‌ش له حاڵێکدایه که چه‌ندین جار داوا له ئیداره‌ی په‌روه‌رده و بارهێنانی ئه‌م شارستانه کراوه که که‌رسته‌ی پێویستی ئه‌و قوتابخانانه دابین بکات. ئه‌وه له حاڵێکدایه که به هۆی سیاسه‌ته دوژمنکارییه‌کانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییه‌وه زۆربه‌ی گونده‌کانی پارێزگاکانی ورمێ، سنه، کرماشان و ئیلام له خزمه‌تگوزاریی فێرکاری و بارهێنانی قوتابیان، بێبه‌شن.

له کۆیه شاندێکی حیزبی دێموکرات له ڕێوڕه‌سمی ئه‌نفالدا به‌شداریی کرد

ڕێکه‌وتی ١٤ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، شاندێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران به سه‌رپه‌ره‌ستیی به‌ڕێز لوقمان مێهفه‌ر، ئه‌ندامی کۆمیته‌ی ناوه‌ندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، له ریوه‌ڕسمی ئه‌نفال له ده‌شتی کۆیه، به‌شداریان کرد. ئه‌و ڕێوه‌ڕه‌سمه له لایه‌ن وه‌زاره‌تی شه‌هیدان و ئه‌نفالکراوه‌کان و ڕێکخراوی کۆژان بۆ پرسه‌کانی ئه‌نفال ساز کرابوو. له‌و ڕێوڕه‌سمه‌دا په‌یامی کومیته‌ی پێوه‌ندییه‌کانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران به‌م بۆنه‌یه‌وه پێشکه‌ش کرا. پاشان په‌یامی حکوومه‌تی هه‌ریم، له لایه‌ن وه‌زیری کاروباری شه‌هیدان «مه‌حموود حاجی ساڵح» خوێندرایه‌وه. هه‌روه‌ها چه‌ندین شێعر و په‌خشان و شانۆی تایبه‌ت به‌و ڕێوڕه‌سمه، پێشکه‌ش کرا.

له ورمێ که‌سایه‌تییه‌کی خۆشناو و نیشتمانپه‌روه‌ر کۆچی دوایی کرد

ڕێکه‌وتی ٩ی بانه‌مه‌ڕی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، «لازم موراد په‌ره‌ست» که‌سایه‌تییه‌کی خۆشناو و نیشتمانپه‌روه‌ر، به هۆی نه‌خۆشی دڵه‌وه له ته‌مه‌نی ٤٩ ساڵیدا له شاری ورمێ ماڵاوایی له ژیان کرد. «لازم مورادپه‌ره‌ست» که‌سایه‌تییه‌کی خۆشناو و جێگای متمانه‌ی خه‌ڵکی ناوچه‌که بوو و ده‌یان جار له لایه‌ن هێزه ئه‌منیه‌تییه‌کانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییه‌وه ده‌ستبه‌سه‌ر و بێحورمه‌تی پێ کرابوو. ته‌رمی «لازم موراد په‌ره‌ست» له نێو ئاپۆڕای خه‌ڵکی ناوچه‌که، دۆستان و ئاشنایان و خزم و که‌س و کاری له گوندی «دۆڵه‌پێسان» به خاك سپێردرا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، سه‌ره‌خۆشی له بنه‌ماڵه و که‌س و کاری ئه‌و که‌سایه‌تییه خۆشناو و نیشتمانپه‌روه‌ره ده‌کات و خۆی له خه‌م و په‌ژاره‌یاندا به شه‌ریك و به‌شدار ده‌زانێت.

ئه‌ندامێکی حیزبی دێموکرات به ڕووداوی هاتوچۆ کۆچی دوایی کرد

ڕێکه‌وتی ٢٧ی خاکه‌لێوه‌ی ١٣٩٤ی هه‌تاوی، سیروان حه‌قانی کوڕی ئه‌حمه‌د و خاتوو خاوه‌ر و خه‌ڵکی شاری سه‌قز، له دایکبووی ساڵی ١٣٦٩ی هه‌تاوی، ئه‌ندامی حیزبی دێموکرات، له گه‌ڵ بنه‌ماڵه‌که‌ی له ڕێگای مه‌سیف سه‌لاحه‌دین ـ هه‌ولێر تووشی ڕووداوی هاتوچۆ ده‌بێت. له‌و ڕووداوه‌دا به داخه‌وه هاوسه‌ر و منداڵه‌که‌ی گیانیان له ده‌ست ده‌ده‌ن و سیروان دوای چه‌ند ڕۆژ به‌ستری بوون له نه‌خۆشخانه به هۆی قوڵی برینه‌که‌ی گیانی له ده‌ست ده‌دا. سیروان له ساڵی ١٣٨٦ی هه‌تاوییه‌وه، ئه‌ندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بووه و له کار و تێکوشانی حیزبیدا زۆر چالاك و هه‌ڵسووڕ بووه. ته‌رمی سیروان حه‌قانی له نێو ئاپۆرای هاوسه‌نگه‌ره‌کانیدا له گۆرستانی شه‌هیدانی حیزبی دێمۆکرات ئه‌سپه‌رده‌ی خاك کرا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، پرسه و سه‌ره‌خۆشیی خۆی ئاراسته‌ی بنه‌ماڵه، که‌س و کار و دۆستانی سیروان حه‌قانی ده‌کات و خۆی له خه‌م و په‌ژاره‌یاندا به شه‌ریك و به‌شدار ده‌زانێت.

وتووێژی بەڕێز مستەفا هیجری لەگەڵ گۆڤاری سڤیل بەشی یەکەم

بەشی یەکەم:

لە نوسینگە سادەکەی خۆی و بەشێوازە خاکەڕاییەکەی خۆی پێشـــوازی لێکردین. وەڵامی هەموو پرسیارەکانی دایەوە و خۆی لەهیچ پرسیارێك نەبوارد، چ لەبارەی ئێران و پرســە نێوخۆییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردســـتانی ئێران و بارودۆخی ئێستایان، چ لەبـــارەی ئـــەو کتێبەی بـــەو دواییانە بەناوی «نســـکۆ و دابڕان» نوسیویەتی و تێیدا باســـی وردەکارییەکانی تیرۆرکردنی ڕێبەرانی شەهید «د.قاســـملو و د.سادق شـــەرەفکەندی» و سێ ئینشـــیقاقی ناو حزب دەکات و بـــۆ یەکەمجاریش هەندێك ڕوونکردنـــەوە و زانیـــاری نوێـــی تێـــدا خستۆتەڕوو.

ڕەنگە کەم کەس تێبینی ئەو ڕاســـتیەی کردبێت، کە ئەو یەکەم ســـکرتێری حزبێکی کوردیـــە بەر لـــە ٢٠ ســـاڵ لەکۆنگرەی دەیەمی حزبەکەیدا دەســـبەرداری پۆستی ســـکرتێری حـــزب دەبێت بـــۆ بەرژەوندی حیزبەکـــەی و پیرۆزبایی ســـەرکەوتن لە عەبدوڵـــلا حەســـەنزادە دەکات و لەماوەی سێ کۆنگرەی داهاتووشـــدا وەك جێگری ســـکرتێر و دواتریش ئەندامێکی ئاســـایی دەفتەری سیاســـی حیزب بەردەوام دەبێت، تا دواتر لـــە کۆنگرەی ١٣هەمدا جارێکی تر وەك سکرتێر هەڵدەبژێردرێتەوە. کاتێکیش لەمبارەوە پرســـیارمان لێکرد، بەپێکەنینەوە گوتـــی «خۆ نابێت من خۆم باســـی ئەوە بکەم».

بەشـــی یەکەمی ئەو دیمانە تایبەتە بە تەوەری ئێـــران و پرســـەکانی تری حزب. بەشی دووەمیشی تایبەت دەبێت بە کتێبی «نسکۆ و دابڕان».

سڤیل: دەگوترێت زەرەرمەندی یەکەم لە ڕێککەوتنی نێـــوان ئێران و گروپی ٥+١ هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی ئێرانـــن، بەحیزبە کوردییەکانیشـــەوە. تا چەنـــد لەگەڵ ئەم بۆچوونەدای؟

مســـتەفا هیجری: ئەو ڕێککەوتنە بە زەرەری خەڵکـــی ئێران تـــەواو نابێت، کە خەڵکی خۆرهەڵاتی کوردستانیش بەشێکن لە خەڵکی ئێران، چونکە لەڕووی ئابوورییەوە بڕێـــك دەبووژێنەوە، ڕەنگە دەرفەتی کاری زیاتر بڕەخســـێت، بەڵام نەك بەو شێوەیەی ئێســـتا خەڵکی ئێـــران چاوەڕوانی دەکات، چونکە ئاستی چاوەڕوانی خەڵك زۆر بەرز بۆتەوە و ڕاســـتیەکانیش شتێکی دیکەن. بەڵام لەلایەکی تـــرەوە، پێمانوایە کۆماری ئیسلامی ئێران ئێستا لەڕووی ئابوورییەوە لەدۆخێکی ئێجگار شـــپرزەدایە، هەر لەبەر ئەو هۆیەشـــە ئامادە بووە گفتوگۆ لەگەڵ ئەمریکا بکات، ئەمریکایەك کە ساڵەهایە بە شەیتانی گەورە ناوی دەبات و لە ڕێبەرەوە تا دەسەڵاتدارانی خوارەوە ڕایانگەیاندبوو کە ئەوان قەت لەگەڵ ئەمریکا گفتوگۆ ناکەن، کەچی ئێستا وتوویژیان کرد و ملیشیان بۆ مەرجەکانی ئەمریکا و خۆرئاوا کەچ کرد. جا کە ئەوان گەمارۆی ئابوورییان لەســـەر نەمێنێت، بێگومان دەســـتیان لەئێستا پڕتر دەبێت، لەئاکامیشـــدا توانای دەستێوەردان لەکاروباری وڵاتانی دەرەوە و گوشـــارهێنان بـــۆ نەیارانی خۆیان لەدەرەوە زیاتر دەبێت و دەســـتیان ئاوەڵاتر دەبێت، کە ئۆپۆزسیۆنی کـــوردی ئێرانیـــش بەشـــێکن لەدژبەرانی کۆماری ئیسلامی و ئێســـتا لەباشووری کوردســـتان نیشـــتەجێن. دیارە تا ئێســـتا کۆماری ئیســـلامی هەرچی لەدەســـتی هاتووە هەر کردویەتی، بەڵام ئێستا دەستی ئاوەڵاتر دەبێت.

سڤیل: پێتوایە ئێران دەسبەرداری دروشم و خەونی لەمێژینەی بێت، کە بەدەستهێنانی وزەی ئەتۆمە و ساڵەهایە خەڵکی وڵاتەکەی بەهۆیـــەوە گرفتار کردووە؟ واتە بەڕای تۆ ئێران ڕاستگۆیە لە ڕێککەوتنەکە و پێیەوە پابەند دەبێت؟

مســـتەفا هیجری: کۆماری ئیسلامی ئێـــران تەحەمولـــی ئەو هەمـــوو زەرەرەی کـــرد، کە بەســـەدان میلیـــارد دۆلار زیان بـــەر ئابوورییەکـــەی کـــەوت و خەڵکی ئێرانی توشـــی بێکاری و هەژاری کرد و لەکۆمەڵگای نێودەوڵەتـــی پەراوێزکەوت، لەپێنـــاوی ئـــەوەدا بوو چەکـــی ئەتۆمی بەدەست بهێنێت وڕێژیمەکەی پێ بپارێزێت، بەڵام ئـــەو بەرنامەیە قەیرانـــی ئابووریی بـــەدوای خۆیدا هێنا. ئێســـتا ئەگەر مل ڕانەکێشـــێ و ئەرکەکانـــی خـــۆی لـــەو ڕێککەوتنە جێبەجێ نەکات، گەمارۆکانی لەسەر هەڵناگیرێ، واتە ئەوکات لەلایەنی ئابوورییەوە کێشـــەی بۆ دروســـت دەبێت و ناتوانێت وڵاتەکە بەڕێوە ببات. بۆیە دیسان هەر بۆ ئامانجی پاراســـتنی ڕێژیمەکەی مل بۆ ڕێککەوتنەکە ڕادەکێشـــێت، نەك بە دڵخوازی خۆی ئەمە بکات.

سڤیل: بەڵام ئەوەی ئێران لەو ڕێککەوتنە دەستیکەوتووە، ١٠ ساڵ لەمەوبەر دەیتوانی بەدەســـتی بهێنێت، بێ ئـــەوەی خەڵکی ئێران توشی ئەو هەموو نەهامەتیە بکات. ئەمە ئەوە ناگەیەنێـــت، کە ئێران لەڕووی مەعنەوی و سیاسیەوە لایەنی دۆڕاوی ئەو ڕێککەوتنەیە؟

مســـتەفا هیجـــری: بێگومـــان ئێران دۆڕاوی ئەسڵی ئەو ڕێککەوتنەیە. من لە وتارێکدا نوسیومە ئەو ڕێککەوتنە مانای گەڕانەوەی ئێرانە بۆ خاڵی سفر، واتە ئەو ڕۆژەی کە هێشـــتا دەســـتی نەکردبوو بە پیتاندنـــی یۆرانیۆم و گەمارۆی نەخرابووە ســـەر. ئێستا دوای ئەو هەموو خەسارەت و دروشمدانە، تازە گەڕاوەتەوە ئەو خاڵەی کە دەســـتپێکردبوو. واتە ئێران زەرەری زۆری کرد، بەڵام ڕۆژئاوا هیچی لەدەست نەداوە، بەڵکو دەســـتکەوتێکی گـــەورەی هەبوو و بەئامانجی خۆی گەیشت، ئەویش ئەوە بوو کە کۆماری ئیســـلامی دەستی بە چەکی ئەتۆمی ڕانەگات، خـــۆ ئەگەر کۆماری ئیسلامی ئەوەی درێژە پێبدابایە، ئەوا قسە لەپەلامار و هێرشی ســـەربازیش دەکرا بۆ سەر ئەو وڵاتە، بەڵام ئێستا ڕۆژئاوا تەنیا بە وتوویـــژ و بێ ئەوەی هیچ تێچوویەکی هەبێت، کۆماری ئیسلامی بەچۆکدا هێنا و مەرجەکانی خۆی بەسەردا سەپاند. بۆیە لەو ڕێککەوتنەدا یەك دۆڕاو هەیە، ئەویش کۆماری ئیسلامیە.

سڤیل: ئەی کاریگەری ئەم ڕێککەوتنە بەشـــێوەیەکی گشـــتی لەســـەر هەرێمی کوردستان چۆن دەبینی؟ پێتوایە ئەو هێژمۆن و نفـــوزەی ئێران لەهەرێمدا هەیەتی، دوای ئەو ڕێککەوتنە زیاتریش بێت و ســـێبەری ئێران لەسەر هەرێم قورستر بێت؟

مســـتەفا هیجری: بێگومان کۆماری ئیسلامی ئێران ئامانجی ئەوەیە هێژمۆنی خۆی زیاتر بکات. دەیەوێت لەگەڵ عێراق بەگشـــتی و لەگەڵ هەرێمی کوردستانیش بەجۆرێك سیاســـەت بکات، کە بەدڵخوازی خـــۆی بێـــت. دوای ئـــەو ڕێککەوتنەش دەســـەڵاتی زیاتری دەبێت، چونکە باشتر دەتوانێ هاوکاری هاوپەیمانەکانی لەناوچەکە و ئەو گروپانەش بکات، کە سەر بەخۆیەتی. بەڵام لێرەدا پرسیار ئەوەیە، ئایا ڕۆژئاوا کە بەرژەوەندی لەخۆرهەڵاتی نێوەڕاستدا زۆرە، ڕێگە بە ئێران دەدات بە دڵی خۆی دەست وەربداتە ئەم وڵات و ئـــەو وڵات؟ چونکە ئێســـتا دەبینین هەندێك بەرگری بەرامبەر بە هەوڵەکانی ئێران لەناوچەکەدا دروســـت بووە، بۆ نمونە حوســـیەکانی سەر بە ئێران، کە لەیەمەن دەســـتیان پێکرد، پێشـــبینی ئەوەیان نەدەکـــرد، ڕووبەڕووی دژکردەوەی ئاوا توندوتیژی عەرەبەکان و هەڵوێســـتی توندی وڵاتانی خۆرئـــاواش ببنەوە. بۆیە ڕەنگـــە وڵاتانی ڕۆژئاوا ئێران ناچار بکەن جۆرێك لەهاوسەنگی ڕابگرێت و وەك ئێستا مەیدانی بۆ ئاوەڵا نەکەن.

سڤیل: تۆ وەك ســـەرکردەی حیزبێکی کاریگـــەری کـــوردی لـــە خۆرهەڵاتی کوردســـتان، لەگـــەڵ بیســـتنی هەواڵی ئـــەو ڕێککەوتنە، هیچ جـــۆرە نائومێدی یان نیگەرانیـــەك داینەگرتـــی، لەبارەی ئایندەی خەباتی سیاســـی و چەکداریتان لەخۆرهەڵاتی کوردستاندا؟

مســـتەفا هیجری: هیـــچ نیگەرانیەك داینەگرتم و بۆشـــم شـــتێکی تازە نەبوو، چونکە بەپێـــی لێکدانـــەوەکان و هەندێك زانیـــاری کـــە خـــۆم هەمبـــوو، پێـــش دەســـتپێکردنی وتووێژەکانی ژنێڤ، ساڵ و نیوێـــك لەمەوبەر من وتارێکم نوســـیبوو و ئامـــاژەم بەوە داوە، کـــە لەبەر کۆمەڵێك هـــۆکار، کە لەوێدا باســـم کردبـــوون، لەو وتوویژانەدا کۆماری ئیســـلامی بە چۆك دادێ و تەســـلیمی مەرجەکانـــی خۆرئاوا دەبێت. پێشبینی ئەو ڕێککەوتنەم کردبوو. ئێستاش کە زۆر کەس گومانی لەوە هەیە تا مانگی شـــەش بە ڕێککەوتنی کۆتایی دەگەن یاخود نـــا، پێموایە بە ڕێککەوتنی کۆتاییـــش دەگەن، پێشـــبینی دەکەم ئێران بەتەواوەتی پابەنـــدی ڕێککەوتنەکە بێت، جگە لەوەش هیچ ڕێگاچارەیەکی دیکەی نیـــە. ئەمەش نەك لەبـــەر خاتری خەڵکی ئێران، چونکە خەڵکی ئێران لەو ڕێککەوتنە شتێکی ئەوتۆیان دەســـت ناکەوێت، بەڵام کۆمـــاری ئیســـلامی بۆیـــە کۆمـــاری ئیسلامیە، کە بەپێی ئیدیۆلۆژی و یاسای بنچینەییەکەی بتوانێت شۆڕش هەناردەی دەرەوە بکات، چونکە لەئێســـتادا کۆماری ئیسلامی دەبێ شەڕی سوریا بەڕێوەببات، هاوکاری حیزبوڵـــلای لوبنان بدات، دەبێ هاوکاری حوســـیەکان بکات و کەرەســـتە و توانـــای جەنگیـــان بۆ دابیـــن بکات، کە هەموویـــان ڕەشـــڕووت و بێداهات و ماڵوێرانن، هەروەها زۆر گروپی تیرۆریستی تری دیکە لەناوچەکـــە، دەبێت یارمەتیان بـــدات، ئەگەر پـــارەی نەبێـــت، ناتوانێت ببێتە کۆماری ئیســـلامی، بۆیە مەجبوورە سەردانەوێنێت و بەچۆکدا بێت.

سڤیل: هەڵوێستی حیزبەکانی باشووری کوردســـتان، بەرامبەر بە هەوڵەکانی ئێران بۆ ســـەپاندنی هێژمۆنی خۆی لەهەرێمدا بەتایبەت چۆن دەبینی؟ پێتوایە لەئاســـتی پێویســـتدا بوونە لەوەســـتانەوە بەرامبەر بە هێژمۆنی ئێران، یاخـــود تاڕادەیەك خۆیان بەدەستەوە داوە؟

مستەفا هیجری: پێم وابێت ئێستا هەموو شتێك ئاشکرایە و شتی شاراوە نەماوەتەوە، کۆماری ئیسلامی ئێران لەهەموو عێراقدا نفوزێکـــی ئێجـــگار زۆر بەربڵاوی هەیە، بەکوردستانی باشووریشـــەوە، لەباشووریش دەســـتێوەردان دەکات و کێشـــە سازدەکات، بـــەردەوام خەریکی ئاژاوە نانەوەیە. گومانم لەوەدا نیە، زۆربەی ئەو کێشە و دووبەرەکی و دژایەتیـــەی لەنێو هێزە ســـەرەکیەکانی باشـــووردا هەیە، دەستی ئێرانی تێدا هەیە، هێندەشـــی بتوانێـــت درێژە بـــەم ئاژاوانە دەدات.

ســـڤیل: ئێوە کە لەناوچـــەی جێنفوزی یەکێتین، نزیکی ئەو هێـــزە لە ئێران هیچ جۆرە گوشارێکی بۆ سەر ئێوە دروستکردووە، یاخود ســـنووری ئـــازادی جموجۆڵی لێ بەرتەسك کردبنەوە؟

مستەفا هیجری: تائێستا لەجموجۆڵی کاروبـــاری سیاســـیماندا ئـــازاد بوویـــن، تێلێڤیزیۆن و دەزگای ڕاگەیاندنمان هەبووە، بەشی ئاشکرای حیزبمان بە ڕێبەرایەتیەوە لێـــرەوە ســـەفەری دەرەوە دەکەین، لەگەڵ هەر شـــوێن و جێگایەك مەبەستمان بێت، چاوپێکەوتـــن پێکدێنین. تائێســـتا هیچ گرفتێـــك لەســـەر ڕێگای ئێمە دروســـت نەکراوە.

سڤیل: بەڵام ڕەخنەیەك کە زیاتر هەر لە نوسەران و ڕۆشنبیرانی خۆتانەوە دەگیرێت، ئەوەیە کە حیزبـــە کوردیەکانی ڕۆژهەڵات لێرە لە باشووردا ڕۆڵی پاشکۆیەتی حیزبە سەرەکیەکانی باشووریان پێڕەوا بینراوە، بۆ نمونە لەمەسەلەی بەشداریکردنتان لەشەڕی داعش؟

مســـتەفا هیجـــری: ئـــەوە بەڵگەی پاشـــکۆیەتی ئێمە بۆ لایەنێك نیە، بەڵکو بەڵگەیە لەســـەر ئـــەوەی کـــە ئێمە وەك حیزبێکی سیاسی بەدروستیرەفتار دەکەین. سیاســـەتی ئێمـــە لەگەڵ پەکەکـــە، یان لایەنەکانی دیکە جیاوازی هەیە. پێمانوایە حیزبەکانی باشـــوور و خۆرهەڵات و باکوور و خۆرئاوا، هەموویان دەبێت لەچوارچێوەی ئەو بەشەدا کە هەن، کار و چالاکی خۆیان ئەنجام بـــدەن، لەپێناو ئـــازادی و مافی خۆیان خەبات بکەن. وەزیفەی ئێمە ئەوەیە یارمەتی بەرەوپێشچوونی خەبات لەهەموو بەشەکاندا بدەین، پشتیوانیان بکەین، بەڵام ئەو پشتیوانیە ئەو کاتەیە کە بەخۆیان داوا بکەن، چونکە لـــەو باوەڕەداین، کە خۆیان داوا نەکەن و سەرڕۆیانە بچین لەبەرەیەکی شەڕ یان لەهەر کارێکی دیکەدا بەشداری بکەین، ئەوا دەســـتێوەردانە. کاتێك داوامان لێکـــرا پێشـــمەرگەکان بنێرینـــە بەرەکانی شـــەڕ، وەك ئەرکێکی نەتەوایەتی ئەوەمان جێبەجێ کرد. پاشانیش پێمان ڕاگەیاندوون، هەرکاتێك ئەوان داوامان لێبکەن، هێزەکانی ئێمە ئامادەن. کاتێکیش سوپاسیان کردین و گوتیان پێویســـتمان بەئێوە نیە و بکشێنەوە، ئێمە کشاوینەتەوە. بۆیە ئەوە بەهیچ جۆرێك بەمانای پاشکۆبوون نیە، دەبێ هەموو کورد ڕێز بۆ یاسا و سنوری هەرێم دابنێت.

ســـڤیل: کەواتە مـــادام هەڵوێســـتی ئێوە ڕێزگرتن بێت لەیاســـا و ســـەروەری هەرێم، ئەوەی هێزێکی دیکە بێ پرســـی هەرێم دەیکات، بۆ نمونـــە ئەوەی پەکەکە لەناوچەی شـــەنگال دەیکات، پێشێلکردنی ئەم سەروەرییە و یاسای هەرێمە؟

مستەفا هیجری: ئەگەر بێ ڕەزامەندی و داخـــوازی حکومەتـــی هەرێـــم بیەوێت موداخەلە بکات، بەڵـــێ ئەوە لەژێرپێنانی سەروەری ئەو بەشەیە لە نیشتیمان.

ســـڤیل: یەکێکی دیکە لەو ڕەخنانەی لەحیزبـــی دێمۆکراتی کوردســـتانی ئێران دەگیرێت، ئەوەیە تا ئێســـتا کەیســـی ئەو ٢٥٠ کادرەتـــان، کە لەســـاڵانی نەوەدەکان بەدەســـتی کۆماری ئیسلامی تیرۆرکراون، لەدادگایەکـــی هەرێم، یـــان لەدادگایەکی نێودەوڵەتیدا نەتانکردۆتە کەیســـێك و دژی ئێران نەتانجوڵاندووە؟

مســـتەفا هیجـــری: زۆربـــەی ئـــەو ڕووداوانـــەی هاتنەپێشـــێ، کاتێك بوو کە هێشـــتا حکومەتی هەرێم پێـــك نەهاتبوو، لەماوەی نێوان پاشەکشەی هێزەکانی سەدام حوســـێن تا پێکهاتنـــی حکومەتی هەرێم بـــوو، لەو ماوەیەدا ژمارەیەکی زۆر کادر و پێشمەرگەی ئێمە وڕێکخراوە سیاسیەکانی دیکـــەی ئۆپۆزســـیۆنی کـــوردی ئێرانی تیرۆرکران. ئەوکات حکومەتێك نەبوو بەدوای ئەمەوە بێت، هێزە سیاسیەکانیشڕەنگ بێت بەهـــۆی ئـــەو دژبەریەی لەگـــەڵ یەکتر هەیانـــە، بەتایبـــەت پارتـــی و یەکێتی، نەیانویستبێت یان نەیانتوانیبێت بەو جۆرەی پێویســـتە بەو ئەرکە هەڵبســـتن و بەدوای ئەو تیرۆریســـتانەدا بگەڕێن و بیانبیننەوە و ســـزایان بـــدەن. چونکە تیرۆریســـتان هەموویان مەعلومن، کە لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوەڕێکدەخرێن و ئێمەش جگە لەکۆماری ئیسلامی ئێران کەس و لایەنی دیکە بە دوژمنی خۆمان نازانین. لەبارەی ئەو پێشـــمەرگە و کادرە تیرۆرکراوانەشەوە، دەبێت بەڵگـــەکان بەجۆرێك بن کە قابیلی قبوڵکـــردن لـــە دادگا بـــن، ئێمـــە ئەو بەڵگانەمان لەبەردەستدا نین. ڕاستە خۆمان بەشێکی زۆری ئەو تیرۆریستانە دەناسین، بەڵام بەڵگەی یاساییمان لەبەردەستدا نیە، تا بیاندەین بە دادگا، لایەنی دیکەش حاشا دەکات، بۆیـــە ڕەنگە ئـــەوە لەدادگایەکی نێودەوڵەتیدا نەکرێت.

ســـڤیل: بـــەڵام خـــۆ هەرنەبێـــت لە ڕاگەیانـــدنـــدا دەنگدانـــەوەی دەبێـــت، کە دۆســـیەی تیرۆرکردنی ســـەدان کەس دژ بەکۆماری ئیسلامی ئێران جوڵێندراوە؟

مســـتەفا هیجـــری: ئێمە لـــە کۆڕ و کۆبوونـــەوە نێودەوڵەتیەکانـــدا و لەگـــەڵ ئـــەو وڵاتانەیرۆژئـــاوادا کـــە پەیوەندیمان هەیە، هەمیشـــە باســـی ئەوەمان کردووە و ورژاندومانە، بەڵام تائێستا وەك کەیسێکی یاسایی بەهیچ دادگایەکمان نەداوە.

ســـڤیل: هیچ کام لەو تیرۆریســـتانەی باســـیان دەکەی، کـــە ژمارەیەکی زۆریان لێدەناســـن، لەهەرێمی کوردســـتاندا ماون و دەژیـــن، کـــە ئازادانـــە بســـوڕێنەوە و لێکۆڵینەوەشیان لەگەڵ نەکرابێت؟

مستەفا هیجری: بەڵێ هەن.

ســـڤیل: هەیانە لە پێگەی دەســـەڵاتدا بێت، یان لە سەرکردایەتی حیزبەکاندا بێت؟

مســـتەفا هجیری: تاکوتەرا لە پێگەی دەسەڵاتیشدا هەن.

ســـڤیل: تائێســـتاش ئـــەو مەترســـی تیرۆرکارییە لەسەر ئێوە و کادرەکانتان هەر ماوە؟

مســـتەفا هیجـــری: ئەو مەترســـیە قەت لەســـەر ئێمە نەڕەویوەتەوە، بەڵام کە تائێســـتا تیرۆری دیکە جێبەجێ نەکراون، دوو هۆکاری هەیە، یەکەمیان: بۆ خۆمان لەهاتوچـــۆ و هەڵـــوس وکەوتمانـــدا زۆر وریاترین. دووەمیان: کۆماری ئیســـلامیش لەو هەلومەرجە کە لەدونیادا پەراوێزخراوە، توشی گرفتی سیاسی گەورە بووە، ڕەنگە تا ئێستا بەپێویستی نەزانیبێت، کە درێژە بە تیرۆرکاریەکانی بدات. بەڵام هەرگیز لەوە نەوەستاوە، کە جاســـوس بنێرێتە ناومانەوە، کێشـــەمان بۆ دروســـت بکات و زانیاری کۆبکاتـــەوە. ڕەنگە لـــە کاتێکی دیکە کە لەڕووی سیاسیەوە بۆ خۆیان لەباری بزانن، کاری تیرۆرییش دەستپێبکەنەوە.

ســـڤیل: ڕیفۆرمخوازانی کورد لەئێران چـــۆن دەبینی؟ دواجار هەڵوێســـتی ئەوان دەچێتـــە خانـــەی بەرگری لـــە ڕێژیمی ئیسلامی یان بەرگری لەمافی کورد؟

مســـتەفا هیجـــری: پێموایـــە ڕیفۆرمخوازەکانـــی ئێـــران بەگشـــتی و ڕیفۆرمخوازەکانـــی کـــوردی ئێرانیـــش بەتایبەتـــی بـــەدوای کڵاوی بابـــردوو

درێژەی لە لا ٥

بەرەو ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات

کانیاو

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، یەکێك لە گرنگترین و بە ڕابردووترین حیزبەکانی کوردستانە. خاوەن ئەزموونی حکومەتداری ١١مانگـەی کۆماری کوردستـانە. هەروەها لە نێـو ڕووداوە سیاسییە گرنگ و چارەنووسسازەکانی مێژووی هاوچەرخی بزاڤی نەتەوایەتیی کوردستاندا ڕۆڵی کاریگەر و دیاری هەبـووە و وەك جیزێکـی جەماوەری، مۆدێـرن و پێشـەنگی بزاڤی میللی - دێموکراتیك لە کوردستـانی ڕۆژهەڵات دەرکەوتـووە. هـەر بۆیە هەڵوێسـت و سیاسـەتەکانی حیزبی دێموکرات لەو ماوەیەدا سـەبارەت بە کێشە سیاسیی و نەتەوایەتییەکانـی هـەم گەلانی ئێران و هـەم بزاڤی نەتەوایەتیی کوردستان بایەخی تایبەت و گرنگی خۆی هەیە. ئامانج لـەو دووره دیمەنەی، خەبات لە پێناوی دێموکراسـی، ئازادی و مافی نەتەوایەتیـی، خوێندنەوە و ئاوڕدانەوە لە چەند برگەی پڕ لە شـانازیی خەباتی خوێناویی و هەڵوێسـت و سیاسەتەکانی حیزبـی دێموکراتـە لە ئاست بزاڤی دێموکراسیخوازی گەلانی ئێران و مافی نەتەوایەتیی گەلی کورد لە کوردستـانی ڕۆژهـەڵات. ئێمە لێـرەدا هەوڵ دەدەین وێنایـەك لە ڕابـردووی خەباتی پڕ لە شـانازی و خوێناویی حیزبی دێموکرات کـە خـاوەن ئەزمـوون و ڕابردوویەکی خاوێنە، بخەینـە بەرچاویی خوێنەرانی ڕۆژنامەی «کوردستان».

برگەی یەکەم: دووره دیمەنێك لە ١٨ مانگ خۆڕاگری وبەرخودان

لـە کۆتاییەکانـی دەیـەی چلی هەتاویدا لە ئاستـی جیهانیدا، شەڕێکی سـارد لە نێوان دوو جەمسەری ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتدا لە ئـارادا بوو و هەرکام لە جەمسـەرەکانی ئامریکا و یەکیەتیی سۆڤیەتی پێشوو بۆ پاراستنی بەرژەوەندی و پەرەپێدانی ناوچەی ژێر دەسـەڵاتی خۆیان هەوڵیان دەدا. لە هەمان کاتدا لە بەشێك لە وڵاتانی جیهاندا، بزووتنەوەیی ڕزگاریخـوازی گـەلان، بە شـێوەی خەباتی چەکدارانە بـۆ دابین کردنی مافە سـەرەتاییەکانیان لە ئارادا بوو. لە قارەی ئاسـیا شەڕی ڤییەتنام و چەندین بزووتنەوەی ڕزگاریخـوازی گەلان بە شـێوەی خەباتی چەکداریـی لە ئارادا بوو. نێوانی وڵاتی چیـن بە ڕێبەریی مائۆ لەگەڵ وڵاتی یەکیەتیی سۆڤیەتی پێشوو زۆر ئاڵۆز ببوو.لە ساڵی ١٩٦٨ی زایینی لە ئورووپا، ئالێکساندر دوبچێك وەك سـەرۆکی حیزبی کومۆنیسـتی چێکوسـلۆڤاکیا، بنچینـەی بەهاری پراگی دارشت و لە فەرانسە بزووتنەوەی خوێندکاری لە ساڵی ١٩٦٨ پاشەکشەی بە دووگـوڵ سـەرکۆماری ئەو کاتی ئەو وڵاتـە کرد. لـە ئەمریکای لاتین جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی چەکداریی شکڵیان گرتبوو.لە ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا شـەڕی ٦ ڕۆژەی ئیسرائیل و وڵاتانی عەرەبی بە سەرکەوتنی وڵاتی ئیسرائیل کۆتایی پێهات. لە وەهـا بارودۆخێکدا ڕێژیمـی حەمەڕەزا شـای پەهلەوی، بناغەی دەسـەڵاتی ڕەشی دیکتاتوری خۆی قایمتـر کردبـوو. چونکە پاش کودیتـای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ی هەتاوی، هەموو حیزب و ڕێکخراوەکانی ئۆپۆزیسـیۆنی چـەپ و دێموکـرات سـەرکوت کرابوون و زیندانەکان لە ڕۆڵە ئازادیخـواز و شۆڕشـگێڕانی گەلانی ئێران ئاخێندرابوون. هـەر بۆیە لە وەها بارودۆخێکدا هیچ دەرەتانێك بۆ خەباتی سیاسی و مەدەنی لەو سیستەمە سەرەڕۆ و دیکتاتۆرییـەی حەمـە ڕەزا شـادا بوونی نەبوو. تەنانەت میهدی بازرگان سـکرتیری نێهزەتی ئـازادی لە بەردەم دادگای سـەربازیدا لە ساڵی ١٣٤٣ی هەتاویدا دەڵێ: «ئێمە دوایین کەسانێکین کە لـە ڕێـگای یاساییەوە خەباتی سیاسـی دەکەین». لـە خۆرهەڵاتی کوردستان، دەسەڵاتی ڕەشی بێ سنووری سـاواك و ژاندارمە، ژیانی ئاساییان بە خەڵکی کورد لە شـار و گوندەکان تاڵ کردبوو. تەشکیلاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان کە لە سـەردەمی دەسەڵاتی دوکتـور موحەممەدی موسـەدیق لە ساڵی ١٣٣٢ی هەتاویدا بووژابووە، پاش کودیتـای ٢٨ی گەلاوێـژ، کەوتە بەر هێرشـی ساواك و بەشـێکی بەرچاو لە ئەندامانی لێوەشاوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، یان تووشی زیندان بوون، یان پەڕیوەی باشـووری کوردستان بوون. لە لایەکی دیکەوە ڕێژیمی حەمە ڕەزاشای پەهلەوی بە هۆی پارەی زۆری فرۆشی نەوت تووشی نەخۆشـیی خۆبەزلزانین ببوو و بە تەواوەتی خۆی لێ گۆڕابوو. بە هۆی پـارەی زۆر و زەوەندی نەوت، شـا توانی تازەترین و باشترین چەك و چۆڵ بکڕێت و ئەرتەشـێکی بەهێزی دامەزراند. هەر بۆیە ڕێژیمی حەمە ڕەزا شا ببوو بە ژاندارمی کەنداو و ئیدعای دەکرد کە ئێـران دوورگەی ئارامییە لە ناوچەی ئاڵـوزی ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا. گوشار و سەرکوتی ساواك بۆ ڕاوەدوونان و گرتن و زیندان و ئیعدامی چالاکانی سیاسـی، نیشانەیەکی دیکەی داخرانی ڕێگاکانی خەباتی ئاشـتیخوازانە بوو. هەر بۆیە خەباتگێرانی حیزبی دێموکرات، بیریان لە شێوازی تازەی خەبات دەکردەوە کە ئەویش خەباتـی چەکدارانە بوو. بە تایبەت کە کەش و هەوای جیهانیش کە تێدا گوتاری شۆڕشـگێڕی و خەباتی چەکدارانە زاڵ بـوو، هاندەرێکی دیکە بوو بۆ ڕاپەڕینی جووڵانەوەی چەکدارانە لە کوردستـانی ڕۆژهـەڵات. لە وەها باردۆخێکی ئاڵوزدا حەمە ڕەزا شـای پەهلەوی لە ژێر گوشار و ئامۆژگاری جان اف کنێدی سـەرکۆماری ئەوکاتی ئامریـکا و هەروەها سـەرۆك وەزیری ئێران «عەلی ئەمینی»، دەسـتی کرد بـە هێندیك چاکسـازی لـە ژێرناوی «شۆڕشی سـپی» لە ئاستی ئێراندا و سیستمی دەربەگایەتی هەڵوەشاندەوە.

لـە وەها هەلومەرجێکـدا خەباتگێڕانی حیزبی دێموکراتی کوردسـتانی ئێران لە باشوری کوردستان، هاتنە سەر ئەو باوەڕە کە تەنیا ڕێـگای بەربەرەکانێ لەگەڵ ڕێژیمـی حەمە ڕەزا شـای پەهلەوی ڕاپەڕین و خەباتـی چەکدارانەیە و بۆ ئەم مەبەسـتەش بەشـێکی گرینگ لـە ئەندامانی ڕێبـەری و کادر و پێشـمەرگەکانی حیزبـی دێموکراتی کوردستان، بـۆ زینـدوو کردنـەوەی ڕێکخسـتنەکانی حیزب لە کوردستانی ڕۆژهەڵات، کومیتەی شۆڕشـگێڕی حیزبی دێموکراتی کوردسـتانی ئێرانیان پێکهێنا. لەگەڵ گەرمبوونی شۆڕشی ئەیلولل لە باشوری کوردستـان و بە لە بـەر چاو گرتنی ئەو ڕاستییە کە ڕێژیمی حەمە ڕەزا شا هیچ پێگەیەکی لە کوردستانی ئێراندا نییە و «شۆڕشی سپی» شا، هیچ قازانج و دەسکەوتێکی خۆشـبژیوانەی بۆ خەڵـکی کورد بە دیاری نەهێناوە و دەربەگەکان هەر وەك جاران خەڵکی زەحمتکێش دەچەوسێننەوە و کێشـە سیاسـی و نەتەوایەتییـەکان چارەسەر نەکراون، خەباتگێڕانی حیزبی دێموکرات، بۆ زیندوو کردنەوە و گەیشتن بـە ئامانجـە نەتەوەییەکانی کۆماری کوردسـتان ڕوویـان لـە شـاخەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات کرد و مەشخەڵ و چەخماخـەی جووڵانەوەیەکـی چەکدارانەیان هەڵگیرساند. کاك سمایلی شەریف زادە لە تۆی نامەیەکدا بۆ شەهید دوکتور قاسملوو ئەو دۆخەی کوردستانی ئێران شـرۆڤە دەکا و دەنوسی: «ئەوڕۆ توفانێکـی بە تەوژمی شۆڕشـگێرانە سەرانسـەری وڵاتەکەمانی داگرتووە، کۆمەڵانی خەڵك هاتوونەتە سـەر ئەوە کە تەنیا ڕێگای ڕزگاری دەسـت دانە چەك و وەشاخ کەوتنە. بەڵکوو ڕێگای ڕزگاری هەموو نەتەوەیەکی ژێردەسـت و چەوسـاوەکان هەر ڕێگای ڕاپەڕینی کۆمەڵانی زەحمەتکێشـە، واتا شەڕی پارتیزانـی کە لە پێشـدا لـە دێهاتەوە دەسـت پێ بکری و کۆمەڵانی بەرینی جوتیـار و تێکۆشـەرەکان هـان بدا بۆ خەباتی چەکدارانە ....». جووڵانەوەی چەکدارانەی کومیتەی شۆڕشـگێڕی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سـاڵەکانی ١٣٤٦-٤٧ی هەتاوی کە لە سەر یەك ١٨ مانگی خایاند، سەرهەڵدانی یەکەم جووڵـانـەوەی چەکدارانە لە دژی دەسـەڵاتی حەمە ڕەزا شای پەهلەوی بوو کە دوای کودیتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ی هەتاوی لە ئێران و کوردسـتان بوو. لە واقیعدا ئەو جووڵانەوە چەکدارییە بڕگەیەکی زێڕین لـە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردسـتانی ئێرانە. هەروەها ئەو جووڵـانـەوە چەکدارییە بڕگەیەکی پرشنگداری مێژووی نەتەوەیی کورد لە کوردسـتانی ڕۆژهەڵاتە کە ڕابردوو و ئێسـتای بزوتنـەوەی میللـی — دێموکراتیکی گەلی کورد لە کوردستانی ڕۆژهەڵات پێکەوە گرێ دەدا.

خاڵێکـی گرینگ کە دەبـێ لێرەدا هێمای بۆ بکرێ ئەوەیە کە بە پێچەوانەی هێندیـك بۆچوونـی چەواشـەکارانە، جووڵانـەوەی پرشنگداری خەباتی چەکداری ساڵەکانی ٤٦-٦٧ی هەتاوی کوردسـتانی ڕۆژهەڵات، بـە هەموو پێوەریك، خەباتێکـی ئامانجدار و ڕەوا بوو. چونکـە ئامانجی ئەو جووڵانەوەیە دابین کردنی مافـی نەتەوایەتی کورد لە ئێرانی ئـەو کاتدا بوو و ڕەواش بوو، چونکە نەتەوەی کورد لە کوردسـتانی ڕۆژهەڵات هەمـوو مافێکی لێ زەوت کرابوو. هەروەها بیرلێکراو وخەڵکی بوو. چونکە پێشـتر خەباتی ئاشتیخوازانە بە شـێوەی خەباتی مەدەنی لە سەردەمی کۆماری کوردسـتان تاقیکرابووە، بەڵام بەداخەوە دیتمان کۆماریان بە هێرشـی سـەربازی ڕووخاند و بێرەحمانە پێشەوا و هاوڕێیانی لـە سـێدارە دران. هەروەها خەڵکی بـوو چونکە هـەم بەرهەمی ڕاپەڕینی ڕۆڵە ئازا و چاونەترسـەکانی گەلـی کـورد بـوو و هەم لـە لایەن خەڵکی کوردەوە پشـتیوانی لێ دەکرا. ڕاسـتە ئەو جووڵانـەوە چەکدارییە بە ئاکام نەگەیشت، بەڵام شوێندانەری و کاریگەریی ئەو جووڵانەوە شـکۆدارە لە سـەر نەوەی دواتر بـە ڕادەیەك بوو کە پاش سـەرکەوتنی شۆڕشـی گەلانی ئێـران لـە سـاڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا بە هـەزاران لاو بە ئیلهام وەرگرتن لە خەباتگێرانـی جووڵانەوەی چەکداریی ٤٦-٤٧ی هەتاوی، چەکی شـەرەفی پێشمەرگایەتیان کردە شان.

ڕاپەڕینـی شـکۆداری خەباتی چەکدارانە، لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بـە ڕێبەرایەتـی حیزبـی دێموکراتی کوردسـتانی ئێران، کە لە پارێزگاکانی کوردسـتان چالاکییەکـی بەربـڵاوی سیاسی و سەربازییان هەبوو، کاریگەری خۆی لە سـەر کۆمەڵگای کوردسـتان لە بواری سیاسی، هەستی نەتەوایەتی و بـە تایبەت لە بـواری فەرهەنگ و ئەدەبییشـدا بەجێ هێشت. لە بواری ئەدەبییەوە بە سـەدان شێعر و پەخشان و ڕۆمان لە وەسـفی ئەو شۆڕشگێڕانەدا هۆنراوەتـەوە و ئەدەبیاتـی بەرگـری بیچمی گرت. لە لایەکی دیکەوە چونکە خەڵکی کوردستانی ڕۆژهەڵات ئامانج و ویسـتەکانی خۆیان لـە نێو ئامانج و ویسـتەکانی ڕاپەڕینـی چەکدارانەی حیزبـی دێموکراتـدا دەدی، بە تەواوی پشتیوانی جووڵانەوەی چەکدارانە بوون. هەروەها لە ئورووپاش کۆنفیدراسیۆنی خوێندکارانی کورد و ڕووناکبیرانی کورد بە خۆپیشاندان لە چەند وڵات پشتیوانی خۆیـان بـۆ ڕاپەڕینـی چەکدارانەی خۆرهەڵاتی کوردستان دەربڕی. خەباتی چەکدارانـەی سـاڵەکانی ٤٦-٤٧ی هەتـاوی بوو بە تیشـکاوێژی خەباتی دوا ڕۆژ و ئامانجەکانـی کۆمـاری کوردسـتانی بە زیندوویـی ڕاگرت و ڕەگ و ڕیشـەی حیزبـی دێموکراتی کوردسـتانی ئێرانی لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردسـتاندا بە زیندوو ڕاگرت. هەر چەند کادر و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات، پشتی جەبهە و ئیمکاناتی باشیان بە دەسـتەوە نەبوو بەڵام توانیان بەربەرەکانێیەکـی قارەمانانە لە خۆیان نیشان بدەن و ماوەی ١٨ مانگ ئاڵای خەباتـی چەکدارانە بـە دژی ڕێژیمی حەمە ڕەزا شای پەهلەوی بەرز ڕاگرن. ئەگـەر ئـەو جووڵانـەوە چەکدارییە پشـتیوانی کرابایـە و ئیمکانـات و پشـتی جەبهەی هەبووایە بە دڵنیاییەوە دەیتوانی ماوەیەکی زیاتر لە سـەر پێی خۆی ڕاوەسـتێ و زەبری کاریگەرتر لە پەیکەرەی ڕێژیمی پاشایی بدا. ئەگەر چـی زۆربـەی ڕێبەرانـی ڕاپەڕینی جووڵانەوەی چەکدارانە وەك: شەهیدان، سـلێمان موعینی، سـمایل شـەریف زادە، عەبدوڵـلا موعینی، مەلا ئاوارە، نەحۆی شـکاك، مـەلا ڕەحیم وێردی، مـەلا مەحموود زەنگەنـە و دەیان کادر و پێشـمەرگەی قارەمانی دیکە، شەهید بوون، بەڵام خەبات و تێکۆشان درێژەی کێشا و شـانە و ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات هەر وا بەردەوام مانەوە لە کار و تێکۆشان لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵاتدا. هەروەها پاش ڕاپەڕینـی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ی هەتاوی، ڕێژیمی حەمـە ڕەزا شـا هێرشـی بەربڵاوی هێنایە سـەر خەڵکی کوردسـتان و بە سەدان کەسـی دەستبەسەرکرد. چەندین پێشـمەرگەی قارەمـان بـە فەرمانی تیمسار ئۆوەیسی جینایەتکار لە پادگانی جەڵدیان ئیعدام کران، کە وەك پەڵەیەکی ڕەش بـە مێـژووی پڕ لـە جینایەتی ڕێژیمی پەهلەوی دەمێنێتەوە. ڕاپەڕینی چەکدارانەی کومیتەی شۆڕشـگێڕی حیزبی دێموکراتی کوردستان، هەر چەند ١٨ مانگ لە بەرانبەر هێرشـی بەربڵاو و دڕندانەی ڕێژیمی حەمە ڕەزا شـادا خۆڕاگری کرد و ئـەو دووڕگە ئارامە دەشـڵەقێنێ کە حەمە ڕەزای پەهلەوی شـانازی پێوە دەکرد، بەڵام سەبارەت بە بارودۆخـی ناڵەبار و نەبوونی پشـتی جەبهـە و بەرتەنگیی ناوچەی ڕاپەڕین و گەڵێك هۆکاری دیکە تووشی ناکامی دێت. ئیستا کە پاش ٤٧ ساڵ دەڕوانینە سـەردەمی جووڵانـەوەی چەکدارانەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سـاڵەکانی ٤٦-٤٧ی هەتاویدا، دەبینین ئیستا زۆر شت گۆڕاوە. هەر چەند ئێستا گوتاری زاڵ بە سـەر جیهاندا گوتاری شۆڕشـی مەدەنی و ئاشـتیخوازانەیە. شـێوازەکانی ڕیفورم و خەباتی مەدەنی لە بەشێك لە ناوچەکانی باڵکان، قەفقاز، وڵاتانی عەرەبی «بەهاری عەرەبی» بە سەر سیسـتمە دیکتاتۆر و سەرەڕۆکاندا سەرکەوتوون یان تووشی شەڕی نێوخۆیی بوون. بـەڵام لە هەمان کاتـدا نۆرم و بایەخەکانی ڕاپەڕینی چەکدارانەی ٤٦-٤٧ی هەتاوی، ئیستاشـی لەگەڵ بێ یەکێك لە شـێوازەکانی خەباتە بە دژی دەسەڵاتە سەرەڕۆ و دیکتاتۆرەکان وەکوو ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران.

درێژەی لا ٤

کەوتوون. ئەوەی ئێستا زۆر ڕوونە، ڕیفۆرم یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی حکومەتێکی دیموکراتیك، لەوێدا ڕیفۆرم دێتە پێشـێ، ئەوڕۆ کەموکورییەکی هەیە، خەڵك فشـار دێنێت، بەخۆیدا دەچێتـەوە و دەزانێت کە هەڵەیەکـی کـردووە، هەڵەکەی ڕاسـت دەکاتـەوە و هەنگاو بەهەنـگاو دەچێتە پێشەوە، ئەمە ڕیفۆرمە. بەڵام لە وڵاتێکدا کە یاساکەی بەئاسمانی دەزانێت، پێیوایە کامڵترین یاسایە لەجیهاندا و سەرچاوەکەی لەشـەریعەتی ئیسـلامی و ویلایەتـی فەقیهـەوە وەرگرتووە، لـەو وڵاتەدا چۆن دەتوانرێت ڕیفۆرم بکرێـت؟ وەك دەبینین لەماوەی ٣٦ ساڵی ڕابردوودا لە ڕێژیمی ئیسلامی ئێراندا گەر ئاڵوگۆڕێك کرابێت، ئاڵوگۆڕ بەرەو دواوە بووە و ڕۆژ بەڕۆژیش توندوتیژتـر بـووە. بـۆ نمونـە لەکاتی هەڵبژاردنەکاندا بەڵێـن دەدەن، وەك چۆن لەدواییـن هەڵبژاردندا حەسـەن ڕۆحانی هـات بەڵێنی زۆری بە کـورد و غەیری کورد دا، بـەڵام بەپێی ئامارەکانی جیهان و هی خۆشیان، ژمارەی لەسێدارەدانەکان لەو ماوەیەدا لە هی سەردەمی ئەحمەدی نەژاد زیاترە. ئەو ڕێژیمە لەواقعدا پێیوایە هەموو شتێك دەزانێت، وەلی فەقیە خۆی بە نوێنـەری ئیمامی زەمـان دادەنێت و بەسـتراوەتەوە بـە ئاسـمانەوە، تۆ چۆن دەتوانی قسـە لە قسەی کەسێکی ئاوادا بکەی، یان شـتێکی پێ بڵێی لە هی ئەو باشـتر بێت؟!! بۆیە ئەو جۆرە سیستەمانە ڕیفۆرم هەڵناگرن.

سـڤیل: لە خوێنندنـەوەی کتێبەکەتدا «نسـکۆ و دابڕان» نائومێدیەکی زۆرت هەیە لەوەی ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەو ڕێژیمە بێتە بەر بار و بە ئاشـتیانە کێشەی کورد چارەسەر بکات. تۆ هیچ ئومێدێکت بەوە هەیـە لە ڕێگەی دیالۆگ و بەشـێوەی ئاشـتیانە ڕۆژێـك لـە ڕۆژان لەگەڵ کۆماری ئیسـلامی سـەبارەت بەمافی کورد بگەنە ڕێککەوتنێك؟

مسـتەفا هیجـری: ئـەوەی مـن باسـمکردووە لـە ڕووی نائومێدیەوە نیە، لەو ڕووەوە بووە کـە خەڵکی وەك ئەوەی ڕیفۆرمخوازەکان ئاواتی بۆ دەخوازن، چاو لەوە نەبڕن و بەتەمای ئەوە نەبن ڕێژیمی ئیسـلامی ئێران ماف و ئازادییەکی کەم بداتـە خەڵکی ئێران، لەجیاتی ئەوە هێزی خۆیـان کۆبکەنەوە بـۆ ڕووخاندنی ئەو ڕێژیمـە، چونکە لەحاڵـی مانەوەی ئەو ڕێژیمەدا هیـچ ئەگەرێك نیە بۆ ڕیفۆرم و دانـی مافـی کـورد و پێکهاتەکانی دیکە. ئەو حکومەتە باوەڕی بە شتێك نیە بەناوی مافی کـورد و عەرەب و بەلوچ و پێکهاتەکانـی دیکە. ئەو ئاخوندانە زۆر باش ڕەوانشناسی خەڵکی ئێرانیان ناسیوە و دەزانـن چەندە دژیانـن وڕقیان لێیانە، بۆیە باش دەزانن گەر کەمترین ئازادی و دەرفەتیان پێبدرێت، ئیدی حکومەتەکەیان نامێنێت. درزی نێوان ڕێژیمی ئیسـلامی ئێران لەگەڵ خەڵك ئەوەندە گەورە بۆتەوە، کە تازە پڕ نابێتـەوە، متمانە لەنێوانیاندا نەمـاوە. بۆیە ئـەوەم لەبـەر نائومێدی نەگوتـووە، بەڵام دەڵێم خەڵـك لەجیاتی ئەوەی بەناوی ڕیفۆرمـەوە وزەی خۆیان بەم شـێوەیە خەرج دەکەن و دەچنە زیندان، دەبێ هێزەکانیان کۆبکەنەوە و خۆیان ڕێك بخەن بۆ ئـەوەی ئەو حکومەتە بڕوخێنن، ئەگەر دەیانەوێت بە ئازادی بگەن.

سـڤیل: کەناڵی ئاسـمانی تیشکتان بۆچی داخسـت؟ لەبەر نەبوونی توانای دارایـی بـوو، یـان نەبوونـی کادری ڕاگەیاندنکاری پێویست بوو؟

مسـتەفا هیجری: داخرانی تیشـك بەهۆی کێشـەی داراییەوە بـوو، لەبەر نەبوونـی تێچـووی کەناڵەکە بـوو. تا کاتێکیـش متمانەمان نەبێـت کە بتوانین بەشێوەیەکی باشـتر بەردەوامی پێبدەین، ڕەنگە ئەو کەناڵە دەسـت بەکار نەکاتەوە. ئەزموونی پێشووتر کەموکوڕی و هەڵەی تێدابووە، بـەڵام ئەوجارە ئەزموونمان زیاتر دەبێت. لەبەرامبەر ئەوەدا هەوڵ دەدەین ئەو ڕاگەیاندنانەی دیکەمان کە هەمانە، وەك ماڵپەڕی حزب، بەهێزتری بکەین.

سڤیل: ئەنجامی کاری ئەو لیژنەیەی پێکهێنرابـوو بۆ لێکۆڵینـەوە لەرووداوی هەڵکوتانە سەر کەمپەکەتان لەلایەن پۆلیس و ئاسایشی کۆیەوە چی بەسەر هات؟

مسـتەفا هیجـری: ئێمـەش هـەر چاوەڕوانی ئەنجامین کـە پێمان بڵێنەوە. چونکە ئەوکاتـەی برادەرانـی لیژنەکە هاتنە لای ئێمە، باسـیان لـەوە کرد کە لێکۆڵنەوە دەکەن و تاوانبارەکان سزادەدەن، بەڵام گوتیـان ماوەیەکـی پێدەچێت تا لێکۆڵینەوەکەمان بەئەنجام دەگات. تائێستا هیچ ئەنجامێکیان بەئێمە نەداوەتەوە.

سـڤیل: هیچ ئومێدێکت بەو لیژنەیە هەیە ئەنجامێکی هەبێـت، یان وەك هەر لیژنەیەکـی تـرە کە بـۆ لەبیربردنەوەی کێشەکان پێکدەهێنرێن؟

مسـتەفا هیجری: لەراسـتیدا ئێمە تائێسـتاش هیوادارین کە ئەمە بەو جۆرە نەبێت و ئومێدمان بەرنەداوە.

ئاشتیخوازی یان شەڕخوازی؟

و: ڕەزا فەتحوڵلانژاد

ماڵپەڕی «ئێکۆنۆمیسـت» لە وتارێکـدا لە ژێر نـاوی «ئێران و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، ئاشتیخوازی یان شەڕخوازی؟» بە قەڵەمی بەشی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و ئەفریقای خۆی، تاوتوێی دوایین ڕووداوەکانی پەیوەندیـدار بە کێشـەی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی و باسـی سیاسـەتی دووفاقیانەی ئـەو ڕێژیمەی بەرامبـەر جیهانی دەرەوە بەتایبـەت ئەمریکا کردووە. لە سـەرەتای ئەو وتارەدا ئاماژە بە قسـەکانی جەواد زەریـف، وەزیری کاروبـاری دەرەوەی ئێـران لەمەڕ پێویسـتی دیالۆگێکـی ناوچەیی لەسەر کێشـەکانی ناوچە لە نێوان ئێران و وڵاتانی عەرەبی کراوە، بەڵام لـە پاراگرافەکانی دواتردا باسـی کردەوە شەڕخوازانەکانی ئەو ڕێژیمە لە ناوچەکە و تۆمەتەکانی وڵاتانی عەرەبی بەرامبەری کراوە و هەروەها ئاماژە بە دەقی وتەکانی جەعفەری، فەرماندەی سـوپای پاسداران کراوە کە دەڵێ: «ئەمرۆ، عەرەبسـتانی سعوودی بە شێوەیەکی بێ شەرمانە و زۆرناحەز خەریکـی بۆمباران و کۆمەڵکوژی نەتەوەیەکە کە دەیەوێ سیستمی زاڵ ڕەد بکاتەوە...ئەمرۆ، ئالی سعوود لە لێواری داڕمان لەتر لێدەدا.»

دواتر نووسراوە: «مونارشییەکانی کەنـداو ئەگەرچـی بـەو جۆرە لەبەرچاوی گشـتیدا باسی ناکەن، بـەڵام ئەوەنـدەی ئیسـرائیل لە پێوەندی لەگـەڵ ئەو «ڕێککەوتنە خراپ»ە کە ئەمریکا لەگەڵ ئێران وتووێژی لەسەر دەکات، نیگەرانن. لـە ڕوانگەی ئـەوان، ئەمریکا لە بەرامبـەردا وەکـوو هەژمۆنێکی ناوچەیـی دەدان بـە ئێراندا دەنێ و بە هۆی لاچوونی گەمارۆکانیش، سەرچاوەی زیاتری بۆ پشتیوانی لە هاوپەیمان و شـوێنکەوتووەکانی لە سەرانسەری وڵاتانی عەرەبی دەست دەکەوێ. لە کاتێکدا دەسەڵاتدارانی کەنداو خۆیان بۆ کۆبوونەوە لەگەڵ باراك ئۆبامـا لە کەمپ دەیوید لە کۆتاییانی ئەم مانگە ئامادە دەکەن، خوازیـاری جۆرێك بەڵێنی فەرمین کە نیشانی بدات ئەمریکا تەقەلای زیاتـر دەکات کـە پێش بـە ئێران بگرێ.»

لـە کۆتاییـدا هاتـووە: «وەك هەمیشـە سیستمی سیاسی ناڕوون و بـاڵ باڵێن بووەتـە هۆی ئەوەی ئێران بە زەحمـەت بخوێنرێتەوە. لە کاتێکدا سەرکۆمار حەسەن ڕۆحانی ڕەنگـە بەدوای هەڵکـردن لەگەڵ ئەمریکا بێت، سـوپای پاسـداران بەدوای پەرەدان بە شوێندارییەکانیان لە عێراق، سوریە، یەمەن و زاڵبوون بەسـەر ڕێگەئاوییە سەرەکییەکان. ئایەتوڵـڵا خامنەیی لە نێو ئەو دوو لایەنەدا خۆی مات داوە.

وەك یەکێـك لـە شـرۆڤەکارە ڕیفۆرمیستەکانی نزیك لە دەوڵەتی حەسـەن ڕوحانـی دەڵێـت: «بێ متمانەییەکـی زۆر لەئارادایـە کە ڕێژیم پێی وایە ئەمریکا لە داهاتوودا دەسـتێوەردان دەکا و پێوەندییـە باڵییەکان لە تاران دەگۆڕێ. ئەگەر ئەمریکا پشـتیوانی لـە ڕوحانی بکات ئـەوە تەنیا ترسـەکە زیاتر دەکات. بۆیە لـە کاتێکدا ڕوحانی وادیارە خەریکە دەرکەی هاریکاری دەکاتـەوە، خامنەیـی هەمیشـە ئەوەندە لـە دەرکەکە نزیك دەبێ کە لە پێناو پاراسـتنی یەکگرتوویدا دایبخاتەوە».

سەرچاوە:
Economist.com

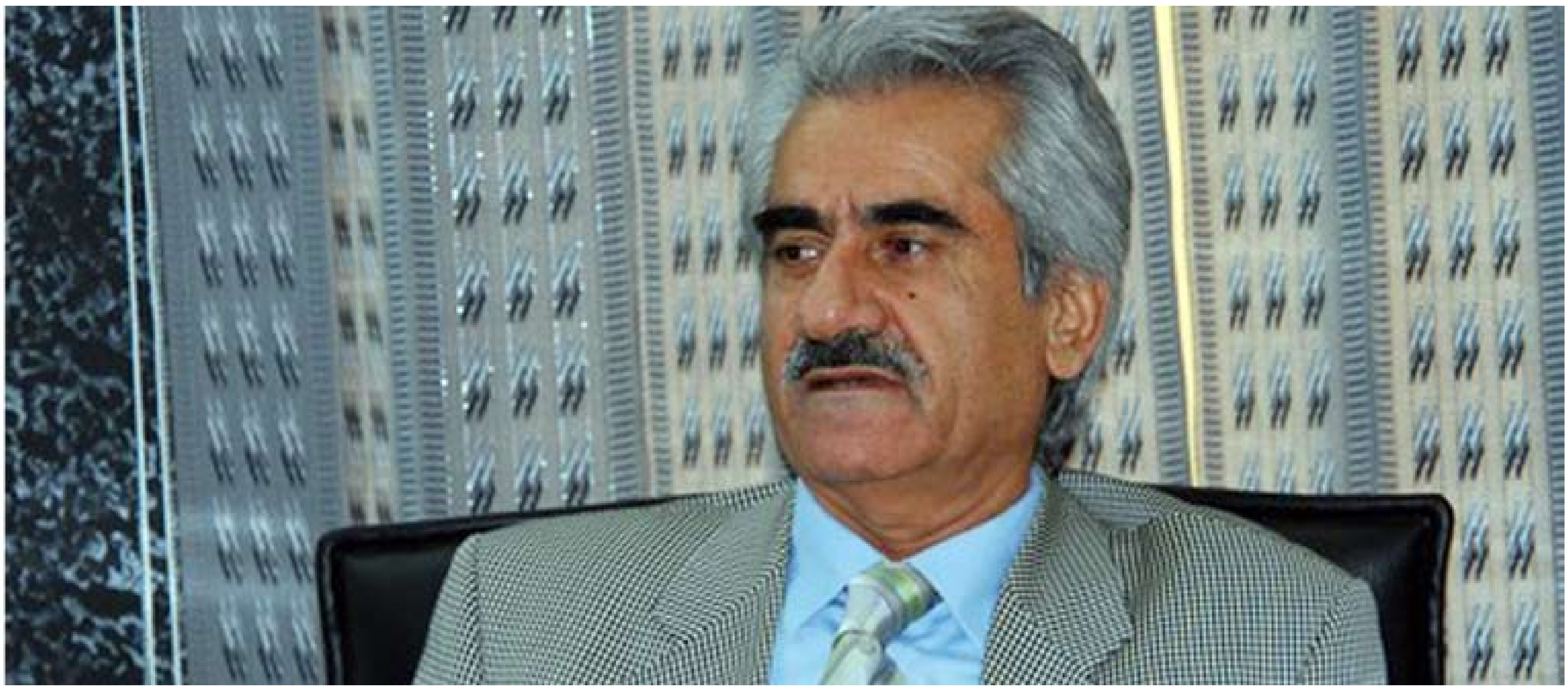

وتووێژی ڕۆژنامەی ئاوێنە (ژمارە ٤٧٤) لەگەڵ بەڕێز مستەفا هیجری

ئاوێنە: مەسەلەی گرینگی ئەمڕۆ ڕێککەوتنی لۆزانی نێوان ئێران و ڕۆژئاوایە، بەبڕوای تۆ ئەم ڕێککەوتنە ئێران و ناوچەکەش بەرەو چ ئایندەیەك دەبات؟

مستەفا هیجری: ناتوانین ئەوەی هاتووەتە دەست پێی بڵێین ڕێککەوتن، بەڵام وەکوو تەوافوقێکی گشتییە بڕیار وایە تاکوو مانگی تەموزی داهاتوو هەموو لایەنەکان لەسەر خاڵەکانی ئەو بەیاننامەیە کە لەلایەن وەزیری کاروباری دەرەوەی ئێران محەمەد جەواد زەریف و سەرۆکی سیاسەتی یەکێتی ئۆروپا خوێندرایەوە ئەوکاتە دەبێتە ڕێککەوتنێك، کە خۆیان پێی دەڵێن ڕێککەوتنی کۆتایی و ئیمزا بکرێت. ئەگەر ئەوە بێتەدی بێگومان ئەوا دەتوانێت ببێتە هۆی ئاڵوگۆڕ هەم لەئێران و هەم لەناوچەکەش، بە بۆچونی ئێمە ئەو تەوافوقە ئەگەر جێبەجێ بکرێت لابردنی ناوە بەناوەی گەمارۆکانە لەسەر کۆماری ئیسلامی ئێران، هەلومەرجی خەڵك لە نێوخۆی ئێران کە لەگەڵ قەیرانێکی گەورەی ئابووری ڕووبەڕوو بۆتەوە، وردە وردە ببوژێتەوە و کاروکاسبی بۆ خەڵك پەیدا بێت، ئەوەش بۆ خەڵکی ئێران دەستکەوتێکە، هەربۆیە دوای ئەوەی ئەو بەیاننامەیە ڕاگەیەندرا، خەڵکی شارەکان لە تاران و هەندێك شاری دیکەش ڕژانە سەر شەقامەکان، بەتایبەت لاوەکان دەستیان کرد بەخۆشی بەو ئامانجەی بەوە بگەن کە گەمارۆکان لابچن ئەوانیش لەڕووی ئابوورییەوە کاریان دەستبکەوێت بۆ ئەوەی ژیانیان باشتر بێت، بەڵام لایەنێکی تری ئەو مەسەلە ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی ئێران بەداهاتێکی زیاتر کە چاوەڕوان دەکرێت لە فرۆشی نەوت و لاچوونی گەمارۆکان دەستی کەوێت دەستی پڕتر دەبێت بۆ ئەوەی لە ناوچەکە دەستێوەردانی زیاتر بکات، یارمەتی زیاتری هاوپەیمانانی خۆی لەناوچەدا وەکوو حیزبوڵای لوبنان و سوریا و ئێستاش حوسیەکانی یەمەن و گروپە تیرۆریستیەکانی تری ڕۆژهەڵاتی نێوەراست بدات، بەو شێوەیە کێشە و ئاژاوەی زیاتر لەناوچەکە بنێتەوە، بەڵام لە ڕووی بوژانەوەی ئابوورییەوە پێمان وانیە ئەو بووژانەوەیە ئەوەندە بەرین بێت کە ئابووریی کۆماری ئیسلامی ئێران ڕاست بکاتەوە و زۆر بەرە و پێشی بەرێت ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی نرخی نەوت لەدونیادا دابەزیوە کۆماری ئیسلامیش ٤٠٪ داهاتەکەی لەهەناردەکردنی نەوتە، ئەگەر ئەو نەوتەی ئەویش بێتە بازار بڕێکی تریش دادەبەزێت، جگە لەوە کۆماری ئیسلامی ماوەیەکی زۆری دەوێت تاکوو چاڵە نەوتیەکانی نۆژەن بکاتەوە، ئەو کەرەستانەی دەمێکە لەکارکەوتوون دەبێت چاك بکرێنەوە، بەڵام ئەوەی گرینگە سیستەمی بەڕێوەبردنی ئابووریی وڵات لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا وەك باقی سیاسەتەکانی سەقەتە، لەدەورانی ئەحمەدی نژاد بەرمیلێ نەوت لە١٠٠ دۆلار زیاتری دەکرد، نەوتێکی یەکجار زۆریان فرۆشت، بەڵام ئابووری خەڵکەکە هەر خراپ بوو.

ئاوێنە: ئایا دوای هەڵوێستی پاکستان بەرامبەر بە یەمەن کە لە بەرژەوەندی ئێراندا بوو، دوای سەردانی ئەردۆغانیش بۆ تاران، ئەم ڕێککەوتنە هێژموونی ئێران بەسەر ناوچەکەدا زیاتر ناکات؟

مستەفا هیجری: ئەگەر ئەو تەوافوقە لە مانگی تەمووزدا ئیمزا بکرێت هێژمونییەکەی زیاتر دەکات چوونکە وەك ئاماژەم پێدا دەستی پڕتر دەبێت لەبواری ئابووریەوە، هەروەها کۆماری ئیسلامیش زۆر هەوڵ دەدات بۆ ئەوەی هێژمۆنی خۆی زیاتر بکات، لەبەرئەوەی لەیاسای بنچینەیی کۆماری ئیسلامی ئێراندا یەکێك لە ئامانجە هەرە گرینگەکانیان هەناردەکردنی شۆڕشی خۆیانە، ئەوەی تاکوو ئێستا کردوویەتی شۆڕشی بۆ عێراق و سوریا و یەمەن و لوبنان و زۆربەی شوێنەکان هەنارده کردووە، بەهێزبوونی ئابووریی ئێران دەستی واڵاتر دەکات کە دەرئەنجامەکەی کێشە و ئاژاوەی زیاتر لەو ناوچەدایە.

ئاوێنە: ئەگەر ئەم ڕێککەوتنە سەر بگرێت، کاریگەرییەکانی لەسەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان و هێزە سیاسیە ئۆپۆزیسیۆنەکانی وەك ئێوە چی دەبێت؟

مستەفا هیجری: لەسەر دانیشتوانی ئەو ناوچەیە کاریگەری هەیە کە ڕەنگە خەڵکەکە لەڕووی ئابووریەوە هەندێك ببوژێتەوە، ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە ئێستا لەژێر گەمارۆیەکی ئابووری سەختدایە بێکاری زۆرە و داهات کەمە، بۆیە خەڵکی ئەو ناوچەیە تۆزێك لە ڕووی ئابوورییەوە دەبوژێنەوە هەروەها لە دەرئەنجامدا هەم لە نێوخۆی کوردستاندا و هەم لەهەموو ئێراندا کاتێك پێویستییەکانی خەڵك لەبواری ئابووریەوە دابین بوو، ئەوسا بیر لە مەسەلەی پێویستی دووەمی ژیانی دەکەنەوە کە ئازادییە، هەرچەندە خەڵکی کوردستان تاکوو ئێستاش لەگەڵ ئەوەی لەژێر زەبروزەنگ بوونە، بەڵام لەهەموو کاتێکدا نارەزایەتی خۆیان بەرامبەر بە کۆماری ئیسلامی نیشانداوە، بەڵام لەهەمان کاتدا ئێمە چاوەڕێ دەکەین ئەو نارەزایەتیە زیاتر بێت ئەوەش بەقازانجی خەڵك تەواو دەبێت.

ئاوێنە: ئەوەندەی ئێوە چاودێرن هەست دەکەن هێژمۆنی ئێران بەسەر هەرێمی کوردستاندا لەسایەی شەڕی داعشدا زیاترو گەورەتر بووە؟

مستەفا هیجری: بەڵێ، دیارە کۆماری ئیسلامی ئێران پێش شەڕی داعشیش لەسەرانسەری عێراق و کوردستانیشدا نفوزی خۆی هەبوو و دەستێوەردانی دەکرد، بەڵام بێگومان دوای شەڕی داعش ئێران دەسەڵاتەکەی زیاتر بووە.

ئاوێنە: سیاسەتی حیزبەکانی هەرێم بەرامبەر بە هێژمۆنی ئێران بەسەر عێراق و ناوچەکەدا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

مستەفا هیجری: ئەو پەیوەندیانەی کە حیزبەکانی کوردستانی عێراق لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران لەلایەنێکی لاوازەوەیە ئەوەش بەشێکی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە لەنێوخۆی حیزبە سیاسیەکان یەکگرتویی نیە، دژایەتی یەکتری دەکەن زۆرجاری وا هەیە لەجیاتی بیرکردنەوە لەپاراستنی بەرژەوەندییەکانی هەرێم زۆرتر دژایەتی یەکتر دەکەن، ئەوەش فەزایەکی گونجاوتری خوڵقاندووە بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران تاکوو بتوانێت نفوزی خۆی لەنێو کوردستانی عێراق زیاتر بکات کە ئاکامەکەی هەم بە زەرەری خەڵکی کورد و هەم بە زەرەری خودی حیزبەکان دەشکێتەوە.

ئاوێنە: ئایا سیاسەتی یەکێتی و پارتی بەرامبەر بەئێران، زەختی لەسەر کوردی ڕۆژهەڵات و هێزە سیاسییەکانی وەك ئێوە پێك نەهێناوە؟

مستەفا هیجری: تاکو ئێستا ئێمە بۆ خۆمان وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەو زەرەرەمان هەست پێنەکردوە، ئێمە لەکوردستانی عێراق لەچالاکیەکانمان بەردەوام بووین، پێشمەرگەمان هەبووە و کارو چالاکی دیکەشمان بەڕێوەبردووە، هەربۆیەش بەربەستێك بۆ ئێمە دروست نەبووە، ئەوەش دەزانین کۆماری ئیسلامی ئێران هەندێك جار گوشاری بۆ حیزبەکانی هەرێم هێناوە بۆ ئەوەی فشاری زیاتر بخەنە سەر ئێمە، بەربەست دروست بکەن لەسەر کار و چالاکیەکانمان، بەڵام ئێمە هەستی پێناکەین لەو پێوەندی‌یەدا زەختمان لەسەر بێ.

ئاوێنە: هەستتان نەکردوە کە دەستێوەردانی ئێران و ستایشکردنی بەردەوامی قاسمی سلێمانی مەترسی لەسەر ئێوە دروست کردوە لە هەرێمی کوردستاندا؟

مستەفا هیجری: بێگومان، ئێمە هەمیشە مەترسی کۆماری ئیسلامی ئێرانمان لەسەرە ئەوەندەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران زۆرتر بێت مەترسی بۆ ئێمە زیاترە، هەمووومان لەبیرمانە کە چەند ساڵ لەوەوپێش لەشکرێکی کۆماری ئیسلامی ئێران هات ئەم کەمپەیان تۆپباران کرد، ئێستا دەسەڵاتی ئێران زیاتر بووە و جموجۆڵ و هاتوچۆکانی لەهەرێم زیادی کردووە بۆیە مەترسی‌یەکانی سەر ئێمەش زیادی کردووە.

ئاوێنە: ئایا ئێستا وەك حیزبی دێموکرات لەبەرەکانی شەڕی دژ بەداعشدا بەشدارن؟

مستەفا هیجری: ئێمە ساڵی ڕابردوو کاتێك داعش هێرشی کرد بۆ گوێر و مەخمور بەحکومەتی هەرێممان ڕاگەیاند ئامادەین بەرگری بکەین و بچینە بەرەکانی شەڕ دژی داعش، لەپێشدا ڕەزامەندیان نیشاندا ئێمە چەند سەد پێشمەرگەیەکمان ئامادە کرد و ناردمان بۆ بەرەکانی شەڕ لەو ناوچەیە، بەڵام بەداخەوە دوای ٢٤ کاتژمێر ئێمەیان ئاگادار کردەوە و وتیان پێویست ناکات و پێیان ڕاگەیاندین هێزەکانتان بگەڕێننەوە! ئێستاش ڕایدەگەیەنین هەر کاتێك ئەوان داخوازمان لێ بکەن هێزەکانمان ئامادەن یارمەتی خوشك و براکانیان بدەن لەبەرەکانی شەڕ و شان بەشانی ئەوان دژی داعش شەڕ بکەن.

ئاوێنە:بۆچی بە ئێومیان ڕاگەیاند هێزەکانتان بگەڕێننەوە؟

مستەفا هیجری: پێموایە کۆماری ئیسلامی ئێران داوای لێکردن کە هێزەکانی ئێمە بەشدار نەبن، لەبەرئەوەی بەشداری هێزەکانی ئێمە لەبەرەکانی شەڕدا بەبۆچونی کۆماری ئیسلامی دەبێتە هۆی ئەوەی کەوا ئێمە وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەنگدانەوەی زۆرتری هەبێت لەدونیادا و لەناوچەکەدا، هەروەها دەبێتە جۆرێك لەڕاهێنانی شەڕی پێشمەرگەکانی ئێمە. لانیکەم ئەو پێشمەرگانەی لەشەڕی دژی ئێران بەشدار نەبون لەو شەڕە ڕاهێنان دەکەن، هەربۆیە ئێران بەوە ناڕاحەت بووە بەوەی ئێمە ئەو دەستکەوتە سیاسیە بەدەست بهێنین، هەربۆیەش گوشاری هێناوە بۆ ئەوەی هێزەکانی ئێمە بەشدار نەبن، وەکوو هەمووان دەزانین کاتێك باسی پێشمەرگە دەکرێت لەدونیادا قارەمانیەکەی و نیشتیمانپەروەریەکەی دەنگی داوەتەوە.

ئاوێنە: ئایا پێتانوایە کە هێزەکانی هەرێمی کوردستان بەرامبەر بە ڕۆژهەلاتی کوردستان کەمتەرخەم بون؟

مستەفا هیجری: بەڵێ، پێموایە کە حکومەتی هەرێم و هێزە سەرەکیەکانی هەرێم دەرهەق بەهێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کەمتەرخەم بوون، پێشموایە بەو جۆرەی پێویستە یارمەتیان نەکردووە، کورد هەرچەند دابەش کراوین بەدەستی زۆرداری، بەڵام هەمومان یەك نەتەوەین، لانیکەم قوڵایی ستراتیژیەتی کوردستانی عێراق دەتوانێت ببێتە قوڵایی ستراتیژیەتی پارچەکانی ترو پێویستە یارمەتی بکرێن، بەڵام بەداخەوە لەو پەیوەندییەدا چ وەکوو حکومەتی هەرێم چ وەکوو هێزە سەرەکیەکانی هەرێم وەك پێویست یارمەتیان نەکردین.

ئاوێنە: بەپێی چاودێریی و ئەزمونی خۆتان پێتانوایە کە دروستکردنی حەشدی شەعبی هاوشێوەی سوپای پاسداران و بەسیج بۆ ئایندەی کوردستان و عێراقیش جێی مەترسییە؟

مستەفا هیجری: بێگومان، ئێمە پێمانوایە کە دروستکردنی حەشدی شەعبی و پەروەردە کردنیان، چەك پێدانیان و بەرێوەبردنیان لەلایەن فەرماندەکانی عەسکەری ئێرانەوە بۆ داهاتووی عێراق و کوردستان زەرەرو زیانی هەیە، ئەوەش نیشانەی ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی ئێران نەك هەر لەباری سیاسیەوە بەڵکوو لەباری سەربازیشەوە دەستێوەردانەکانیان لەداهاتوودا زیاد دەکات، هەروەها حەشدی شەعبیش هەر وەکوو بیستومانە ئەو شوێنانەی شەڕیان لێکردوە، بەڵام بۆ خۆشیان بوونەتە مایەی کوشتارو وێران کردن، ئەوەش پیلانێکە ئێران بۆ عێراق جێ بەجێی دەکات.

ئاوێنە: مەسەلەی بەستنی کۆنگرەی نەتەوەیی بەکوێ گەیشت، باس لەوە دەکرێت کە ئۆجەلان ڕەزامەندی دەربڕیوە لەسەر ئەوەی بارزانی سەرۆکایەتی کۆنگرەی نەتەوەیی بکات؟

مستەفا هیجری: لەڕاستیدا لەگەڵ ئەوەی ئێمە بانگهێشت کرابوین بۆ کۆبوونەوەیەك کە دەوری دوو ساڵ لەوەپێش بۆ ڕێکخستنی کۆنگرەی نەتەوەیی پێك هات نوێنەری ئێمەش لەکاروباری بەرەوپێش بردنی پێکهێنانی کاری کۆنگرەکە بەشدار بوو هەر ئەو کاتە دەمانزانی ئەو کۆنگرەیە سەر ناگرێت بەدەلیلی ئەوەی کە پەیوەندی نێوان هێزەکانی کورد زۆر تەندروست نەبوو، هەربۆیە کۆنگرەکە سەری نەگرت، ئێستاش هەر بەهۆی ئەو کێشە و دووبەرەکییەی هێزەکانی کورد بەگشتی و بەتایبەتی پەکەکە و پارتی لەلایەك و ئەو کێشە و ناخۆشیەی نێوان پارتی و یەکێتی تاکوو ئێستا چارەسەر نەکراوە، هەربۆیە پێمانوایە هەوڵدان بۆ بەستنی ئەو کۆنگرەیە لە ئێستادا بێسودە، لەحاڵەتێکی واشدا ئەگەر ببەسترێت دەبێتە کۆنگرەی حیزبێك کە ئەوەش سودێکی بۆ کورد نابێت، هەروەها دەبێتە کەرەستەیەك بۆ حیزبێك کە ئامانجەکانی خۆی بەرەو پێش بەرێت.

ئاوێنە: بەڕێزتان وەك سکرتێری حیزبی دیموکرات و کەسایەتییەکی خاوەن ئەزمون تا چەند لەگەڵ ئەوەدان گۆڕانکاریی لەپۆستی سەرۆکایەتی هەرێمدا بکرێت یاخود بەپێچەوانەوە مانەوەی بارزانی لەو پۆستەدا بەپێویست دەزانن؟

مستەفا هیجری: ئێمە بەبێ ئەوەی لەو پەیوەندیەدا موافق بین یان موخالیف بین پێمان وایە کە دەبێت دەستوری حکومەتی هەرێمی کوردستان چ ڕێگایەك دەدات ئەوە هەڵبژێرن واتە ڕێگای یاسایی بێت، بەڵام گومانیشی تێدا نیە لەهەل و مەرجی ئێستادا هەرێمی کوردستان ڕووبەڕووی کۆمەڵێك کێشە و گرفت بۆتەوە. لەلایەکەوە لەگەڵ بەغدا تاکوو ئێستا نەیتوانیوە کێشەی ئەو گەمارۆ ئابورییە لەسەری داناوە هەڵیبگرێت و لەلایەکی ترەوە توشی شەڕی داعش بووە، هەروەها ئەو کێشەیەی لەنێوان هێزە سیاسییەکان هەیە بۆ دیاریکردنی سەرۆکی هەرێمیش ببێتە کێشەکی تر ئەوەش بە قازانجی کورد نازانین، هەربۆیە پێمانوایە دەبێت بە ڕێگایەکی یاسایی و بە سازانێکی هەمەلایەنە بتوانن ئەو مەسەلەیە چارەسەر بکەن، ئەوکاتە کێ بەپێی ئەو یاسایە دەبێتە سەرۆکی هەرێم ئێمە پیرۆزبایی لێدەکەین هەر لەئێستاشەوە هیوای سەرکەوتنی بۆ دەخوازین.

ماموستایانی مافخواز دیسان پێشەنگن

حەسەن ساڵحزادە

ڕاگەیەندراوی سەرانسەریی یەکێتیی پێشەیی ماموستانی ئێران بۆ جارێکی دیکەش توانی لە ٢٧ی خاکەلێوەدا ماموستایانی قوتابخانەکان لە دەوری یەکتر کۆ بکاتەوە و لە بێ دەنگییەکی مانادارردا داوای دەستەبەر کردنی مافەکانیان بکەن. لە ڕەوتێکی بێ وێنەدا، بزوتنەوەی نارەزایەتی ئەم جارەی ماموستایان کە زۆربەی شار و ناوچەکانی ئێرانی گرتەوە، وەك سەرکەوتنێکی ڕاستەقینە ترس و دڵەڕاوکێی لە ناو بەرپرسانی ڕێژیم دا دروست کرد. مەبەستی سەرەکی نارەزایەتییەکان لە ئارادابوونی فەرق و جیاوازی لە نێوان ئەوان و باقی کارمەندانی دەولەت لە لایەك و، لە لایەکی تریشەوە بۆ وەگەڕخستنەوەی ویست و داخوازییەکانیان بوو کە چەندین ساڵە بە هەڵواسراوی و بێ وەڵام ماونەتەوە. بەرێوەچوونی نارەزایەتی ئەم جارە لە حاڵێکدا هاتە ئاراوە کە هێزە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم بەر لە ڕۆژی دیاریکراو سەدان کەسیان لە چالاکان و هاندەرانی کارامەی بزوتنەوەکەیان ڕادەستی ناوەندە ئەمنیەتیەکان کردبوو. هەر وەها وەزارەتی پەروەدەش لە ڕێگەی نەهادە تایبەتییەکانی خۆیەوە ئاگاداری بڵاو کردبۆوە کە بەشداران و بەرێوەبەرانی سەرەکی ئەم جووڵانەوەیە شناسایی دەکرێن و سزا دەدرێن. بەڵام هەروەك بینرا، هەوڵی بەرپرسانی حکوومەت لە مەڕ پێکهێنانی فەزای ترس و گومان، نەیتوانی پێش بە ڕێکخستنی خۆپیشاندانە سەرانسەرییەکە بگرێ و زۆر پوختە و تۆکمەتر لە بڕگەکانی ڕابردوو کۆتایی پێهات. جموجۆڵی ئەم سێ مانگەی دوایی کە ماموستایان لە خۆیان نیشانیان داوە، لە چەند ڕەهەندەوە جێگەی سەرنجن و دەبێ وەك خاڵێکی گرینگ بۆ بووژانەوەی خەباتی مەدەنی کۆمەڵگای ژێر دەسەلاتی نیزامی کۆماری ئیسلامی چاوی لێبکرێ. خەباتی هێمنانەی ماموستایان لە حاڵێکدا وەك پێشەنگی بزوتنەوە پێشەییەکان سەری هەڵدایەوە کە زیاتر لە پێنج ساڵ بە سەر کپ کردنی دەنگە نارازییەکان لە هەموو بوارەکاندا تێدەپەری. دوایین جار کە ماموستایان هاتنە مەیدان و بە هەڤرا داخوازییەکانی خۆیان بە گوێی بەرپرسانی پەروەردە و فێرکردن گەیاند، پێنج ساڵ لەمەوبەر، واتە بانەمەری ساڵی ١٣٨٨ بوو. ئەو سەر و بەندە لە کاتێکدا خەباتی مەدەنی و ڕێخراوەیی ماموستایانی مافخواز بەرێوە دەچوو کە ئاستی زەبرو زەنگی ڕێژیم لە ژێر ناوی «مهر و عدالت»دا لە بەرزترین پلەی خۆیدابوو، گوشار و سەرکوتی دەست و پێوەندەکانی دەسەلات بە ڕادەیەك لە سەرەوە بوو کە هیچ بوارێك بۆ چالاکیی سەندیکایی نەمابوو. ئێستاش کە پێنج ساڵ بە سەر دوایین جووڵانەوەی ماموستایاندا تێدەپەرێ، بەرپرسانی حکوومەتی نە تەنیا هیچ هەنگاوێکیان بۆ چارەسەری گرفتەکانیان هەڵنەگرتووە، بەڵکوو چەندین پرسی نوێی دیکەی بێ وەڵامیش پەیدا بوون کە پرۆسەی پەروەردەی ئێمەیان بەرەو هەڵدێر پاڵ پێوەناوە. بەرپرسانی دەسەڵاتی ئیسلامی بێ ئەوەی گوێ لە دەنگی نوێنەرانی ناوەندە پێشەییەکان بگرن و هەوڵی چارەسەری کێشەکانی بەردەم دەزگای پەروەردە بدەن، مخابن بە پێی خووی هەمیشەیی خۆیان هەڵیان کوتایە سەر ناوەندەکانی سەر بە کانوونی پیشەیی ماموستایان لە سەرانسەری ئێران و وەك دەربڕینی ڕق و قین بە شێوەگەلی ناڕەوا سزایان بە سەر زۆربەی ئەندامە چالاکەکاندا سپاند. بەم شێویە کاربەدەستانی داخ لە دڵی کۆماری ئیسلامی توانیان بۆ ماوەی چەند ساڵ ڕیزەکانی خەباتی ماموستایان بڵاوە پێبکەن. بەرپرسانی دەسەڵاتی کۆنەپەرەستی حاکم، لە سایەی کەش و هەوای خۆڵقاوی خۆیاندا دەستیان دایە شێواندنی ئەمانجە بایەخدارەکانی پەروەردە و تێکدانی بنەما سەرەکییەکانی سیستمی فێرکاری. بەرپرسانی بیرتەسکی حکوومەتی ئیدئۆلۆژیکی کۆماری ئیسلامی لە حاڵێکدا دەستکاریی ناوەرۆکی کتێبە دەرسییەکان دەکەن و شێوازی سیستمی پەروەردە دەگۆڕن کە هیچ خوێندنەوەیەکی زانستیی بۆ کۆمەڵگای ڕاستەقینەی ئێران و ویستەکانی سەردەمی ئەمرۆ ناکەن. زۆربەی چالاکانی سینفی گۆڕەپانی پەروەردەو فێرکاری لە سەر ئەو باوەڕەن کە بە بەتاڵ هێشتنەوەی حیسابی سەرانەی قوتابخانەکان و گوشار هێنان بۆ سەرپەرەستیی قوتابیان بە مەبەستی دابین کردنی تێچووی خوێندنگەکان، دوور کەوتنەوەی لە ڕادە بەدەری مەودای مووچەی ماموستایان لە هەمبەر ڕادەی ئاوسانی، پەرەپێدان بە ڕەوتی نەخۆش و لاوازی مودیریەت لە هەموو بوارەکاندا، ئاڵوگۆڕی نازانستیانەی مادە دەرسییەکان و گۆڕینی ناسەردەمیانەی سیستمی پەروەردە، بەشێکن لەو هۆکارانە کە نارەزایەتی بەرفراوانی ماموستایانی لەم دواییانەدا لێ کەوتۆتەوە. دەسپێکی زنجیرە مانگرتن و خۆپێشاندانەکانی بڕگەی نوێی ماموستایان لە مانگی بەفرانباری ساڵی ١٣٩٣ هاتە ئاراوە. ئەگەر چی لە سەرەتادا هیچ ناوەندێکی سەندیکایی بە فەرمی ڕاگەیەندراوێکی ڕوونی بڵاو نەکردەوە، بەڵام بەو حاڵەش ڕێژەی بەشداران و ڕەوتی بە ئەنجام گەیەندنی چالاکییەکان لە جێی خۆیاندا جێگەی سەرنج بوون و کۆتاییان بە بێ دەنگی چەند ساڵە هێنا. هەر لە درێژەی ئەم ڕەوتەدا ڕاگەیەندراوی هاوبەشی شوورای پێکهاتە سینفیەکانی سەرانسەری ئێران لە مانگی خاکەلێوەی ئەمساڵ بوو بە هۆی ئەوەی کە ماموستایان و دەرسوێژانی تێکڕای وڵات لە بەردەم ئیدارەی پەروەردەو فێرکردنی شار و پارێزگاکان کۆببنەوە و لەوێدا بە مەبەستی نارازیبوون لە بارودۆخی ژیانی خۆیان گردبوونەوەی بێ دەنگی بەرێوە ببەن. هۆکاری سەرەکی خۆپیشاندانەکەش دەگەڕایەوە بۆ هەبوونی فەرق و جیاوازی و ئەویش لە سەر ئەو پلاکارت و نووسراوانەدا ڕەنگی دەدایەوە کە بەشداران بە دەستیانەوە گرتبوون. جێی ئاماژەیە کە هەیئەتی دەولەت لە وەڵامی ناڕاستەوخۆ بە نارەزایەتی ماموستایان ڕێکەوتی ٢٧ی ڕەشەمە گەلاڵەیەکی پەسەند کرد کە لەودا مەسەلەی ڕەدەبەندی ماموستایانی هێنا ئاراوەو ڕایگەیاند کە بە نیازە لە داهاتوودا کاری لە سەر بکا. ماموستایان بۆ خۆیان پێیان وایە کە ئەم گەلاڵەیە نە تەنها هیچ یارمەتییەك بە چارەسەری گرفت و ئاریشەکانی ئەوان نادا، بەڵکوو دەبێتە پاڵنەرێك بۆ قووڵبوونەوەی زیاتری فەرق و جیاوازییەکان. ئەوان لە سەر ئەو باوەڕەن کە دەوڵەت هیچ گارانتییەکی ئەوتۆی پێ نیە کە بتوانێ بەڵێن بە ماموستایان بدا پەسەندکراوەکەی تا مانگی ڕەزبەری ئەمساڵ بە ئەنجام بگەیەنێ. دەبێ ئەوەش لە بەرچاو بگرین کە دەوڵەت لەم بارەوە بە ئانقەست و بە ئامانجی بە لارێدابردنی بیری کۆمەڵگا تەنها مەسەلەی مووچەی وەك کێشەی ماموستایان زەق کردۆتەوە. ئەم هۆکارانە و ئەزموونەکانی ڕابردوو ماموستایانیان هێناوەتە سەر ئەو قەناعەتەی کە بەرپرسانی حکوومەت، گوێڕایەڵی دەنگی ئەوان نابن و دەیانەوێ بە درێژکردنەوەی زەمان ویست و داخوازییەکانی نارازییان بە فەرامۆشی بسپێرن.

بە گوێرەی ئەو هەواڵ و زانیارییانەی کە بڵاو کرانەوە، دەردەکەوێ کە پانتایی تازەترین خۆپێشاندانی ماموستایان کە لە فەزای بێ دەنگیدا و بێ گوتنەوەی درووشم و وتار سەری گرت، لە مێژووی پەروەردەی ئێراندا کەم وێنە بووە. هەروەها چەند ڕۆژ پێش دەربڕینی نارەزایەتییەکان، ١٢ کەس لە زیندانیانی سیاسیی زیندانی ڕەجایی شاری کەرەج، لە بەیاننامەیەکدا خوازیاری پیشتیوانیی سەرجەم چین و توێژەکانی کۆمەڵگە لە ماموستایان بوون و ڕایانگەیاند کە لەم دۆخەی ئێستادا، کە بزاڤی کۆمەڵایەتی و نارەزایەتی وەکوو تاقە ڕێگەی ڕزگاربوون لە دەست زوڵم و سەرکوتی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی بەرەو پێشەوە دەچێ، نابێ ڕێگە بدرێ کە ئەم ڕێژیمە فێلبازە، بیر و زەینی ئێمە بەلاڕێدا ببات. هەر وەك دەزانین ١٢ی بانەمەڕ هاوکاتە لە گەڵ ڕۆژی ماموستای قوبخانە لە ئێران و بە پێی عادەتی نەهادە دەوڵەتییەکانیش ڕێورەسمەکانی پێوەندیدار بەم ڕۆژەوە بۆ ماوەی هەفتەیەك درێژە دەکێشن. هەر لەم پێوەندیەدا چالاکانی مەدەنی بواری پەروەردە، لە ژێر ناوی «شورای ناوەندیی پێکهاتە سینفیەکانی سەرانسەریی ماموستایان» ڕاگەیەندراوێکی پڕ ناوەرۆکتر لە جارانیان بڵاو کردۆتەوە.

بەمجۆرە دەردەکەوێ کە بۆ دۆخی ئێستا شێوازی داکۆکی کردنی ماموستایان لە مافەکانی خۆیان وانەیەکی هەرە گرینگ و شوێندانەرە کە قوتابییەکان دەتوانن فێریان ببن

ماموستایان لە توێی ڕاگەیەندراوەکەدا بەرپرسانی حکوومەت ئاگادار دەکەنەوە، کە ئەگەر بە زوویی داواکارییەکانیان چارەسەر نەکەن، ڕۆژی ١٧ی بانەمەڕ لە بەردەم ئیدارەی پەروەردەو فێرکردنی شارەکان کۆبوونەوەیەکی ئیعترازی بەرینتر لە جاران وەرێدەخەن. لە ڕاگەیەندراوەکەدا سەرەرای ئاماژە بە کۆمەڵێك زانیاری و ئامار دەربارەی گرفتەکانی فێرکاری و ئیداری، داخوازیی‌ەکانی ماموستایانیشی لە چەند برگەدا گونجاندووە کە شیاوی ئاماژە پێکردنن. وەك: بەرزکردنەوەی مووچەی ماموستایان بۆ سەرووی هێڵی هەژاری، سەقامگیر کردنی بیمەی دەرمانی بە کەڵك، گەرانەوە بۆ سەرکاری تێکڕای ئەو ماموستایانەی کە بە هۆی چالاکیی سەندیکایی دەسبەسەر یان لە ماموستایەتی بێ بەش کراون، ئیجرای ئەسلی ٣٠ی یاسای بنەرەتی سەبارەت بە خوێندنی خۆڕایی و نەهێشتنی جیاوازی چینایەتی قوتابخانەکان، هەروەها هوشداری جیدی لە پێوەندی لە گەڵ کەمتەرخەمی وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن بەرانبەر بە گیانی قوتابیان لە بەرانبەر خەسارە کۆمەڵایەتییەکان و پەرە گرتنی دیاردەی توند و تیژی. لە لایەکی دیکەوە، هەروەك چاوەروان دەکرا، ماموستایانی کوردستان بە نیشانەی هاودەنگی، وەڵامی ئەرێنیان بە داخوازیی هاوبەشی ڕێکخراوە پێشەییەکانی ئێران دایەوە. لە هەمان کاتیشدا سەلماندیان کە ڕادەی کێشەکانی بەردەم پەروەردەی کوردستان لە ناوچەکانی دیکەی ئێران زیاترن و ئەوان جیا لەوەش داواکاری و وتاری تایبەت بە خۆیان هەیە. هەر وەك دیتمان لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا، ماموستایانی کورد هاورێ لە گەڵ ماموستایانی سەرتاسەری ئێران بە نیشانەی نارازیبوون لە بارودۆخی هەنووکەیی، چەندین جار بە شێوازی جۆراوجۆر مانیان گرت و داوایان لە حکوومەت و بەرپرسەکانی کرد کە داخوازییەکانیان جێبەجێ بکەن. ماموستایانی نارازی شارەکانی کوردستان بێجگە لە داخوازیگەلی هاوبەشی سەرانسەری وەك کۆتایی هێنان بە هەڵاواردن و زیادکردنی بودجەی قوتابخانەکان،خوێندنی قوتابیان بە زمانی زگماکی و کۆمەڵێك جیاوازیی کولتووریی دیکەشیان بە شێوازی شارستانیانە و هێمنانە هێنایە ئاراوە. دیارە کۆمەڵگای ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لە باری ئەزموونی چالاکی ڕێکخراوەیی و کاری هاوبەشدا لە ئاستێکی نزم دایە. ئەوەش دەگەرێتەوە بۆ پێگەو بناغەی دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکان کە لە سەرتوند و تیژی و کوشت و بڕین بنیان نراون. فێر کردنی وانەی مافخوازی و پێداگری لە سەر داخوازییە ڕەواکان بە شێوەی مەدەنی و بە دوور لە توند و تیژی، لەو وانە هەرە گرینگانەن کە بە داخەوە لە سیستمی پەروەردەی ئێمەدا پشت گوێ خراون. بە خۆشییەوە بەشداری چالاکانەی ماموستایانی بوێر و مافخوازی کوردکە لە مانگرتنەکانی ١٠ی ڕەشەمە و٢٧ی خاکەلێوەدا هاوکات لەگەڵ نارەزایەتی سەرجەم ماموستایانی دیکەی نەتەوەکانی ئێران بەرێوە چوون، ئەو بۆشاییانەیان بە کردەوە پڕ کردەوە. ئەم مێتۆدە باشترین شێوەی تێۆری خەباتی مەدەنییە کە ماموستایان دەتوانن بۆ قوتابییان و شارۆمەندانی کۆمەڵگای خۆیانی لێکبدەنەوە. دیارە بەشداریی ماموستایانی کوردستان هەڵگری هەندێ پەیامی سنیفیە، بەڵام لە سوێنگەی نەتەوەییەوە سەرەکیترینیان داخوازی دەستەبەر کردنی مافی خوێندن بە زمانی دایکی بۆ منالانی نەتەوەکانی دانیشتووی ئێرانە. ئەوەی تا ئەمرۆ لە ئارادابووە تەنها منداڵانی نەتەوەی با ڵادەست، واتە فارسەکانن کە خوێندن بە زمانی دایکی بە مافی خۆیان دەزانن و لە ژێر هێژموونی ئەوانیشدا ڕێگە بە هیچ نەتەوەیەکی دیکە نادرێ کە ئەم مافە سەرەتاییە بۆ خۆی دەستەبەر بکا. بۆ یەکەم جار لە بەشێك لە شارەکانی کورستان منداڵان بە کردەوە هاتنە مەیدان و داخوازییەکانیان واتە مافی خوێندن بە زمانی دایکیان بەرز کردەوە کە ئەمەش واتایەکی جوانتری بە مانگرتنی ئەم جارەی ماموستایانی کوردستان بەخشی. یەکێك لە ئەندامانی بەشدار لە کۆبوونەوەی مانگرتنی ماموستایانی کوردستان لە شاری سەقز لە سەر گردبوونەوەی ٢٧ی خاکەلێوە، بۆچوونی خۆی بەمجۆرە دەردەبڕێ: «سەرەڕای ئەوەی کە چەند لایەن حەولی زۆریان دا بە شێوەی توند و دەستکرد، ئاستی دەنگدانەوەی چالاکی پێشەیی ماموستایان لە کۆمەڵگا کەمڕەنگ بکەنەوە، بەو حاڵەش بزووتنەوەکەمان توانی لە چەند ڕوانگەوە شوێندانەریی خۆی بچەسبێنێ. کە بە ڕای من بریتین لە:

١. فێرکردنی وانەی بوێری و مافخوازی بە شێوازی کرداری

٢. چەسباندنی مانگرتن وەك شێوازێکی دێموکراتیك و سەردەمیانە بۆ دەستەبەر کردنی مافە ڕەواکان

٣. گەڕاندنەوەی شوناسی ڕاستەقینە بۆ کەسایەتی ماموستا بەو پێیەی قوتابی و کۆمەڵگا چاوەڕێی دەکا ئەویش بریتیە لە بوونی ماموستا بە هێمای مافخوازی و پێشەنگی گۆڕانکاری لە ناو کۆمەڵگا

٤. سەلماندنی کاریگەریی یەکگرتوویی وڕێکخراوەیی ماموستایان بۆ گەیاندنی بانگەوازەکانیان بە گوێی بەرپرسان

٥.خولقاندنی دۆخی پرسیار لە کۆمەڵگا لە هەمبەر ڕەوا یا ناڕەوا بوونی داخوازییەکانی ماموستایان کە ئەمەش لە خۆیدا وانەیەکی گرینگ و سەرەکییە کە ئێمەی ماموستا پێویستە بیلێینەوە.»

بەمجۆرە دەردەکەوێ کە بۆ دۆخی ئێستا شێوازی داکۆکی کردنی ماموستایان لە مافەکانی خۆیان وانەیەکی هەرە گرینگ و شوێندانەرە کە قوتابییەکان دەتوانن فێریان ببن. بە سەرنجدان بەوەی کە نەوەی نوێی ئێمە دەرفەتی ئەوەیان نادرێتێ کە لە لە گەڵ خەباتی مەدەنی ئاشنابن، ئەم شێوە نارەزایەتی دەربڕینە دەتوانێ ئامرازێك بێ بۆ ڕاهێنانی قوتابی لە گەڵ خەباتی مەدەنی و سەردەمیانە لە مەڕ دەستەبەر کردنی داخوازیەکانیان. بەو پێیە چۆن وتنەوەی ئەو وانەگەلە ئەرکی ماموستا قورستر دەکەن، بە چەشنێك کە بتوانن لە سەر ڕای گشتیی شوێندانەرییان هەبێ. ئەزموونەکانی ڕابردوو نێشانیان داوە کە لایەنی بەرانبەرمان زمانی لۆژیکی نیە و هیچ کات زمانێکی وای بە کار نەهێناوە کە بە ئاخاوتن و شێوازی شارستانیانە کێشەکان چارەسەر بکرێن، هەر بۆیە لەم هەلومەرجەدا پێویستە کە ماموستایان بۆ پتەو کردنی ڕیزەکانیان تۆکمەتر و ڕێکخراوتر لە جاران هەنگاو بنێن. ئێمە دەبێ چەمکی خەباتی مەدەنی بۆ دەست پێڕاگەیشتن بە مافەکانمان بکەین بە ئامرازی گەڕانەوەی شوناسی ڕاستەقینە بۆ کەسایەتی ماموستای قوتابخانە، باشترین پێناسەش بۆ ئەو شوناسە ماموستای مافخوازە تا هەر وا پێشەنگ بمێننەوە.

«ئابووری سیاسیی تەحریمەکان»
«کاریگەریی لابردنی گەمارۆکان بۆ سەر ئابووری ئێران»

دیاکۆ خەیات

هەر وەک دەزانین ماوەیەك لەمەو بەر ڕاگەیاندرا کە وتووێژەکانی ئێران و ٥+١ لـە دواقۆناغی خۆی نزیك بۆتەوە و لایەنەکان تەفاهومنامەیەکیان واژۆ کـردووە کـە بـە پێـی وی هەندێک لە گەمـارۆ ئابوورییەکانی سـەر ئێران لادەچن. ئـەوەش بوو بە جێگەی خۆشـحاڵی کەسانێکی زۆر لە نێوخۆی ئێـران و دەرەوەش. ڕەنگە بەشێکی هەرە زۆری خۆشحاڵییەکە لەبـەر ئەوە بێ کە پێیان وایە یەکەم، گەمارۆکانی سەر ئێران ئیدی نامێنن و بە تـەواوی لادەچـن و دووەم، بە لاچوونی گەمارۆکان، ئابووری ئێران دەگەشـێتەوە و قۆناغـی کرانەوە و بووژانەوەی ئابووری دەست پێ دەکات. لەگەڵ وەیکـە زۆربەی ئەو کەس و لایەنانەی کە بەو «لێکتێگەیشتنە» خۆشـحاڵن زیاتر لە دەوڵەتی ڕوحانی نزیکـن و ئـەوە بە دەسـکەوتێکی دەوڵەتی «تەدبیر و ئومێد» دەناسێنن هەندێـک کەسـیش هەیـە کە بە دوور لـەو بازنەیە بە خۆشـبینییەوە دەڕواننە ئاکامـە ئابوورییەکانی ئەو ڕێککەوتنە و پێیان وایە ئەوە باشـتر بوونی دۆخـی ئابـووری و بژێوی ژیانی خەڵکـی لێدەکەوێتەوە. لێرەدا بە پێویست دەزانێ بە لێکدانەوەیەکی واقعبینانە و لە سەر ئەساسی فاکتە ئاماری و پێکهاتەییەکانی ئابووری ئێران، لایەنە نادیارەکان بۆ خوێنەری بەرێز دەسنیشان بکرێ.

بە پێویسـت دەزانرێ بگوترێ کە بە پێی ئـەو ڕێککەوتنە، ماوەیەکی ١٢ هەتا ١٥ سـاڵە بۆ بەجێ هێنانی هەموو بڕگـەکان دیاری کراوە. واتا تەنانەت ئەگەر لە ١٠ی پووشـپەڕی ئەوساڵدا بگەنە ڕێککەوتنی کۆتایی، هێشتا زۆر ساڵان دەخایێنێ کە هەموو گەمارۆکان لە سـەر ئێران لاچن. بە زانینی ئەو ڕاسـتییە، لێکدانەوەکان واقعبینانەتر دەبـن. هەرچەند جارێ دیـار نییە کە کامە تەحریم کەنگێ و چۆن هەڵدەگیرێ بـەڵام لێرەدا بە خۆشـبینییەوە وای دادەنێین کە لەو سـاڵدا و لە چوارچێـوەی «برجام» جگە لە هەڵگرتنی ئاسـتەنگەکانی بەر هەناردەکردنی نەوت و کەشتیرانی و بیمە و سیستمی بانکی، هەموو ئەو پارانەی کە بلۆک کراون و بە زیاتر لە ١٠٠ میلیارد دۆلار دەخەمڵێندرێ ئازاد بکرێن و بگەنە دەسـت ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی.

لە درێژەدا بە دەسنیشـان کردنی بابەتییانەی هۆکارەکان، دەسـەلمێ کە خۆشـحاڵی و خۆشبینییەکان بە نیسـبەت داهاتووی ئابـووری ئێران لە جێی خۆیانـدا نین و بێ بنەمان؛ هەروەک وەزیـری ئابـوری ئێران، تەییب نیا، لە کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ بەرپرسانی سیسـتمی بانکیی ئێران کوتوویەتـی کە «سـاویلکەییانەیە ئەگـەر پێمـان وابـێ بـە نەمانی گەمارۆکان، کێشـەکانمان چارەسەر دەبن». چەند هۆکاری گرینگ کە وا دەکـەن ئابووری ئێران بەو زووانە و لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بووژانەوە بە خۆیەوە نەبینێ بریتین لە: سـەقەت بوونی پێکهاتەی ئابووری، فەزای نەگونجاوی کەسـب و کار، لاوازی بەرهـەم هێنانی نەوت، هاتنە خوارێی بەهای نەوت وقەرزی دەوڵەت بە بانکی ناوەندی.

الف–گرینگترین بەربەست لە بەردەم پەرەسـەندنی ئابووری ئێران، کێشەی پێکهاتەیی و نەهادیی ئابووری ئێرانە.

ڕەنگە ئەو بەربەسـتە زۆر پێوەندی بە بابەتی تەحریـم و دۆخی ئەو ڕۆژانە نەبێ بەڵام وەک بەربەستی سەرەکی مەوزووعییەتی هەیە. ئەو کێشەیە وا دەکات کە تەنانەت ئەگەر لە ساڵێک یـان چەند سـاڵدا زۆرترین ڕەونەقی داهاتیـی و دراویـی بگاتە دەسـت دەوڵەتـی ئێران، نەتوانێ گەشـەی ئابـووری و پەرەپێدان بە دوای خۆیدا بهێنێ. گەشـەی ئابووری کاتێک مانای دەبـێ کە لـە مەودایەکی درێژخایەندا و بە شێوەیەکی بەردەوام و لەسەرەخۆ ڕوو بدات. دەنا ڕەنگە لە ساڵێک دا شاهیدی گەشەی ئابووری ٦٪ی بین، بەڵام دوای ئەو ساڵە ببێتە ١٪ و دواتر ببێتە ٣٪ و ساڵی چوارەم بۆ ٢٪- دابەزێ. ئـەو ئولگوویە لە

ئەو شێوە دابەشبوونەی کەرتی دەوڵەت و کەرتی تایبەت، پێکهاتەی لاسەنگی ئابوری لێکەوتۆتەوە

ڕەوەندی ئابووری ئێران دا زۆر بەرچاو دەکەوێ. بۆیە تا ئێسـتاش گەشەی تاقانـەی یـەک سـاڵ نەیتوانیوە خزمەتێک بـە پەرەپێدانی ئابووری ئێران بکات. لەگەڵ هەمووی ئەوانە، بەشی هەرە زۆری گەشەی ئابووری ئێران لە هەڵچوونـی کاتیی داهاتی نەوت و هەناردەکراوەکانی پێوەندیدار بـە نەوتـەوە سـەرچاوەی گرتووە و بەرهەمی گەورەبوون و پەرەسـەندنی ئابووری نییە. حەوجەی ئاماژەیە کە هۆکاری سەرەکی گەشەی ئابووری لە وڵاتانی پێشکەوتووی پیشەسازیدا پێشـکەوتنی تەکنۆلـۆژی و لـە پەنای ئەوەدا کەڵەکەی سەرمایەیە. لێرەدا بە پێویسـت دەزانرێ ئەو خاڵە سەرەکییانەی کە نیشانە و هۆکاری نەخۆشـی پێکهاتەیـی و نەهادیی ئابوری ئێرانـن ئاماژەیان پێ بکرێ کە بەشێوەی خوارەوەیە:

- لە لایەک بەشـی هەرە زۆری ئابوری ئێران(٨٥٪) لە دەست دەوڵـەت دایە و ئـەوەی دیکەش کە هی کەرتی تایبـەت و نیوەدەوڵەتییە بەسـتراوەیەکی حەیاتی بە دوڵەتەوە هەیە و لەو پەڕی لاوازی و بێ توانایی دایە. ئەو شێوە دابەشبوونەی کەرتی دەوڵەت و کەرتی تایبەت، پێکهاتەی لاسـەنگی ئابوری لێکەوتۆتەوە کە سەرچاوەی سەرەکیی ناکارامەیی لە بەرهەم هێنان و دابەش کردن و تەنانەت بەکارهێنانی (مصرف) ئابوری ئێرانە.

- لـە لایەکی دیکـە بە هۆی بەسـتراوەیی بودجەی دەوڵەت بە داهاتی نـەوت، بودجەی دەوڵەت هەموو سـاڵێ لاسەنگ بووە و دەخڵ و خەرج یەکـدی نەگرتۆتەوە، چون بەهـای نەوت و ڕێژەی فرۆشـتنی نـەوت قەت بـەو جۆرە نەبـووە کە پێشبینی کراوە. وێڕای ئەوە بە هۆی سیاسـەتە پۆپۆلیستییەکانی دەوڵەت و زاڵ بوونی ئیدئۆلۆژی دەسـەڵات بە سـەر بڕیارە ئابورییەکاندا، چ لە کاتـی زیادهێنانی بودجـە و چ لە کاتی کورتهێنانی بودجە، نەختینەی ئێران بە ڕێژەیەکی زۆر نابەرپرسـانە زیاد کراوە و سـاڵ لە دوای سـاڵ هەڵاوسانی زیاتر لە ٣٠٪ی بە دوای خۆیدا هێناوە. هەموو جارەش دەوڵەت بـۆ هەوسـارکردنی ڕواڵەتیی ئەو هەڵاوسـانە پەنای بۆ هاوردەکردنی بێ سەرەوبەرە بردووە. بە جۆرێک کە خواستی نێوخۆی بە هاوردەی کاڵا و شمەکی دەرەکی وڵام داوەتە. ئەوەش زەربەی قورسـی لە جەستەی لاوازی کەرتی بەهەمهێنانی نێوخۆ داوە و لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا چەندین کارگـە و کۆمپانیـا بەرشکسـت بوون یـان زەرفییەتی بەرهەمهێنانیان گەیشـتۆتە خـوارەوەی ٢٥٪. لـە ئاکامدا ئـەو دەردەی پێی دەکوترێ نەخۆشی هۆڵەندی، بە قورسترین شێوە پێکهاتـەی ئابوری ئێرانی داگرتووە. نیشانەکانیشـی هەڵاوسـان وێڕای کەسـادی و ڕکوودە کە چەند ساڵە لە ئارادایە.

- هەروەهـا یەکێکی دیکە لە نیشـانەکانی نەخۆشی پێکهاتەی ئابووری ئێران، هەڵاوسانی درۆیینی کەرتـی خەدەماتە.کەرتی خەدەمات ٤٥ لە سـەدی بەرهەمی ناخالسـی نێوخۆیی پێـک دێنێ کە هەرچەند زۆر لە خوارەوەی نێونجی جیهانە بەڵام لەگەڵ ئـەوەش، کارکردەکەی زۆر جیاوازە لەگـەڵ خەدەماتی وڵاتانی پێشکەوتوو. لە وڵاتانی پێشکەوتوو، ئەرکی سـەرەکی کەرتی خەدەمات یارمەتی دان و ئاسانکاری بۆ کەرتی پیشەسـازی و کشتوکاڵە کەچی لە ئێران ئەو کەرتە بە ڕادەیەکی بەرچاو تەنیا «واسـطەگری»یە و کەمترین پێوەندی لەگەڵ کەرتی پیشەسـازی و کشـتوکاڵ هەیە. لێـرەدا ئاماژە بە یەکێـک لـە دەرخەرەکانی ئەو ڕاسـتییە دەکەین. کاتێک سـاڵی ٢٠٠٨ قەیرانـی ئابـووری وڵاتانی ڕۆژئاوایی و بە گشتی دنیای داگرت بەشـی بانکداریـی وەک یەکێک لە بەشـەکانی کەرتـی خەدەمات، زۆرترین خەسـاری بەرکەوت. واتا کاتێک بەشی ڕاستەقینەی ئابوری (بخش واقعی اقتصاد) تووشی قەیران دەبێ بانکدارییش کە وەسڵە بە بەشی واقعـی ئابوورییەوە تووشـی قەیران دەبـێ و دیتمان کـە چەند بانک و شیرکەتی بیمە بەرشکست بوون. بەڵام لە ئێران بە پێچەوانە، لەگەڵ ئەوەیکە ساڵانێکە ئابوری ئێران تووشی قەیران و ڕکـوردی هەڵاوسـانییە (ركورد تورمی) و بەشـی واقعـی ئابوری تێکقرماوە بەڵام دەبینین هەر سـاڵەو بانکێک و موئەسیسـەیەکی بانکی هەڵدەتۆقێ و سـەر دێنێتـە دەرێ. لەگـەڵ ئەوە کـە ئەو موئەسسـە بانکییانە سەر بە کەسانی نزیک لە بەیتی خامنەیی و سـپای پاسداڕانن بـەڵام ئەوەی لێـرەدا گرینگە ئەوەیە کە زیاد بوونی ژمارەی بانکەکان و ڕەونەقی بانکداری لە ئێران نیشانەی نەبوونی پێوەندی لە نێوان بانکداری و بەشی واقعی ئابووری ئێرانە. ئەوەیکە بۆتـە هۆی ڕەونەقـی بانکداری لە ئێران، کەرتـی خەدەمات بووە کە لە ژێر سـایەی زیادبوونـی بێ وێنەی نەختینە و ڕەونەقی سـات و سەودای «واسطەگری» هەڵمساوە.ئەو ڕەونەقە درۆیینـەش لە تێرژانـی بەربڵاوی نەختینەی بانکی ناوەندی لە ڕێگەی کاناڵە بە ناو ڕەسـمییەکان (بەڵام گەندەڵەکانەوە) سەرچاوە دەگرێ.

- هەروەها یەکێکی دیکە و ڕەنگە سـەرەکیترین هۆکار و نیشانە لە ناساغییەکانی پێکهاتەی ئابووری ئێران، زاڵ بوونی پێکهاتەی ناسالمی سیاسـی بە سەریدایە. بەو مانایە کە قورسـایی تێبینییە سیاسییەکان بە سەر تێبینییە زانستییە ئابوورییەکان هەمیشە زیاتر بووە.ناوەندی دەسەڵات لە ئێران بە تەواوی بە سـەر ئۆرگانە ئابوورییەکانـدا زاڵـە و بڕیاراتـی ئابوری بەجۆرێک دیـاری دەکرێن کـە قازانـج و بەرژەوەنـدی تاقمی دەسەڵاتدار دابین بێت نەک باشترین تەرخـان کـردن (تخصیـص) بێتە ئاراوە. هـەروەک دەزانن بنەماییترین پێناسـە بۆ ئابووری، تەرخان کردنی باشـینەی (بهینەی) سەرچاوەکانە. بەڵام ئەو پێناسەیە لە ئێران مەرجدارە. مەرجەکەش دابین کردنی بەرژەوەندی تاقمی دەسـەڵاتدارە. هۆیەکەشـی دیارە چییە. سیستمێکی حکومەتی کە سەرچاوەی شـەرعییەتی خۆی لە خەڵکی وەرناگرێ و دەستیشـی بە سـەر هەموو سـامان و سەرچاوە سرووشـتییەکانی وڵاتـدا گرتووە بە پێویستیشـی نازانێ باشـتر کردنی باری ئابووری وڵات و خەڵک بکاتە ئامانجی خـۆی و خەمی لێ بخوا.

ڕانت و گەندەڵی وەک نەخۆشییەکی بێ چارەسەر بۆتە بەشێک لە پێناسەی ئابووری ئێران

یەکێک لـە نموونەکانی زاڵ بوونی دەسەڵاتی نابەرپرس بە سەر ئابووریدا و ڕەنگـە چکۆلەتریـن دەرخـەری گەندەڵـی ڕانتـی، لێخۆشـبوون لە باجی (ماڵیـات) چەنـد ناوەندێکی وەک ئاسـتانی قودسـی ڕەزەوی و بونیادی موسـتەزعەفان و سـتادی فەرمانی «ئیمام» و چەند ناوەندێکی دیکەیە کە زیاتر لە ٣٥٪ی ئابووری ئێرانیان لە خۆ گرتـووە. هەموو ئەو ناوەندانە لە ژێر کۆنترۆڵی خامنەیی دان و کەس ناتوانێ لێپرسینەوەیان لێ بکات. بە وتەی سەرۆکی سازمانی کاروبـاری ماڵیاتی ئێـران ٥٠٪ی ئابوری ئێران نادیارە و «ئێمە ناتوانین ماڵیاتیـان لێ وەرگریـن». لەگەڵ ئەوەیکە ئـەو ناوەنـدە زەبەلاحانە لە پێوەندی لەگـەڵ هاوردە و هەناردەی بازرگانی بە شـێوەی سەربەخۆ و بە دوور لە چاودێری ناوەندە ڕەسـمییە ئابوورییەکان کار دەکەن. بۆیە ڕانت و گەندەڵی وەک نەخۆشـییەکی بێ چارەسـەر بۆتە بەشێک لە پێناسەی ئابووری ئێران.

ب- فەزای قەیراناوی کەسـب و کار:

سـەرەکیترین نیشـاندەری گونجاوبوونی بارودۆخی ئابووری بۆ گەشـەی ئابووری، شاخسی فەزای کەسـب و کارە، کە هی ئێران لە نێو ١٨٩ وڵاتدا ١٣٠یە. ئەو نیشـاندەرە کـە لە لایـەن بانکـی جیهانییەوە دەردەکـرێ ئاماژەیەکـە بە هەموو ئـەو فاکتەرانەی کە لـە دەرەوەی دەسەڵاتی کۆمپانیا ئابوورییەکاندان و کارتێکەری ڕاستەوخۆیان هەیە لە سەر سەرکەوتووی کۆمپانییاکان. بە لەبەرچاو گرتنی ئەو ڕاسـتییە کە بەشی هەرە زۆری ئەو فاکتەرانەی کە بوونەتە هۆی قەیراناوی بوونی فەزای کەسب و کار لە ئێران، دەگەڕێنەوە بۆ گەندەڵی ڕانتی و سـەرەرۆیی ناوەندە سیاسـییەکان و لە پێش هەموویاندا بەیتـی خامنەیی، چاکسـازی لەو نیشـاندەرەدا هەتا کاتێک کۆماری ئیسـلامی هەبێـت بـەدی نایا. بە زانینی ئەو ڕاستییەش کە هەر جۆرە باشـتر بوونێک لە کەرتی تایبەتدا بەسـتراوەتەوە بە باشـتر بوونی ئەو نیشـاندەرە، ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە لابردنی گەمارۆکان لە سەر ئێران ناتوانێ کاریگەرێکی ئەوتۆی هەبێ لە سـەر ڕەونەقی کەرتی تایبەت و بازارلـە ئێراندا بەڵکـوو تەنیا ڕەنگە ڕەونەقی ئۆرگانـە ڕانتییەکانی لێ بکەوێتەوە.

ج- لاوازیی بەرهەم هێنانی نەوت:

لـەو ماوەیەدا کـە گەمارۆکان بە سـەر کۆماری ئیسلامیدا دیاری کرابـوون و بـە تایبەتی لـە چوار پێنـج سـاڵی ڕابـردوودا، بە هۆی نەبوونی سـەرمایەگوزاری پێویست لە کەرتی نـەوت دا، هاوکۆڵکەی گەڕاندنەوەی (چریب بازيافت) چاڵاوە نەوتییەکانـی ئێران بـە ڕادەیەکی بەرچاو دابەزیوە. بۆیە لە ژمارەیەکی بەرچـاوی چـاڵاوە نەوتییـەکان هەڵێنجانی نەوت مومکین نەماوە. ئەو کێشەیە بە شرینقەی گازی سروشتی دە چاڵاوە نەوتییەکان چارەسەر دەبوو، بەڵام چوون ئێـران لە بەرهەم هێنانی گازی سروشـتیدا تووشی ئاستەنگ بـوو و هەروەهـا سـەرمایەگوزاری دەرەکی بۆ ڕانەدەکێشرا، ئەو کارەی بـۆ جێبەجـێ نەبوو. بـە کورتی، کێشەی نەبوونی سـەرمایەگوزاری دەرەکـی وای کـردووە بەرهەمـی ڕۆژانەی نەوت بۆ ٢٧٠٠ هەزار (دوو میلیۆن و حەوسـەد هەزار) بۆشـکە دابەزێ کە یەک ملیۆن و حەوسـەد هەزاری بۆ بەکارهێنانی نێوخۆ بەکار دێ و تەنیـا یەک میلیۆنی هەناردە بـکات. ڕەقەمی هەنـاردە کردنی نەوتی ئێران لەو ڕۆژانەی ئێسـتادا دەوروبەری یەک میلیۆن و سێ سەد هەزار بۆشکەیە. بەڵام ئەوەی جێگەی سرنجدانە ئەوەیە کە بوژاندنەوەی ئەو چاڵاوە نەوتانـە لانی کەم پێنج هەتا ١٠ سـاڵ دەخایێنـێ. لـە لایەکی دیکە لابردنی یاسـای سزادانی ئەو کۆمپانیانـەی کە لە کەرتی نەوتی ئێران سـەرمایەگوزاری دەکەن و لە لایەن کۆنگرێسی ئەمریکاوە پەسەند کـراون ماوەیەکـی زۆر دەخایێنێ. بۆیە تەنانەت ئەگەر لە چەند مانگی داهاتوودا دانوسـتانەکان بە ئاکامی کۆتایی خۆی بگات هێشتا چەندین سـاڵی پێویسـتە هەتا ڕەنگدانەوەی خۆی لە بەرهەمـی ڕۆژانەی نەوت دا دەبینێتەوە.

د- بەهای نەوت:

بە هـۆی بەسـتراوەیی ئابووری ئێران بـە داهاتی نـەوت، بەهای نـەوت ڕۆڵێکی سـەرەکی هەیە لە ڕێژەی گەشـەی ئابـووری ئێران. هەروەک دەزانین بەهای نەوتلە بازارە

درێژەی لە لا ٩

پرسی ئازادیی ڕاگەیەنەکان لە ئێران

هیوا میرزایی

ڕاگەیەنەکان لە ئەمڕۆی جیهاندا ڕۆڵێکی ئەرێنیان هەیە لە گواستنەوەی زانیاری و دەستنیشانکردنی گرفتە کۆمەڵایەتییەکان و لەقاودانی سیاسەتە دژە مرۆییەکان لە کۆمەڵگا و هەر ئەمە وایکردووە کە ئازادی ڕاگەیەنەکان لە جیهاندا گرینگی تایبەتی پێ بدرێ و وەك دەبینین لە لایەن یونسکۆوە ڕۆژی ٣ی مای

وەك ڕۆژی جیهانیی ڕاگەیەنەکان ناوزەد کراوە. ئازادی ڕاگەیەنەکان گەرەنتیەکە کە لە لایەن دەوڵەتەکانەوە بە ڕاگەیەنەکان دراوە و لە بەشێکی زۆر لە وڵاتاندا لە یاسای بنەڕەتی هێمای بۆ کراوە و هاتووەتە نێو بەندەکانی یاسای بنەڕەتییەوە.

وڵاتی ئێران یەکێك لەو وڵاتانەیە کە بەردەوام مافی ڕاگەیەنەکارەکانی پێشێل کردووە و لە بنەڕەتدا ڕاگەیەنەکان لە سیستمی کۆماری ئیسلامیدا تەنیا ئەو بەشە دەگرێتەوە کە پڕوپاگەندە بۆ سیاسەتەکانی ئەم ڕێژیمە بکەن و چاو لە ڕاستی و گرفتە

ڕیشەییەکانی کۆمەڵگا دابخەن و تەنیا بە باڵای کاربەدەستان و سیاسەتە دواکەوتووەکانی ئەم ڕێژیمە هەڵبلێن. بوونی سانسۆرێکی ئێجگار زۆر لە ئێراندا پرسی ئازادی ڕاگەیەنەکانی خستووەتە پەراوێزەوە و دەتوانین بڵێین لە ئەمڕۆی ئێراندا هیچ ڕاگەیاندنێك ناتوانێ ڕاشکاوانە زانیاری دروست بگوازێتەوە و ئەو ڕاگەیەنانەیشی کە بیانهەوێ کەمێك ئەم سنوورە ببەزێنن بە توندی لە لایەن ڕێژیمەوە سزادەدرێن و دادەخرێن و هەر ئەمە وایکردووە کە ئێران بە زیندانی گەورەی ڕاگەیەندکاران بناسرێت و وەك دەبینین لە مێژووی دەسەڵاتی ئەم ڕێژیمەدا بە سەدان ڕاگەیەنە داخراون تەنیا بە تاوانی ئەوەی کە لە بابەتێك یان بە کاریکاتۆرێك باسی کاربەدەستێك یان

سیاسەتێکی هەڵەی کۆماری ئیسلامیان کردووە و بەردەوام ڕێژیم تۆمەتی دژە نیزام بوونی خستووەتە پاڵ ئەم ڕاگەیەنانە و بەم تۆمەتە ڕێگای کونترۆڵێکی تەواوی بەسەریاندا خۆش کردووە.

لە کوردستان بە بڵاوکردنەوەی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی بە ناوی کوردستان لە ساڵی ١٨٩٨ مێژووی ڕۆژنامەگەری کورد دەست پێدەکات و سەرەڕای بوونی دەیان کۆسپ و بەربەست لە لایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە ڕەوتی ڕۆژنامەگەری و کاری ڕاگەیاندن هەر بەردەوام بووە و لە ئێرانی کۆماری ئیسلامیشدا سەرەڕای ئەوەی کە ئیزنی خوێندن بە زمانی زگماکی بۆ کورد و نەتەوەکانی دیکە نادرێت بەڵام وەك دەبینین بە هەوڵ و ماندووبوونی چالاکان و دڵسۆزانی نەتەوەکەمان دەیان بڵاوکراوە و ڕۆژنامە بە زمانی کوردی بڵاو دەبێتەوە هەر چەند چالاکیی ئەم

ڕۆژنامەنووسانە بێ فیداکاری نەبووە و وەك دەبینین لە ئێستادا نزیك بە ١٣ ڕاگەیەنکاری کورد لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامیدان و لە ماوەی تەمەنی کۆماری ئیسلامیشدا شاهیدی ئەوە بووین کە زۆر جار ڕۆژنامەکان تووشی سزای داخران بوون سەرەڕای هەموو بەربەست و کۆسپە ناڕەوایانە و سیستماتیکەکانی کۆماری ئیسلامی لە بەردەم دەستاودەستکردنی ئازادانەی زانیاری بەڵام ئەم ڕەوتە ڕێگای خۆی دەپێوێ و سەرەنجام ئاسانکاری دەکا بۆ نەمانی دیکتاتۆری.

درێژەی لا ٨

جیهانییەکان لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا بە ڕادەیەکی بەرچاو تا ئاستی ٥٠ دۆلار داشکاوە. ئەوە لە کاتێکدایە کە دەوڵەت خۆی دانابوو بەهای نەوت لانی کەم ٧٢ دۆلار بێت و بودجەکەی لە سەر نەوتی ٧٢ دۆلاری بەستبوو. دابەزینی بەهای نەوت فاکتەرێکی دیکەی داهاتی دراوی ئێرانە کە خۆی لە کورتهێنانی بودجەی ئەو ساڵدا دەردەخا. ئەوە لە کاتێکدایە کە خەرجییە دۆلارییەکانی دەوڵەت بۆ بەرەو پێش بردنی سیاسەتە ئاژاوەگێڕییەکانی ڕژێم نەتەنیا کەمی نەکردووە بەڵکوو هەر وەک باس کرا زیادیشی کردووە. کە وابوو قەیرانی دۆلار تازە لەو ساڵدا دەست پێ دەکات و لابردنی گەمارۆکان بە هۆی داشکانی بەهای نەوت بێ کاریگەر دەبێ.

لێرەدا بە پێویست دەزانرێ بە کورتی باسێک لە سەر بودجەی دامودەزگا نیزامی و ئاژاوەگێڕەکان پێشکەش بکرێ. ڕژێمی کۆماری ئیسلامی بۆ بەرەو پێش بردنی پیلانەکانی خۆی لە ناوچەدا هەموو ساڵێ پێویستی بە بڕێکی زۆری دۆلار و باقی دراوە بیانییەکان هەیە. هەر وەک پێشتریش ئاماژە کرا، پیلان و ئاژاوەگێڕییەکانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکەدا شتێکی حەیاتییە بۆ مانەوەی خۆی. بۆیە هەموو ساڵێ بودجەیەکی سەرسووڕهێنەر بۆ دەزگایەکی وەک سوپای قودس تەرخان دەکرێ. بە تایبەتی کە لە ماوەی یەک دوو ساڵی ڕابردوودا دەستێوەردان و ئاژاوەگێڕییەکانی سوپای قودس لە عێراق و سووریە و یەمەن و باقی وڵاتانی ناوچە چەند قات زیادی کردووە. هەر لەو سۆنگەیەشەوە دەبینین کە بودجەی سوپای پاسداران بۆ ساڵی ١٣٩٤ بە ڕێژەی ٥١٪ زیاد کراوە و لە چوار میلیارد دۆلار ڕا گەیشتۆتە ٦ میلیارد دۆلار، کە بەشێکی زۆری ئەو گوژمەیە بە دۆلار دەدرێ بە سپای پاسداران. ئەوە بێجگەلە ١٣هەزار میلیارد تمەنێکە کە بە پێی بودجەی ئەو ساڵ (١٣٩٤)لە ژێر ناوی خەرجییە نادیارەکان(هزینەهای متفرقە) و بە شێوەی نهێنی بۆ شوێنی تایبەت تەرخان کراوە. بۆیە دەوڵەت ناچارە لە هەر حاڵدا دۆلار و بودجەی ئەو ڕێکخراو و ناوەندانە کە بە بێ لێپرسینەوە و لە ژێر فەرمانی خامنەییدا چالاکی دەکەن بدات. بە قەولی خۆیان کارکردی ئەو بودجەیە ئەوەیە کە «دوژمن»ی لە سەدان و هەزاران کیلۆمیتر لەو لای سنوورەکانی ئێران ڕاگرتووە؛ کە ئاماژەیەکە بە چالاکییە تێرۆریستی و ئاژاوەگێڕییەکانی ڕژێمی ئیسلامی ئێران.

ە- قەرزی دەوڵەت بە بانکی ناوەندی:

یەکێک لەو خاڵانەی کە دوابەدوای ڕێککەوتنەکەی ١٣ی خاکەلێوە باسی لێوە دەکرێ و بۆتە مایەی هیوای هەندێک کەس کە ئابووری ئێرانی پێ ببوژێتەوە ئازاد کردنی ئەو پارانەی ڕێژیم بوون کە لە بانکەکانی دنیا ڕاگیرابوون و وێدەچێ دەوری ١٠٠ میلیارد دۆلار بێت. بە کورتی پێویستە بکوترێ کە ئەو دۆلارانە پێشتر لە لایەن دەوڵەتی ئەحمەدی نژادەوە بە ناوی «ارز قابل وصول» بە بانکی ناوەندی فرۆشراون و ڕیاڵەکەی وەرگیراوە و خەرجیش کراوە و هەڵاوسانەکەشی بە خەڵات بۆ ئابووری ئێران هات. ئەو پارەیە ئیدی ماڵی دەوڵەت نییە و هی بانکی ناوەندییە. جا ئەگەر بانکی ناوەندی لە ژێر گوشار و فەرمانی ناوەندە سەرەڕۆکاندا تووشی هەڵەیەکی ئاوا گەورە بێ کە دیسان ڕیاڵی لە بەرامبەردا بدات بە دەوڵەت -کە وێ ناچێ هەڵەی وا بکەن-ئەوە هەڵاوسانی هەوسارپساو کەمترین ئاکامی ئەو کردەوە هەڵەیە دەبێ. بۆیە دڵخۆش بوون بەو ١٠٠ میلیارد دۆلارە کە ئەویش دیار نییە چۆناوچۆن ئازاد دەکرێ، بێ بنەمایە.

لە کۆتاییدا وێڕای ئەو خاڵانەی کە لە سەرەوە باس کران چەندین خاڵی دیکەش هەن کە دەیسەلمێنن کە ئابووری ئێران لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بە ڕادەیەک ناساغ و تێکقرماو هەیە کە تەنانەت لابردنی گەمارۆکانیش نەتوانن چارەی بکەن. باس کردنی گەمارۆکان لە ماوەی ١٠ ساڵی ڕابردوودا باڵەکانی ڕژێمیشی تووشی شێواوی کردبوو. واتا، سەردەمانێک ئەحمەدی نژاد بە «کاغەز پارە» ناوی دەبردن دواتر کە زانی نا بە ڕاستی کاغەز پارە نەبوون کوتی ئەو گەمارۆیانە پشتی ئابووری ئێرانی شکاندووە و هەموو ناکارامەییەکان و شکستەکانی خستە ئەستۆی گەمارۆکان. لە کاتی بانگەشەکانی «هەڵبژاردنی» سەرۆککۆماریدا، ڕوحانیش بە ووتنی ئەو ڕستەیە کە «سانتریفیوژەکان دەبێ هەڵسووڕێن بە مەرجێک کە چەرخی ئابووریش هەڵسووڕێ» ڕاستەوخۆ کاریگەریی گەمارۆکان بۆ سەر ئابووری ئێرانی پشتراست کردەوە و بەڵێنی ئەوەی دا کە بە کۆتایی هێنان بە کێشەی ناوکی، دەرگای ئابووری ئێران بە ڕووی دەرەوە دەکاتەوە و حەولی لابردنی تەحریمەکان دەدات. واتا دوو ساڵ لەمەوبەر سەرچاوەی کێشە ئابوورییەکان لە گەمارۆکان ڕا دەزانی. بەڵام ئێستا کە سەر و بەندی لاچوون یان کەم کردنەوەی گەمارۆکان هاتووە، چەندین جار خۆی و وەزیرەکانی ڕایانگەیاندووە کە نابێ پێمان وابێ کە بە لاچوونی تەحریمەکان، کێشەی ئابووری کەم دەبێتەوە. چونکو ڕوحانی و دەوڵەتەکەی باشتر لە هەموو کەس دەزانن کە کێشەی ئابووری ئێران ئەگەرچی پێش تەحریمەکانیش هەر قووڵ و قەیرانیی بوو بەڵام بەهۆی ئەو گەمارۆ سەختانە بە تەواوی بۆتە قەیرانێکی چارەهەڵنەگر. بۆیە نایانهەوێ چاوەڕوانی خەڵک لە دوای نەمانی تەحریمەکان، کرانەوە و ڕەونەقی ئابووری بێ بەڵام دواتر هەمان ئاش و هەمان کاسەی جاران بێت. بە واتایەکی دیکە ڕوحانی دەیهەوێ خۆی لە شکستی قەتعی داهاتوو لە پێوەندی لەگەڵ قەول و بەڵێنییە ئابوورییەکان بێ خاوەن بکات و بڵێ کێشەی ئابووری پێکهاتەییە و خەتای دەوڵەت نەبووە کە سەرەڕای نەمانی تەحریمەکان بۆی چارەسەر نەبووە. ئەوە خوێندنەوە و پێشبینییەکی دروستە بۆ سەرنەگرتنی ئەو قەول و بەڵێنییانەی تا ئێستا دەدران بە خەڵک. بەڵام داخەکە دەوەدایە کە بەشێکی خەڵک هەر هیوایان بەو قەول و بەڵێنییانەیە و دڵیان پێی خۆشە لە کاتێک دا دەوڵەت خۆی هیوای پێی نییە و هاوار دەکات کە جێبەجێ نابێ. جا بەڵێنییەکانی دیکەی لە پێوەندی لەگەڵ کرانەوەی فەزای سیاسی و ئازادییە مەدەنییەکان بمێنێتەوە کە لێرەدا جێگا نییە بپرژێینە سەری.

جووت حەوت

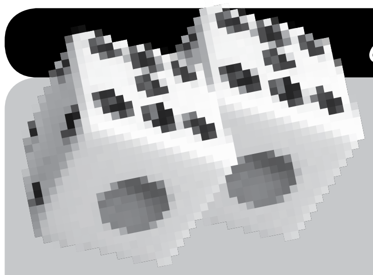

هەوراز

زۆر جار بیر لەوە دەکەمەوە کە وڵاتەکان خاوەنی سروشتێکی نەگۆڕن کە لە هەڵسوکەوتی خەڵکەکەیاندا ڕەنگ دەداتەوە. لە خۆڕا نەبوو کە چەند جارێك ئیبنی خەلدوونی ڕەحمەتی پێی گوتم: «جوغرافیا کاریگەریی هەیە لە سەر ئەخلاق و هەڵسوکەوتی سیاسی و کۆمەڵایەتی». بۆ نموونە هەڵسوکەوت و ڕەوشتی خەڵکی دەشتەکان لە گەڵ خەڵکی شاخەکان جیاوازە و شتی لەو بابەتە. هەڵبەت ئەوە لە کۆمەڵگایەکدا وە ڕاست دەگەڕێ کە خەڵك هێشتا وەك شارستانیەتەکانی مەڵبەندی ئێمە دیلی ژینگە و سروشت و قەزا و قەدەر بن. بە بینینی گژوگیای بەهاری وە هەڵپەڕکێ و لەوانەیە حەرەکاتی مەوزوون و نامەوزوون بکەون و هەموو شتێکی ژیان و دەوروبەریان لە بیر بچێتەوە.

هەرچی کۆمەڵگاکان پێشکەوتووتر بن، کارتێکەریی سروشت لە سەریان کەمترە، بەڵام بۆ نموونە لە ئاسیای ناوەڕاست یان ئاسیای تۆزێك ئەمبەرتر یان ڕوژهەڵاتی ناڤین یان شاخی ئەفریقا یان ژێر سکی ئەفریقا یان سەر پشتی ئەفریقا یان ڕووسیەی ورچە زەبەلاحەکە (کە هەرچی گەورەتر بوو لە جیاتی ئاقڵتر ببێ، زەبەلاحتر بوو) زۆر گرینگ نیە کە ناوی سیستمی سیاسی چ بێت و چ کەسانێك دەسەڵاتدار بن.

بۆ نموونە لە لیبی، ئێران، عێراق، سووریە، پاکستان، ئەفغانستان و ... تا ئێستا گرینگ نەبووە ڕێژیمەکە کۆماری بێت یان پاشایەتی، خێڵەکی بێت یان سۆسیالیستی. هەڵبەت بۆ هەموان ڕوون و ئاشکرایە کە دێموکراسی و حکوومەتی یاسا لە هەموو حکوومەتێك باشترە و دەبێ هەوڵی بۆ بدرێت، بەڵام زۆر جار دەبینی خودی خەڵك کەیفیان بەوە نایەت چارەنووسی خۆیان بە دەستەوە بگرن و عەقڵی خۆیان دەدەنە دەستی ئیمامزادەکان و خۆیان لە دەردەسەریی تێفکرین و هزر و ئاوەز ڕزگار دەکەن، ئەوانەشیان کە خۆیان بە خاوەن ماف دەزانن، لە لایەن خەڵکی دیکەوە گاڵتەیان پێ دەکرێت و دەگیرێن و هتد.

مەبەست ئەوەیە کە ئەگەر دیکتاتۆری بوو بە بەشێك لە تایبەتمەندییەکانی ژینگە و جوغرافیا، ئیدی زۆر فەرق ناکات کە وڵات پاشایەتی بێت یان کۆماری یان شێوازێکی دیکە. چ خومەینی ڕێبەر بێت و چ ڕەزاخان پاشای وڵات، سەدام حسەین سەرکۆمار بێت یان یان قەزافی قائیدی سەورە، سەرکۆمار سێ ساڵ جارێك هەڵبژێردرێت یان بیست ساڵ جارێك بێت ئەنجامەکەی هەر یەکە. لە ئۆزبەکستان و قەزاقستان و تاجیکستان و ڕووسیە و بلاڕووس دەبینی کە سەردەمانێك وڵات سۆسیالیستییە و ئیسلام کەریمۆف، نەزەربایۆف، ئیمامعەلی ڕەحمانۆف، یەڵتسین و لۆکاشێنکۆ هەم سکرتێری حیزبی کۆمۆنیست و هەم ڕێبەری چەوساوەکانی سەر ڕووی زەوین، پاشان کە وڵات دەبێتە کۆماری، هەر ئەو پیاوە بەڕێزانە دەبنە سەرکۆماری لایەنگری لیبرالیزم و سەرمایەداری، دواتر هەڵبژاردن لە دوای هەڵبژاردن دەبنەوە بە سەرکۆمار و دواتریش وەك حەیدەر عەلی ئۆف یان حافزی ئەسەدی برادەری برادەران کاتێك کە مردن کوڕە گەورەکەیان جێگایان دەگرێتەوە دواتریش ئەگەر بە کوودەتایەك وڵات بوو بە پاشایەتی، جەنابی سەرکۆمار دەبێتە پاشا و قیبلەی عالەم، ئەگەریش خیلافەتی ئیسلامی دامەزرا تاجی پاشایەتی فڕێ دەدات و مەندیلی خەلافەت لە سەر دەکات، واتە سیستمەکە بە ڕواڵەت دەگۆڕێت بەڵام قیبلەی عالەم هەر خۆی حیسابە. سیستمی کۆماری بۆ ئەوە هاتووە کە دەسەڵاتداران بە سندووقی دەنگدان لە کۆشکی کۆماری دەربکرێن نەك بە قۆناخە تفەنگ، کەچی لای ئێمە یان دەبێ بە قۆناخە تفەنگ خانەنشینیان بکەی یان تەنیا حەزرەتی عیزرائیل دەتوانێ سەرکۆمار لا ببات (ئەویش بە سەد پاڕانەوە و هەزار فرت و فێڵ و «لە بەرت دەمرم» و هەڵمەتە پێڵاو).

کابرا سکرتێری حیزبێك بووە. کاتێك کە ماوەی سکرتێرییەکەی بە هۆی چوونە سەری تەمەنی بە سەر چووە، تازە بووە بە ڕێبەری ڕەوتی ڕیفۆرمخواز و گەلاڵەی بۆ داهاتووی حیزب لە ژێر ئەمری ملووکانەی خۆی یان ئاغازادەیدا پێشکەش کردووە. ئێستاش لە ساڵانی بەرەو کۆتایی تەمەنیدا (ببوورن لە سەر لە پیریدا) تازە حیزبی گەنجان دادەمەزرێنێ و دەبێتە ڕێبەری پشتی پەردە و بە نووسینی ئەزموونی خەباتی خۆی ڕێگای موتالیعە بۆ «نەسلی جەوان» دیاری دەکات. لەوانەیە لە داهاتووشدا خودای نەخواستە ئەگەر جەڵتەیەکی خانەنشینکەر لێی بدات ببێتە باوکی میللەت. پاشان کە دەمرێت دەبێتە خانی خانان. ئیتر وەزعەکە لەم مەڵبەندەی ئێمەدا ئاوایە. ئێوەش ئەگەر پێتان ناخۆشە لانیکەم دەتوانن حیزبێك یان کۆمپانیایەك یان قاوەخانەیەکی سەرەڕێ دامەزرێنن و بۆ خۆتان خاوەنشکۆیەتی بکەن. کێ دەڵێ سەخڵەتە؟ ئەوە نیە کردوویانە و دەشبێت؟

١٢ی بانەمەڕ سەلمێنەری پێشەنگایەتی خوێندکاری کورد

شەماڵ تەرغیبی

«ئەمرۆکە تۆفانێکی بەتەوژم سەرانسەری وڵاتی گرتۆتەوە. هەموو لایەك بە ئۆمێدی بێ‌پایانەوە دەڕواننە خەباتی نەتەوەکەمان و ئەگەر بێت و بەشێوەی عیلمی و دڵسۆزانە ئەم خەباتە بەڕێوە ببرێت، دڵسۆزان و تێگەیشتوان و پێگەیشتوانی سیاسی، ڕوناکبیران و شۆڕشگێران بێنە کایەوە و جڵەوی کارەکان بەدەستەوە بگرن، ئەودەم داری هومێدی هەموو لایەك بەردێت و نەتەوەکەمان بە ئامانجی خۆی دگات.»

بەشێك لە نامەی شەهید سماییل شەریفزادە بۆ د.عەبدوڕەحمان قاسملوو

دیرۆکی هەموو نەتەوەکانی جیهان، چ ئەوانەی بە ماف و ئازادییەکانیان گەیشتوون و چ ئەوانەی کە هێشتا بۆ وەدەستهێنانی مافەکانیان خەبات دەکەن و تێدەکۆشن لێوانلێوە لە سەربوردە و حەماسەخوڵقێنی ڕۆڵە گیان لەسەر دەست و گیان‌فیداکانیان. گەلی کوردیش کە دەیان ساڵ خەباتی توندوتیژو خوێناوی ئەزموون کردووە لە کارنامەی خۆیدا ناوی زۆر شۆڕشگێڕ و خەباتکاری لێبڕاو و مافویستی تۆمار کردووە کە هەرکام لە بڕگەیەکی مێژوویی تایبەتدا بۆ گەیشتن بە ئامانجە بەرزە مرۆڤ‌تەوەرانەکانیان کۆڵنەدەرانە لەدژی ماف زەوتکردنی کورد دەنگیان هەڵبڕیوە و گیانی خۆیان کردۆتە پردەبازی سەرکەوتن بەڵام هیچ‌کات ئامادە نەبوون بستێك لە ویستە ڕەوا بەڵام پێشێلکراوەکانیان بکشێنەوە. یەکێك لەو ڕۆڵە بەئەمەگ و بلیمەتانەی کورد کە تاهەتایە ناوی لە ئاسمانی خەباتی گەلەکەمان دەدرەوشێتەوە، هەر خودی شەهید سماییل شەریفزادەیە کە وێڕای چەند هاوڕێیەکی خۆنەویست و مافویست لاپەڕەیەکی زێڕینیان لە دیرۆکی گەلەکەیاندا تۆمار کرد.

دوابەدوای رووخانی کۆماری کوردستان لە ساڵی ١٣٢٦ی هەتاوی و زاڵبوونی جەوی پۆلیسی و خەفەقان، فەزایەکی تەژی لە بێدەنگی باڵی بەسەر کوردستاندا کێشا و پاش ماوەیەك بیری چەپی ئەو کات (تودەئیزم) و پرسی میللی گەرایی (پانئیرانیست)، هەرچەند بەکزی، بەرەبەرە لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە کوردستان بتەنێتەوە. ئەمەش هاوکات بوو لەگەڵ پەرەسەندنی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لە دەیەی ٤٠ی هەتاوی لە سەرانسەری ئێراندا. لە وەها هەلومەرجێکدا کۆمەڵێك لە خوێندکارانی دەروەستی کورد لەوانە شەهید سماییل شەریفزادە لە زانکۆکانەوە دەستیان دایە چالاکی سیاسی و پێوەندی تەشکیلاتیان لەگەڵ بزووتنەوەی میللی دێموکراتیکی کوردستان دامەزراند کە لەو کاتەدا لە تاراوگە و لە باشووری کوردستاندا نیشتەجێ بوو. پاش ماوەیەکی کورت هاوڕێیان سماییل شەریفزادە، سلێمان موعینی، مەلا ئاوارە، حەمەدەمین سیراجی، سالار حەیدەری، نحۆی شکاك و سەنار مامەندی کۆمیتەیەکیان لە ژێر ناوی «کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حدکا» دامەزراند و بزووتنەوەی چەکداری ٤٦ – ٤٧ یان وەڕێخست کە توانی لە ماوەیەکی کورتدا هیوا و هۆمێد لە نێو دڵی گەلانی هیوابڕاوکراوی ئێران بەتایبەت لە کوردستان بگەشێنێتەوە و گیانێکی نوێ بە بزووتنەوەی میللی دێموکراتیکی گەلی کورد بدات. هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی چەکداری بە ئامانجی بنبڕکردنی دەسەڵاتی سەرەڕۆی ئەوکات و گەیاندنی گەلی کورد بە مافی ئازادی و چارەی خۆنووسین ڕێبازێکی نوێی پیشانی گەلی کورددا و ڕێگر بوو لە بەلاڕێداچوونی بزووتنەوەی کوردستان.

بەداخەوە دەرەنجامی ئەم قۆناغە لە خەباتی گەلەکەمان بەهۆی خەیانەتی کەسێك بەناوی کوێخاشەریف شەهید بوونی هاوڕێ سماییل شەریفزادە و چەند شۆڕشگێڕێکی دیکەی بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٦ – ٤٧ی لە ڕێکەوتی ١٢ی بانەمەڕی ١٣٤٧ لێکەوتەوە. فەلسەفەی ڕاستەقینەی ئەم هەوڵە پڕ لە ماندوویەتییەی کاك سماییل و هاوڕێیانی ئەو هەقیقەتە بوو کە ناوبراو بە باشی درکی بەو ڕاستییە کردبوو کە کەمتەرخەمی توێژی خوێندەوار و ڕوناکبیر لە هەر گەل و کۆمەڵگەیەکدا دەتوانێ کاریگەری کوشندەی بۆ نەتەوە بەدواوە بێت بۆیە بێدەنگ نەبوو و وەك مرۆڤێکی بەرهەڵستکار بەگژ نادادپەروەرییەکاندا چوویەوە. ڕاستی و درووستی ئەم مەسەلەش بە ئاوڕدانەوەیەك بەسەر نامەی شەهید سماییل بۆ شەهید قاسملوو دەردەکەوێت کاتێك کە باس لە نەخش و ڕۆڵی توێژی خوێندکار و پێگەیشتووی کۆمەڵگا دەکات و دەڵێ: بە ڕەچاوکردنی مێتۆدی زانستیانە بۆ خەبات و پەلکێش‌کردنی توێژی روناکبیری شۆڕشگێڕ بۆ بەدەستەوەگرتنی جڵەوی کاروانی خەبات داری هۆمێد و ئاواتی گەل بەر دەگرێت.

لەسەر ئەم بنەما عەقڵانییە و درك کردن بەو ڕاستیەی کە هەموو بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕی لەحاڵی خەبات، پێویستی بە هێما و سیمبۆلی نەتەوەیی و شۆڕشگێڕانە هەیە، ساڵی ١٣٨٤ی هەتاوی یەکیەتی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەوڵێکی تۆکمەدا ١٢ی بانەمەڕ، ساڵرۆژی شەهیدکرانی شماییل شەریفزادە و هاوڕێیانی وەکوو ڕۆژی خوێندکاری کورد دیاری کرد. ئەمەش هەنگاوێکی پۆزەتیڤ و پێویست بوو تاکوو بەدەست‌نیشان‌کردنی هێماکان و ئامانجەکان، بە یەکخستن و ڕێکخستنی ڕیزەکانی، پێش بە پەرتەوازەیی هێز و وزەی توێژی خوێندکار وەك یەکێك لە چالاکترین توێژەکانی کۆمەڵگای کوردستان بگرێتو لەم پێناوەشدا توانیویەتی زانکۆ بکاتە مەتەرێزی بەگژداچوونەوەی تاریك‌پەرستی کە بەردەوام وانەی مەرگدۆستی بە گوێی خوێندکاراندا دەچرپێنن.

کرێکارانی هەرزان و بێدەنگ

نیشتمان ڕووحانی

سەرەتای مانگی مەی هەر ساڵێک یاد کردنە لە خەباتی چینی کرێکاران، ئەوان زۆرترین ڕێژەی هێزی مرۆیی و لە هەمان کاتدا بێبەشترین توێژی هەر کۆمەڵگایەکن. لە ساڵیادی ڕۆژی جیهانی کرێکار لە ئێران هیچ شتێکی دڵخۆشکەر بۆ ئەو توێژە نیە، و بەردەوام ڕەوتی ڕووداوەکان و هەواڵەکان لە سەر دۆخی کرێکاران ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بە ئاراستەی خراپتر دەڕوات. بارودۆخی خراپی ئابووری و تەحریمەکان زیاتر لە هەر توێژیک بەرۆکی کرێکارانی گرتۆتەوە، سەرەڕای خراپیی دۆخی کرێکاران بەگشتی، ڕێژەیەکی زۆر لەو توێژە بوونیان هەیە بە کرێکاریش ئەژمار ناکرین. «کرێکارانی هەرزان و بێدەنگ» باشتر وایە بەم دەستەواژە ناویان ببەین، ژنانێک کە ناچار بە هەرزان فرۆش کردنی هێزی کاری خۆیانن بێ ئەوەی بتوانن یا دەرفەتی ئەوەیان پێ بدرێ دەنگی ناڕەزایەتی خۆیان هەڵبڕن.

ژنان و بەتایبەتی ژنانی کرێکار بەردەوام ستەمی زیاتریان لێ کراوە و هەوڵیان داوە دەنگی ناڕەزایەتی خۆیان هەڵبڕن. سەرەتای دەستپێکی ناڕەزایەتیەکانیان بۆ پێش لە خۆپێشاندانە کرێکارییەکانی ساڵی ١٨٨٦ دەگەڕێتەوە، ٨ی مارسی ١٨٧٥ی زایینی وەبیرهێنەری خەباتی ژنانی کرێکارە، بەمەبەستی دەربڕینی ناڕەزایەتیان لە دۆخی خراپی شوێنی کار، کاتەکانی زۆری کار، حەقدەستی کەمتر، نەبوونی هیچ پێداویستیەک کە ژنانی کرێکار کە ناچار بوون بۆ بژێوی ژیانی خێزانەکانیان لە خراپترین دۆخ کار بکەن.

ژنانی کار بێبەشترین و ستەملێکراوترین توێژی کۆمەڵگای ئێران و کوردستانن. بە بۆنەی ڕۆژی جیهانی کرێکار پێویستە ئاوڕ لەو توێژە لە کرێکاران بدەینەوە کە بەشێکی زۆر لە هێزی کار پێک دێنن و ئەو مافانەی بۆ کرێکاران دەبێ هەبێت بۆیان ڕەوا نابینن، و تەنانەت بە کرێکاریش هەژمار ناکرێن. ژنان بە کارکردنیان لە کارەگە گەورە و بچووکەکان، کوورەخانەکان و کارگەکانی ڕستن و چنین و هەروەها کاری ماڵەوە ڕووبەڕووی هەڵاواردن دەبنەوە و تەنانەت هیچ شوێنیکیان لە یاساکانی کاری ئێراندا نیە.

یاساکانی کار لە بەرژەوەندی ئەو ژنانەش نیە کە بە فەرمی وەک کرێکار کار دەکەن و زیاتر لەوەی پشتیوانیان بێت، بەربەست و ڕیگری زیاتریان بۆ دروست دەکات. بەشی سێیەم لە یاسای کاری کۆماری ئیسلامی تایبەتە بە کار کردنی ژنانی کرێکار، بەڵام ئەو یاسایە ناڕاستەوخۆ بێکار کردنی ژنان و هێشتنەوەیانە لە ماڵ کە بیانووی زیاتر بە خاوەنکارەکان دەدات لە هێزی ژنان کەڵک وەرنەگرن.

لە دەوڵەتی خاتەمیدا بە هۆی ئەو گۆڕانکارییەی کە لە یاسای کاردا کرا، ئەو کارگانەی کە ڕێژەی کرێکارانی لە ١٠ کەس کەمتر بێت ئەوە یاساکانی کار نایانگرێتەوە، بە پێ ئامارەکانیش بەشێکی زۆر لە ژنانی کار لەو کارگانە کار دەکەن هەر بۆیە بێبەش دەبن لە بیمە و خزمەتگوزارییەکانی تایبەت بە کرێکاران. ئەوان ناچار بە کار کردنن لەو کارگانە بەڵام حەقدەستی کەمتر لە پیاوان وەردەگرن بە بیانوی لاوازی هێزی جەستە و ئەوەی کە پیاوان دابینکەری بژێوی خێزانن. هیچ خزمەتگوزاری ئیمەنی و پاراستنیان لە کاتی کار پێشکەش ناکرێ، بۆ نموونە کلاو و پێڵاوی ئیمەنی یا دەستکێش بۆ کار کردن کەمتر بە قەبارەی بچوک بۆ ژنان هەیە، ئەمەش لە توانای کاری ئەوان کەم دەکاتەوە و ئاستی بەرهەمهێنان لەو کارگانە دێنێتە خوارەوە و بیانوویەکە بۆ وەرنەگرتنی ژنان لە کارگە گەورەکان. ئەمە لەحاڵێکدایە ڕێژەیەکی زۆر لە ژنانی کار خۆیان سەرپەرەستی خێزانن یا ئەوەی بە هۆی سەرپەرەستی خراپی خێزان «بد سرپرستی» ناچار بە بەڕێوە بردن و دابینکردنی بژێوی ژیانی خێزانەکانیانن. بەپێی ئامارە نافەرمییەکان زیاتر لە ٨٠٪ ژنانی ئێران بێکار و لە ماڵەوەن، کەمتر لە ١٢٪ کار و پیشەیان هەیە. بە بەرز بوونەوەی ڕیژەی بێکاری لە ئێران ڕیژەی بێکاری ژنان سێ قات زیاترە لە نرخی بێکاری بە گشتی.

دەکرێ ژنانی کار لە ئیران بۆ چەند دەستە دابەش بکەین:

یەکەم_ ئەوانەی لە کارگە گەورەکان بە شێوەیەکی فەرمی وەک کرێکار وەرگیراون، و تا ڕادەیەک لە دۆخێکی باشتردان و یاساکانی کار دەیانگرێتەوە، ئەگەرچی لەم دۆخەی ئێران و بەهۆی داخران و مایەپووچ بوونی کارخانەکان ڕێژەیان بەرەو کەمبوون دەڕوات.

دووەم_ ئەو ژنانەی لە کارگە بچووکەکان کار دەکەن و یاساکانی کار نایانگرێتەوە، ئەوان هیچ خزمەتگوزارییەکیان بۆ دابین ناکرێ و تەنانەت حەقدەستیان لە پیاوان کەمترە، ڕێژەیەکی زۆر لە ژنانی کار لەو بەشە کار دەکەن و خاوەنکارەکان بە هۆی ئەوەی کە لە ژێر چاوەدێری یاساکانی کار نین، ناچار بە دابین کردنی خزمەتگوزاریە پێویستەکان و بیمە نین، زیاتر لە پیاوان لە هێزی کاری ژنان کەڵک وەردەگیردرێ. زیاتر لە هەر شوێنێک سووکایەتی و دەستدرێژی کردن بۆ سەر ژنان لەم کارگانە بوونی هەیە، بەڵام زۆرێک لە ژنان بۆ دابین کردنی بژێوی ژیانیان پێویستیان بەو کارە هەیە ناوێرن دەنگی ناڕەزایەتی خۆیان هەڵبڕن، ئەم شوێنانە هیچ ئەمنیەتێکی بۆ ژنان نیە.

سێیەم_ ئەو ژنانەی کە بە ڕێژەیەکی بەرچاو کاری پاک وخاوێنی کارگەکان و شوێنە ئیدارییەکان دەکەن.

دەستەی چوارەم؛ لە هیچ شوێنیکی ئامارەکان بۆنیان نیە، ئەو ژنانەی لە ماڵ کار دەکەن، ئەڵبەت مەبەست کاری ماڵ نیە بەڵکو کار کردن لە ماڵ، وەکو کاری دەستی، قاڵیبافی، بەرگدووری و ...

بێ‌بەشترین گرووپ لە ژنان نەک لە هیچ ئامارێک و شوێنیک باسیان لێوە ناکرێ بەڵکو تا ئێستاش کار کردنیان هیچ بەها و نرخێکی بۆ دانانرێ ، ئەو ژنانە زیاتر لە پیاوان کار دەکەن و ماندوو دەبن بێ ئەوەی تەنانەت حەقدەستی کار کردنیان وەرگرن، ژنانی ماڵ کە بە ژنانی «خانەدار» ناسراون. ئەگەرچی لە چەند ساڵی ڕابردوودا هەندیک هەوڵ درا کە بیمە یا مووچەیەک بۆ ئەو ژنانە دیاری بکرێ بەڵام لە ئاراستەی سیاسەتی ناردنەوەی ژنان بۆ کونجی ماڵ بوە، کە تا ئێستاش نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە.

شەشەم: بێبەشترین و فەرامۆش کراوترین دەستە لە ژنانی کار کە تەنانەت بارودۆخیان لە ژنانی ماڵەوە خراپترە و هیچ ئاوڕێکیان لێ نادرێتەوە بەداخەوە تەنانەت چالاکانی مافی ژنانیش ئەوانیان فەرامۆش کردووە، ژنانی گوندنشینن جگە لەوەی ئەرکی بەخێوکردنی منداڵ و کاری ماڵەوەیان لە ئەستۆیە هاوشان لەگەڵ پیاوان لە مەزراکان کار دەکەن، بە هۆی ئەوەی کە لە ئێران و بەتایبەتیش لە کوردستان هێشتا کاری کشت وکاڵ و بەخێوکردنی ئاژەڵ بە شێوەیەکی نەریتی بەڕێوە دەچێت، بەشێکی زۆر لەو ئەرکە لە ئەستۆی ژنانە بێ ئەوەی هیچ حەقدەست یا مافێکیان هەبێت.

«خەونی شەیتان» [بۆ گوڵی بیابان]
ج خەونێکی دیوە شەیتان
کە کازیوە بەربینگی دوند ناگرێ و
چاوەکانی تۆش هەڵنایە بە ڕووی بنمیچی بەختەوەری؟
پێبکەنە بە رووی بەدبەختی و
ئەوین ئاوەدان کەوە بە خەونی شەیتان!
تێبگە لە تان و پۆی خۆر،
کە هیوادارە بە مەرگی بسکەکانت!

ئەرسەلان چەلەبی

....
برینێک
لە پەنجەمەوە نەفەس دەکێشێ
لە پەیتا
نوسینم دەکولێتەوە..
بە سەر شانی چەپمەوە
کتێبێک شین دەبێ...
تەنیا کەسایەتی کتێبەکە تۆی
دیکتاتۆرێک....لە تەفەکورت دا دەژیم و
لە تەنیاییەکی دژواردا... شاعێرم
...

هەڵاڵە سۆهرابی

ژوان

چرەی ئاوی چەم و تیشکی چرای مانگ و دڵی شەو
سەمای بسک و تریفەی جوانی لاجانگ و من و ئەو
لەرەی تاسە لە سەر لێو و تەمی شەرم و تەزووی ماچ
پەلەی چرکە و جودایی و تیری برژانگ و گڕی نەو

ئازاد مەحموودی

تاوانی کامە وەرزە
قژەکانم ئە یدەنەوە
لەناو تابلۆی بەیەک بوونمانەوە
کەخۆماڵی چرژی دەبرد
دڵنیام و
نارخەیان بە
خۆ شەوەکی نەرۆیشتم

ئارەزوو ئەحمەدی

هەموو شەوێ
مینێکم پێدەدەیت
هەتا لە شێعرەکانمدا بیچێنم.
تۆ نیت
تەنیا ئەوانەی
مردووانیان زیاتر لە باڵندەکان خۆشدەوێ
شێعرەکانم دەخوێننەوە و
هەموو شەوێ
کە مانگ لەودیو پەنجەرەکەیانەوە تێدەپەڕێ
دەتەقێتەوە

پەرویز زەبیح غولامی

سەفەری مەودا
هەر لەم کاتانەدا بوو
یانی کاتێ لە وێنەی ئەم کاتانە بوو
مانگ بە نێرەدا تێ دەپەڕی و
من،
سڵاوێک بە کۆڵان قەرزار بووم.
لە زەردەخەنەیەکی هەژدە ساڵەیی دا
گەڕەکە شەرمێک هەیە و
بۆیە درەختەکانی ئەم ڕێیە دەبوو
زۆرتر چاوەڕوان بن
لە شاردا باران باری و
دواتر با هات و
من،
ئێستە لێرەم.
مانگ
بە نێرەدا تێ دەپەڕێ و
من،
ماڵ ئاواییەک بە کۆڵان قەرزارم
لە بوغزەکانی چل ساڵەیی دا
خەمێکی وەڕز هەیە

حسێن جەوانشیر

بڵاوکراوەی نوێ

سێ بەرهەم لە سەر ئەنفال کردنی کوردان چاپ و بڵاو بوون

لە ٢٧ ەمین سالڕۆژی ژینۆسایدی کوردانی باشووری کوردستان، ئەم سێ بەرهەمە (گەلاوێژ، حەپسە، شەمیلە) لە لایەن دەزگای رۆشنبیریی جەمال عیرفان و لە سەر حسابی دوکتور تاها رەسوول چاپ و بڵاو کرانەوە.

ئەو سێ بەرهەمە لە لایەن نووسەری کورد بەڕێز عارف قوربانییەوە نووسراون و لە لایەن بەڕێز سەلیم زەنجیرییەوە پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە لە زاراوەی سۆرانییەوە گۆڕدراوەتە سەر زاراوەی کرمانجی ژوورو.

KURDISTAN

Organ of the Central Committee of Democratic Party of Iranian Kurdistan ▪ No: 652 ▪ 5 May 2015

ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com

http://www.pdki.org
pdkiran@club-internet.fr

چارەسەری غەبغەبە دۆزرایەوە

دەزگای خۆراك و دەرمانی ئەمریکی (FDA) بەکارهێنانی دەرزییەکی پەسەندکرد بۆ چارەسەری غەبغەبە، کە لەنێو ئەمریکییەکاندا بە «دیاردەی دوو چەناگەیی» ناسراوە.

لە ناساندنی دەرمانە نوێیەکەدا، کە بە کیبێللا ناسراوە، دەزگا ئەمریکییەکە دەڵێت «لێدانی دەرزییەکە بۆ نێو غەبغەبەکە، دەبێتەهۆی تێکشکاندنی ئەو خانە چەورییانەی هۆکاری درووستبوونین و بەوەش غەبغەبەکە دەپووکێتەوە».

بەڵام دامەزراوەی بلومبێرگ دەڵێت ئەگەر بە شارەزاییەوە دەرزییەکە لێنەدرێت، ئەوا دەبێتەهۆی تێکشکاندنی خانەکانی پێستیش، بەوەش جوانیی پێست دەشێوێنێت.

بەگوێرەی ڕاگەیەنراوەکەی FDA بۆ لەنێوبرنی غەبغەبە، پێویست بە لێدانی ٥٠ دەرزیی کیبێللا دەکات.

FDA ڕەتیدەکاتەوە ئەو دەرزییە بۆ چەورییە زیادەکانی دیکە بەکاربهێنرێت و دەڵێت ئێمە تەنیا بۆ چەوریی غەبغەبە کیبێللامان پەسەندکردووە.

بەکارهێنانی دەرزییەکە بە نەشارەزایی، جگە لە ئەگەری پوکاندنەوەی خانەکانی پێست، ڕەنگە زیان لە دەمارەکانی ژێرچەناگەش بدات، ئەوەش ماسوولکەکانی ڕوخسار لاواز دەکات و قوتدانی خۆراکیش سەخت دەکات.

کاریگەرییەکانی بێکاری لەسەر مرۆڤ

توێژینەوەیەکی زانستی دەری خستووە کە بێکاری دەبێتە هۆی گۆڕانی کەسایەتی تاکەکان لە کەسایەتیەکی کراوە و بە هیواوە بۆ ژیان بۆ کەسایەتییەکی داخراو و گۆشەگیر، ئەم ڕێژەیەش بەپێی پلەی بێکاری لە کۆمەڵگەدا گۆڕانی بەسەردا دێت.

توێژەران ڕوونیان کردۆتەوە کە هەڵسوکەوتی تاکەکان گۆڕانی بەسەردا دێت لەگەڵ لەدەستدانی هەلی کارکردندا، لەو بارەیەوە د. کریستۆڤەر بویس لە زانکۆی ستێرلینگ لە سکاتلەند بە ڕۆژنامەی دەیلی مەیلی ڕایگەیاندووە ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخستووە کەسی کارکەر بەشێوەیەکی جێگیر خاوەن کەسایەتیە و لەدوای لەدەستدانی کاریش دەبێتە خاوەن کەسایەتیەکی دیکە کە لە ڕووی دەروونیەوە پێشبینیکراو نیە.

سەبارەت بە ئەنجامی توێژینەوەکەش د. کریستۆڤەر بویس دامەزراوە جیهانیەکان و حکومەتی وڵاتان دڵنیا دەکاتەوە کە ئەزمەی ئابوری تەنها کاریگەری خراپ دروست ناکات لەسەر لایەنی ئابووری بەڵکوو بێکاری دەبێتە هۆی گۆڕانی ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان.

زانایان کۆشش بۆ ڕواندنەوەی سەری مرۆڤ دەکەن

چەند زانایەکی ئیتاڵیایی ئاشکرایان کرد کە نەشتەرگەری پرۆسەی ڕواندنەوەی سەری مرۆڤ نزیك بووەتەوە و ئامادەکاریان کردووە بۆ ئەوەی لەساڵی ٢٠١٧دا یەکەم پرۆسە ئەنجام بدەن.

ڕۆژنامەی «دەیلی میرۆر»ی بەریتانی، بڵاوی کردەوە دکتۆر (سێرجیۆ کانا فارۆ)ی ئیتاڵی کە سەرپەرشتیی پرۆژەکە دەکات، ڕایگەیاندووە، کە پرۆسەی ڕواندنەوەی سەری مرۆڤ هاوکاری ئەو کەسانە دەکات کە تووشی شێرپەنجە بوون یان ماسولکەکانیان لەگەشەکردنی وەستاون.

ئەو دکتۆرە ئیتاڵیاییە، باسی لەوەش کردووە

کە بیرۆکەکە لەساڵی ٢٠١٣دا پەیدا بووە، لەو کاتەوە کار لەسەر پرۆژەکە دەکرێت و هەموو تەگەرەکانی بەردەمی لابراون و ڕواندنەوەی سەرو بەستنەوەی دەمارەکان بەسەرکەوتوویی ئەنجام دراون بەبێ ئەوەی لاشە سەرە نوێکە ڕەتبکاتەوە.

تەئکیدیشی کردووەتەوە پێش پرۆسەکە، لاشەکە و کەللەسەرەکە تا پلەیەکی زۆر نزم سارد دەکرێتەوە بۆ ئەوەی ماوەی ژیانی خانەکان بەبێ ئۆکسجین درێژ بکرێتەوە و دواتر پرۆسەکە دەستپێدەکات، دوای پرۆسەکەش نەخۆشەکە دەتوانێت لەماوەی ٤ هەفتەدا بەهۆش خۆی بێتەوە.

گوڵی بەیبوون ڕێگری دەکات لە تووشبوون بەم جۆرەی شێرپەنجە

گوڵی بەیبوون یەکێکە لەو گوڵە کێویانەی لە وەرزی بەهاردا بەشێوەیەکی سروشتی دەڕوێت و کۆمەڵێك سوودی تەندروستی هەیە.

لە توێژینەوەیەکی نوێدا کە لە یۆنان ئەنجامدراوە پزیشکەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامەی بەکارهێنانی ئەم جۆرە گوڵە ئەگەری تووشبوون بەنەخۆشی شێرپەنجەی ڕژێنی پەریزاد (غودەی دەرەقی) کەمدەکاتەوە ئەم توێژینەوەیە لە گۆڤاری زانستی (European Journal of Public Health) بڵاوکراوەتەوە.

ئەم توێژینەویە لەسەر ژمارەیەك خۆبەخش ئەنجامدرا و ئەنجامەکەشی بەو شێوەیە بوو، ئەو کەسانەی ڕۆژانە کوپێك چای بەیبونیان پێدەدرا ئەوە بەڕێژەیەکی بەرچاو خانە شێرپەنجەییەکانیان لە گەشە وەستا بوون. خواردنەوەی دوو بۆ شەش کوپ چای بەیبوون لەهەفتەیەکدا ئەگەری تووشبوون بەم جۆرەی شێرپەنجە بەڕێژەی ٧٠٪ کەمدەکاتەوە.

زایەڵە

شەڕی زێڕنگەری

فاتیح ساڵحی

مێژووی سی و چەن ساڵەی کۆماری ئیسلامی پیشانی داوە هەرکات ئەم ڕێژیمە لە پێوەندی لەگەڵ کێشەیەك یان خود دۆسیەیەکدا تووشی شکست و دۆڕان بووە، شەڕی زارەکی و نمایشیی نێوان کاربەدەستانی ڕێژیم تا ئاستێك بەرز دەبێتەوە کە تەنانەت ڕاگەیەنە گشتییەکانی خودی ڕێژیمیش بە شێوازی خۆیان دەیانگوازنەوە بۆ نێو کۆمەڵگا. بەڵام بابەتی سەرەکی لەم پێوەندییەدا خستنەڕووی ئەو ڕاستییەیە کە ئەم شەڕە دندووکە بە شێوەیەك لە شێوەکان تەنیا بۆ فریودانی بیروڕای گشتییە. ئەگینا لە چییەتی خۆیدا هیچ کام لە بەرپرسان و دەسەڵاتبەدەستانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەر ئەو پرسە گرینگ و بنەڕەتییانەی کە پێوەندییان بە مان و نەمانی کۆماری ئیسلامییەوە هەیە هیچ جۆرە جیاوازییەکی بیروڕایان نییە و لە هەندێ حاڵەتی کەم بایەخدا نەبێ هەرگیز پشت لە یەکدی ناکەن.

لە یەکەمین ناکۆکییەکانی خواردنەوەی یەکەمین جامی ژەهر لە لایەن خومەینی، دیاری کردنی خامنەیی وەك ڕێبەر، شکستی سیاسی ڕەفسەنجانی، هاتنە سەر کاری دەوڵەتی خاتەمی، دووهەم خولی هاتنە سەرکاری ئەحمەدینژاد هەتا هاتنە سەر کاری حەسەن ڕووحانی و دەنگۆی واژۆکردنی ڕێککەوتنامەی ناوکی نێوان وڵاتانی پێنج زێدە یەك و کۆماری ئیسلامی و بە واتایەك خواردنەوەی دووهەمین جامی ژەهر، هەموویان ئەم ڕاستییەمان بۆ دەردەخەن کە لە قۆناغە هەستیارەکاندا کاربەدەستانی ڕێژیم ڕەنگە بۆ فریوی بیروڕای گشتی دژ بە یەکتر هەندێ لێدوانی جیاوازیان دابێ بەڵام لە ڕاستیدا هیچ کات ئەو لێدوانانە نەگەیشتوونەتە سنوورێ کە هەڕەشە بن بۆ سەر مان و مەوجوودییەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران.

بۆ وێنە کاتێ لە ساڵی ١٣٨٨دا چەند سەد هەزار کەس لە خەڵکی وەزاڵەهاتووی شارە گەورەکانی ئێران وەك تاران بۆ ناڕەزایەتی دەربڕین بۆ ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی سەرۆك کۆماری ڕژانە سەر شەقامەکانی ئەو شارانە، تەنانەت بە ناو ڕێبەرانی ئەو ناڕەزایەتییانە هیچ کاتێ باسی ئەوەیان نەکرد کە ئامانجیان گۆڕینی ڕێژیمە بەڵکوو هەموو قسەیان ئەوە بوو کە مان و مەوجوودییەتی کۆماری ئیسلامی لە مەترسیدایە و ئەوان لەمەڕ شێوازی بەڕێوەبردنی کۆماری ئیسلامی ڕەخنە و سکاڵایان هەیە. ئەگینا زۆر مل ئەستوورتر لە لایەنی بە ناو ڕاست لەو ڕێژیمەدا، داکۆکیان دەکرد لە یاسای بنەڕەتی ئەو ڕێژیمە و ئەسڵی ویلایەتی فەقیهـ کە هۆکاری سەرەکی دارمانی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی وڵاتی ئێرانن.

لە دوایین نموونەشدا ناکۆکییە ڕواڵەتییەکانی باڵی ڕەفسەنجانی و حەسەن ڕووحانی لەگەڵ لایەنگرانی خامنەیی و کاربەدەستانی سوپا لەمەڕ واژۆ کردنی ڕێککەوتنامەی ناوکی ئەو ڕێژیمە کە لە ڕاستیدا شکستی بنەڕەتی و ستراتژیکی هەموو سیاسەتەکانی ئەو نیزامەیە، پیشاندەری ئەم ڕاستییەیە کە هەردوولا لەوپەڕی توانادا لە هەوڵی ئەوەدان کە بە جۆرێك بیروڕای گشتی وڵاتی ئێران لەهەمبەر ئەم دۆڕانە مەزنە بەلاڕێدا ببەن و بە تۆمەتبار کردنی یەك سەبارەت بە لەمەترسی کەوتنی داهاتووی سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی تا ئەو شوێنەی پێیان دەکرێ خەڵکی وەزاڵەهاتووی ئێران سەرقاڵی هەندێ بابەتی لاوەکی بکەن کە لە ژێر ئەو دەمامکەدا شکستە قورس و مەزنەکانی ڕێژیمەکەیانی پێ داپۆشن.